

Köllő János (szerk.)

Foglalkoztatási csodák Európában

Tanulságok a munkaerő-piaci
előrejelzés számára

SZÉCHENYI TERV

Foglalkoztatási csodák Európában

Tanulságok a munkaerő-piaci
előrejelzés számára

*Foglalkoztatási csodák Európában
Tanulságok a munkaerő-piaci előrejelzés számára*

Kiadja az MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont
1112 Budapest, Budaörsi út 45.

© MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, 2013

Felelős kiadó
Fazekas Károly

Szöveg és ábrák
© Köllő János, 2013

Foglalkoztatási csodák Európában

Tanulságok a munkaerő-piaci előrejelzés számára

Köllő János

Projektazonosító: TÁMOP - 2.3.2-09/1 kiemelt projekt
„Munkaerő-piaci előrejelzések készítése, szerkezetváltási folyamatok előrejelzése”

Tartalom

1. Bevezetés	7
2. Adatok, minta és módszerek	11
3. Jelentős foglalkoztatás-növekedések Európában	20
3.1. Finnország 1999–2008	21
3.2. Hollandia 1998–2008	25
3.3. Írország 1999–2008	31
3.4. Olaszország 1998–2008	38
3.5. Spanyolország 1998–2008	45
3.6. Bulgária 2000–2007	51
4. Egy kisebb csoda – Magyarország	55
4.1. Foglalkoztatás 1997–2008-ban, a Munkaerő-felmérés alapján	55
4.2. Dekompozíciós eredmények az EU LFS alapján 1998–2008-ra	60
5. Országok közötti összehasonlítás	62
5.1. Aktivitási és foglalkoztatási rátaváltozások	62
A naiv előrejelzések hibái	
5.2. Foglalkozások közötti és foglalkozásokon belüli elmozdulások	65
5.3. Az „atipikus munka” térnyerése	66
6. Hivatkozások	67
7. Függelék	73

1. Bevezetés

Tanulmányunk áttekinti a foglalkoztatás-növekedés szerkezetére vonatkozó alapvető tényeket azokban az európai országokban, ahol jelentősen nőtt a munkában állók száma a kilencvenes évek vége és 2008, a válság előtti utolsó békeév között: Bulgáriában, Finnországban, Hollandiában, Írországon, Olaszországban és Spanyolországban valamint – összehasonlításképpen – Magyarországon. Az európai munkaerő-felmérések (EU LFS) mikro-adatait használó kutatás közvetett módon próbál segítséget nyújtani annak megítéléséhez, hogy milyen hibahatárral dolgozik egy, a kínálati oldalon alapvetően demográfiai és oktatási adatokra, a keresleti oldalon pedig - nagyvállalati adatokon nyugvó - ágazati prognózisokra építő előrejelzési modell, melynek részei egy-egy ágazat-foglalkozás illetve foglalkozás-iskolázottság mátrixon keresztül kapcsolódnak össze. Melléktermékként, a tanulmány szeretne hozzájárulni a hazai foglalkoztatás növekedésével kapcsolatos ésszerű várakozások kialakításához.

Mielőtt a tárgyra térnénk, szeretnénk hangsúlyozni, hogy kutatásunknak nem célja válaszolni arra a kérdésre, hogy *miért* növekedett a foglalkoztatás a kiválasztott országokban. Hasonlóképpen, nem célunk válaszolni arra a szintén érdekes kérdésre sem, hogy milyen strukturális változások zajlottak le olyan országokban, ahol nem, vagy nagyon kis mértékben nőtt az aggregált foglalkoztatás.¹ A tanulmányban alkalmazott dekompozíciós eljárások ilyen esetekben nehezen értelmezhető, bizonytalan eredményeket adnának.

Az adatokat tehát kizárólag az előrejelzési modelleket fenyegető kockázatok szempontjából elemezzük: arra vagyunk kíváncsiak, mekkorát tévedünk, ha elhanyagolunk, illetve egyszerű feltevésekkel írunk le bizonyos – nehezen modellezhető – részfolyamatokat. Három olyan területet emelünk ki, ahol az előrejelzés különösen nehéz:

- A csoportszintű aktivitási illetve foglalkoztatási ráták változása
- A foglalkozásokon belüli iskolázottsági szintemelkedés (upgrading)
- A foglalkoztatás változása a standard munkaformákon és a statisztikailag könnyen megfigyelhető munkáltatói és munkavállalói körökön kívül

A munkaerő-piaci prognózisok nehéz munka árán, de viszonylag nagy biztonsággal képesek előre jelezni a népesség demográfiai és iskolázottsági *összetételének* jövőbeni alakulását, de ingoványosabb talajra lép az elemző, ha az ösztönző rendszerek módosulásának vagy más okoknak betudható *paraméter-változásokat* (a csoportszintű aktivitási és/vagy foglalkoztatási rátaváltozásokat) szeretné prognosztizálni. Tanulmányunk első kérdése, hogy erre – a közelmúlt európai tapasztalatai alapján – milyen mértékben van szükség? Minél inkább igaz, hogy a foglalkoztatás változásait könnyen megfigyel-

¹ Megjegyezzük: a kilencvenes évek közepétől a válságig a foglalkoztatás egyetlen európai országban sem csökkent.

hető összetételváltozások, illetve könnyen értelmezhető paraméterváltozások mozgatják, annál inkább reménykedhetünk az előrejelzés sikerességében. Feltételezhető, hogy a nemzetközi környezetben, az adórendszerben, a piaci és munkaügyi szabályozásban végbemenő változások hatása nem korlátozódik jól körülhatárolható szűkebb csoportokra, például a fiatalokra, az öregekre, vagy a bevándorlókra. Célunk ezért az, hogy egy hosszabb időszak nettó aggregált foglalkoztatás-változásából „lehasogassuk” azokat a komponenseket, melyek mögött a kínálati oldalon az oktatásban töltött idő hosszabbodása, a nyugdíjkorhatár emelkedése és a munkaképes kor kitolódása, vagy a tömeges bevándorlás (esetleg kivándorlás) áll, és megállapítsuk, látunk-e érdemleges növekedést a fent említett csoportokon *kívül*. Ha igen, az jó hír az adott ország polgárainak, de rossz az előrejelzéssel foglalkozó közgazdászoknak.

Második lépésben azt vizsgáljuk, élhet-e az előrejelző azzal a feltevessel, hogy az iskolázottsági fokozatok iránti keresletet alapvetően a foglalkozási szerkezet változásai mozgatják, vagy másképp, a prognózis készítője dolgozhat-e bázisidőszak foglalkozás-iskolázottság mátrix-szal? Az előrejelzési modellek megkülönböztetik a nyugdíjba vonulók által üresen hagyott munkahelyeknek köszönhető *pótlási keresletet* (replacement demand) és gazdasági növekedésnek köszönhető *pótlólagos keresletet* (expansion demand). Nem csak az utóbbi, de még az előbbi esetében sem magától értetődő, hogy a foglalkozáson belüli kereslet a bázisidőszakra jellemző módon irányuljon a különböző iskolázottságú csoportokra.

Végezetül, megvizsgáljuk, milyen szerepet játszottak az aggregált foglalkoztatás bővülésében a közepes és nagyvállalati körön és a napi nyolcórás, stabil munkahelyeken kívüli szférák. Előrejelzési szempontból nyugtalanító, ha a foglalkoztatás nagyrészt a *mikro-vállalati szektorban* megy végbe, ide értve az önfoglalkoztatást is, mert erről a szegmensről sokkal kevesebb termelési, pénzügyi és munkaügyi adat áll rendelkezésre, mint a közepes és nagyvállalatokról. Bonyolítja az előrejelző helyzetét, ha erőteljesen változik a *munkaidő*, ami adott – munkamennyiségben mért – iparági vagy foglalkozási kereslet mellett befolyásolja az emberfőben mért keresletet és nehezíti az ennek kielégítéséhez szükséges oktatási kibocsátás meghatározását. Végül, de nem utolsó sorban, nehezen előre jelezhető változásokat implikál a *határozatlan idejű szerződések* és a *munkaerő-kölcsönzés* térhódítása, ami felgyorsítja a munkapiaci státuszok közötti áramlásokat és anélkül változtathatja meg a munkanélküliek és a foglalkoztatottak arányát, hogy e mögött jól prognosztizálható keresleti változások állnának.

A vizsgáldás az alábbi fő eredményekre vezet:

A vizsgált országokban közös jegy, hogy a *legjobb munkavállalási korban lévő népesség különböző csoportjaiban mért foglalkoztatási rátaváltozások* hatása jelentéktelen ahhoz képest, hogy a kínálati oldalon milyen súllyal befolyásolta az aggregált foglalkoztatás növekedését: (a) az iskolázottság szerinti összetétel változása és magának az oktatásnak a kiterjesztése, (b) a nyugdíjhoz közeledő korosztályok munkaerő-piaci részvételének

növekedése, valamint (c) a bevándorlás és/vagy a kivándorlás. Ha igaz is, hogy Spanyolországban, Olaszországban és Hollandiában – európai összehasonlításban nagyon alacsony szintről indulva – jelentősen nőtt a nők gazdasági aktivitása, még ezekben az esetekben sem változtak nagy mértékben az iskolázottság-specifikus foglalkoztatási ráták, azaz, itt is alapvetően iskolázottsági összetételváltozással van dolgunk. A legjobb munkavállalási korban lévő férfiak körében az iskolázottság-specifikus foglalkoztatási ráták alig, az aktivitási ráták pedig gyakorlatilag egyáltalán nem változtak. A foglalkoztatási arány növekedése – ha egyáltalán sor került rá – alapvetően a munkanélküliséget csökkentette.

A rendelkezésre álló adatok korlátai között elvégezhető, igen egyszerű, redukált formájú, „ex post foglalkoztatási előrejelzések” szerint a demográfiai és iskolázottsági összetételváltozásokat pontosan előreszámító, de a csoportszintű foglalkoztatási rátákat változatlanul tételező prognózis félrevezető eredményeket produkált volna a kiválasztott országokban: a legtöbb esetben súlyosan alábecsülte volna az aggregált foglalkoztatás növekedését. Ugyanakkor *kielégítően pontos eredményre vezetett volna, ha sikerült volna előre jelezni a 15-24 évesek, az ötven évnél idősebbek, valamint a bevándorlók foglalkoztatási rátaváltozásait* és a modell csak a legjobb munkavállalási korban lévők esetében számolt volna változatlan foglalkoztatási arányokkal. A felsorolt csoportok rátaváltozásainak előrejelzése nem tűnik reménytelen feladatnak, mert a fiatalok aktivitásának változása szorosan összefügg az oktatásban való részvétellel, az időseké a nyugdíjszabályok – többnyire hosszú távra előre ismert – változásaival, a bevándorlási politika pedig kisebb-nagyobb mértékben képes szabályozni a letelepedők összetételét. Ennél sokkal nehezebb lenne előre jelezni a 25-49 éveseknek – a bérekre és a jóléti ellátásokra reagáló – participációs döntéseit, ám úgy tűnik, nem jár súlyos következményekkel, ha ezzel a feladattal nem sikerül megbirkózni.

A foglalkozási csoportok közötti és azokon belüli változásokra irányuló elemzés szerint a *diplomás* munkavállalók számának növekedése 40-60 százalékban tulajdonítható a foglalkozások méretváltozásából adódó összetételhatásnak és – értelemszerűen – ugyanilyen arányban a foglalkozásokon belüli „upgrading”-nek. A *középfokon* képzettek esetében a foglalkozási szerkezet változásának hatása jóval erősebb és minden esetben pozitív. A foglalkozásokon belüli átstrukturálódás összhatása is pozitív, két ország kivételével (Hollandia, Írország). Az *alapfokon* képzetteknél igen erőteljes foglalkozásokon belüli térvesztést figyelünk meg, aminek a hatása általában erősebb – Bulgária és Magyarország esetében sokkal erősebb – mint az összetételhatás. Ugyanakkor a megvizsgált EU-15 országok többségében a képzetleneket foglalkoztató egyszerű és szolgáltatási foglalkozások kereslete jelentős mértékben bővült, mérsékelve, két ország esetében pedig teljes mértékben ellensúlyozva a foglalkozásokon belüli térvesztés hatását (Hollandia, Spanyolország). Az eredmények alapján nem tűnik megengedhetőnek a bázisidőszaki foglalkozás-iskola mátrix használata.

A munkahelyek összetétele országonként erősen eltérő módon változott a vizsgált időszakban. Az ágazati szerkezet mindenhol a szolgáltatások felé tolódott el, de ezzel

nagyjából ki is merítettük azt, ami közös a megvizsgált gazdaságokban. A részmunkaidős állásoknak a nettó munkahely-szaporulathoz való hozzájárulása egynegyed és közel száz százalék között szóródott, a határozatlan idejű szerződéseké pedig zérus és ötven százalék között. A tíz fősnél kisebb vállalatok mínusz hét és plusz tizenöt százalék között, a nagyvállalatok mínusz nyolc és plusz tizenöt százalék közötti mértékben járultak hozzá a nettó foglalkoztatás-növekedéshez. Erősen eltérő mértékű volt az atipikus munkarend arányváltozása is. Nyilvánvaló, hogy e ponton az ország specifikumainak mérlegelésére van szükség. Magyarországon (Bulgáriához hasonlóan) az eddigiekben a közepes vállalatoknál és a határozatlan idejű szerződéssel dolgozó, teljes munkaidős alkalmazottaknál figyeltünk meg erőteljes növekedést.

Összefoglalóan: a közelmúlt európai és magyar tapasztalatai alapján úgy tűnik, a kínálat előrejelzésében nem vétünk súlyos hibát, ha a legjobb munkavállalási korban lévők csoportszintű (iskolázottsági-életkori kategóriák szerinti) aktivitási rátáit középtávon változatlanul vesszük, és csupán a fiatalok, az idősek és a bevándorlók esetében törekszünk az aktivitási rátaváltozások prognosztizálására. Ugyanakkor a keresleti oldalon bizonyosan nem elegendő a foglalkozások várható méretváltozásaira hagyatkozni, valamilyen módon modellezni kell, hogyan változik a különböző képzettségűek iránti kereslet az egyes foglalkozásokon belül. A Magyarország elmúlt évtizedére vonatkozó adatok nem utalnak az „atipikus” formák és nehezen megfigyelhető szegmensek olyan mértékű térnyerésére, hogy az – ha ebben az ütemben folytatódik – komolyan veszélyeztesse az előrejelzés megbízhatóságát

Az elemzéssel és a levont következtetésekkel kapcsolatban megjegyzendő, hogy azok igen egyszerű számításokon és kategorizálásokon alapulnak. Az EU LFS-ben nincs információ a bérekről, elnagyoltak és gyakran hiányosak a munkáltatói oldalra vonatkozó megfigyelések, és sem a harmonizált változók, sem az elemszám nem engednek meg az itt használnál finom bontásokat. Bízunk abban, hogy az Eurostat által ellenőrzött, azonos tartalmú adatok segítségével elvégzett nemzetközi összehasonlítás így is megszívlelendő tanulságokkal szolgál a magyar munkaerőpiac modellezéséhez.

2. Adatok, minta és módszerek

2.1. Az Európai Munkaerő-felmérés (EU LFS)

Az elemzéshez az Európai Munkaerő-felmérésben (European Labour Force Survey, EU LFS) résztvevő államoknak az Eurostat által harmonizált felméréseit használjuk. A projektben az EU tagállamok többsége mellett részt vesz Norvégia és Izland. Az adatfelvételekről részletes információval szolgálnak az Eurostat (2009a, 2009b, 2009c, 2011) kiadványok.

A negyedéves vagy éves Munkaerő-felmérések reprezentatív háztartási mintákon alapulnak és teljekörűsítő súlyokat használnak a népesség és a munkaerő-piaci státuszok becslésére. Az adatállományok egy minden háztartástagra vonatkozó általános blokkra valamint egy, a 15-74 évesekkel kitöltött aktivitási kérdőívre tagolódnak. Az Eurostat erőfeszítéseinek köszönhetően a mai felvételek közel azonos jelentésű és kódolású változókat tartalmaznak, de a korábbi években az egyes nemzeti felvételek számos részletben eltértek. Az EU-15 országainak többségében az adatok a nyolcvanas évek közepéig, a kilencvenes elejéig nyúlnak vissza, Magyarországon a KSH 1992 óta veszi fel az adatokat, de a később csatlakozott országok többségében – például a mintánkban szereplő Bulgáriában – csak az ezredforduló táján indultak a munkaerő-felmérések.

Az Eurostat-tal kötött szerződés értelmében a *TÁMOP-2.3.2-09/1-2009-0001* program keretében átvett adatokat kizárólag az MTA KTI kutatói használhatják, a szerződésben megjelölt célokra, ezért a létrehozott adatbázis átadására vagy elérhetővé tételére nincs mód. 2011 áprilisától azonban az EU LFS ingyenesen igényelhető az Eurostat-tól – meghatározott kutatási cél megjelölésével – és az adatbázisok használatra késszé tehető az általunk írt programokkal, melyek átadásának, nyilvánosságra hozásának nincs akadálya. Az érdeklődő kutatók rendelkezésére bocsátjuk a címkéző programokat, a változónkénti mintaszűkítést elvégző programot, a rövidített – az eredetinel könnyebben használható – címkelistát és egy, a változók időbeni elérhetőségéről tájékoztató táblázatot.

A legfontosabb változtatások az alábbiak voltak. Az Eurostat negyedéves hullámokat bocsátott rendelkezésünkre, országonként 30-60 file-t. Ezek használata rendkívül nehézkes, ezért a hullámokat országonként és évenként appendáltuk. Az átvett állományok sem változó-, sem értékcímkéket nem tartalmaztak, ezért használatuk csak a kódutasítás kézben tartásával és folyamatos böngészésével volt lehetséges. A pdf-ben elérhető kérdőívek és kódutasítások felhasználásával egy címkéző programot írtuk, ami az eredetiből szintén hiányzó NACE és ISCO nomenklaturákat is tartalmazza. Az értékcímkéket számos esetben rövidítettük, hogy a táblázatokban olvashatóak legyenek, ezért kétes esetekben az eredeti kódutasítás tanulmányozása is ajánlott. Az elemzést (az esetek nagy részében) zavaró körülmény, hogy az EU LFS változóinak azokban az esetekben is adtak értéket, amikor az adott változó a minta egy részére nem értelmezhető. (Például, egy foglalkoz-

tatott személy esetében nem értelmezhető az állás elvesztése óta eltelt idő változója, és ezt a 9-es kód jelzi.) Ezért elkészítettük a file-oknak olyan másolatait, ahol a 9, 99, 999 kódok missing value-ként szerepelnek, szükségtelenné téve, hogy minden egyes utasításnál kizáró feltételeket kelljen alkalmazni. Végezetül, megvizsgáltuk, hogy az elemzésünkben kulcsszerepet játszó változók mely évekre érhetők el a kiválasztott országokban, és lehetséges-e olyan kódokat létrehozni, melyek lehetővé teszik az időbeni összehasonlítást az adott dimenzió mentén. Számos változó csak 2003-tól érhető el és/vagy a kódok ekkor megváltoztak.

Az Eurostat által anonimizált adatállomány két – témánk szempontjából alapvető jelentőségű – kérdésben eltér a magyar Munkaerő-felméréstől. Egyfelől, a folytonos *életkori* adat helyett csak egy ötéves korcsoportokat megkülönböztető kategorikus változó szerepel. Másfelől, a gyakori *ágazati* kódváltozások miatt az időbeni és országok közötti összehasonlítás csak egy mezőgazdaság-ipar-szolgáltatások felbontás alapján lehetséges.

2.2. Az országok kiválasztása

A tanulmányunkban szereplő országokat két szempont szerint választottuk ki: első lépésben azokat határoztuk körbe, ahol 1995 (a volt szocialista országok esetében 2000) és 2008 között a leggyorsabban nőtt a foglalkoztatás (lásd az *F1. függelék*et), majd elhagytuk azokat, ahol fontos adatok nem álltak rendelkezésre, vagy a minta túl kicsi az elemzéshez, mint az egyébként gyorsan növekvő balti országokban. Az érdeklődésünkre számot tartó országok közül 1998 előtt csak néhány vett fel iskolázottsági, származási országokat megkülönböztető, illetve a munkahelyre vonatkozó adatokat, ezért az elemzést eleve csak az 1998-2008-as időszakra próbálhattuk elvégezni. Ettől a főszabálytól azonban több esetben el kellett térnünk Finnországban 1999-ben megváltozott a diákmunka számbavétele, Írországban 1999 előtt nem kérdeztek rá az iskolázottságra, Bulgáriában pedig egyfelől csak 2000-ben indult a felmérés, másfelől a 2008-as hullámban alapvető jelentőségű változók hiányoztak. (*1. ábra*.)

A kiválasztott országokban hosszabb távon végbement foglalkoztatás-növekedésről az *1. ábra* nyújt képet. Hollandia, Írország, Olaszország és Spanyolország esetében a megvizsgálható időszakokban töretlenül folytatódott a korábban megindult növekedés, Finnország esetében azonban ezt megelőzően nőtt gyorsan a munkahelyek száma. Bulgáriában a foglalkoztatás csupán kismértékben nőtt, a foglalkoztatási ráta azonban nagyon jelentősen.

2.3. Alapfogalmak

Népesség. A Munkaerő-felmérések az UNECE/Eurostat népszámlálási ajánlásait követve a helyben lakó népességre (*resident population*) vonatkoznak, azaz, olyan személyekre, akik egy évnél hosszabb ideig tartózkodnak, vagy kívánnak tartózkodni egy adott ország területén. Az egy évnél rövidebb ideig külföldön élők – legalábbis elvileg – az otthoni háztartásuk ideiglenesen távol lévő tagjának számítanak. (EULFS Users Guide 2009, 4).

Bevándorlók. A huzamosan a kérdezési országban tartózkodó bevándorlók a születési országuk (*countryb*), illetve az adott országban eltöltött idő (*yearesid*) alapján különíthetők el. Számos országban és időpontban a két változó közül csak az egyik érhető el.

Életkor. Mint említettük, a folytonos életkori változó áldozatul esett az Eurostat anonimizálási törekvésének, ezért ötéves korcsoportokkal dolgozunk (a 15-19 évesektől a 70-74 évesekig), kivéve Magyarországot, ahol a KSH eredeti adatait (is) használjuk.

Munkavállalási korú népesség. Mivel több megvizsgált országban is elterjedté vált a 64. életév utáni munkavállalás, a 15-74 éves népességet tekintjük a vizsgálat célsokaságának.

Munkaerő-piaci státuszok. Mindvégig az ILO-OECD ajánlásoknak megfelelő kategóriákat használjuk, azaz, a személy *foglalkoztatott*, ha legalább egy órányi kereső munkát végzett a kérdezést megelőző héten (vagy egyet sem, de csak átmenetileg volt távol a meglévő munkahelyétől), *munkanélküli*, ha a referenciahéten nem dolgozott, de aktívan állást keresett a kérdezést megelőző hónap egy részében vagy egészében, továbbá a megtalált munkahelyet el is tudná foglalni, és *inaktív* egyébként. A státuszt az *ilsostat* változó méri.

Munkaidő. A heti ledolgozott órák számát a szokásos munkaidő (*hwusual*) alapján mértük. Ha ezt a kérdezett nem tudta megadni, mert a munkaideje erősen változó, akkor a referenciaheti tényleges munkaidőt (*hwactual*) vettük számításba. Az EU LFS a rész-munkaidőt „a kérdezett által adott spontán válasz alapján” különíti el a teljesről, a munkaórák száma alapján azonban ellenőrizhető, hogy hol húzódik a határ, amit az e szempontból különleges Hollandia esetében meg is teszünk majd.

Iskolázottság. Országok és időszakok közötti összehasonlításra kizárólag az Eurostat által képzett *iscsed1d* változó alkalmas, ami alapfokúnak tekinti az ISCED 0-2, középfokúnak az ISCED 3-4 és felsőfokúnak az ISCED 5-6 fokozatokat.

Foglalkozás. Országok és időszakok közötti összehasonlításra az egyjegyű ISCO alkalmas, ami az alábbi kategóriákat különbözteti meg: 0 Fegyveres erők dolgozói, 100 Vezetők, 200 Diplomás szakemberek (*professionals*), 300 Ügyintézők, technikusok, asszisztensek, 400 Irodai dolgozók, 500 Szolgáltató és kereskedelmi szakmákban dolgozók, 600 Mezőgazdasági foglalkozásúak, 700 Szakmunkások, 800 Gépkezelők és összeszerelők, 900 Egyszerű munkát végzők.

A népesség csoportjai. A népesség-összetétel és a foglalkoztatási ráták változásának tanulmányozásához olyan osztályozást használunk, ami figyelembe veszi az aktivitásban mutatkozó jellegzetes életkori határokat (amennyire ez az EU LFS durva adataival lehetséges), megkülönbözteti a férfiakat és a nőket, a bevándorlókat és az őshonos népességet, valamint az alap-, közép- és felsőfokon végzetteneket. Az osztályozás következetes alkalmazása 48 csoport kialakítását követelné meg, ami nem csak kivihetetlen az ehhez túl alacsony esetszám miatt, de felesleges is, mert a *fiataloknál* jelentéktelenek a nemek közötti foglalkoztatásbeli különbségek és bizonytalan az iskolai végzettségre vonatkozó adat², a 65 évesnél idősebbek és egyes országokban a bevándorlók esetében pedig a megfigyelések kis száma miatt nincs mód nemek és iskolázottság szerinti bontásra. Hosszas kísérletezés után az alábbi osztályozás mellett döntöttünk:

- 15-24 éves
- Férfi, 25-49 éves, alapfokon képzett
- Férfi, 25-49 éves, középfokon képzett
- Férfi, 25-49 éves, felsőfokon képzett
- Nő, 25-49 éves, alsófokon képzett
- Nő, 25-49 éves, középfokon képzett
- Nő, 25-49 éves, felsőfokon képzett
- Férfi, 50-64 éves
- Nő, 50-64 éves
- 65-74 éves
- Bevándorló

Foglalkozás-iskolázottság mátrix. Az elérhető adatok 30 foglalkozás-iskolázottság cella megkülönböztetését teszik lehetővé.

² Az egyetemista mindaddig középfokú végzettségűnek számít, amíg a diplomáját meg nem szerzi, és a többi.

Súlyok. A Munkaerő-felmérések úgynevezett teljeskörűsítő súlyokat használnak, azaz, a mintavételi eljárásban használt dimenziókat figyelembe véve minden megfigyelt emberhez hozzárendelnek egy olyan súlyt, ami azt jelzi, hogy hány hozzá hasonló személyt reprezentál. A súlyok összege kiadja a teljes népességet. A tanulmányban minden emberfőben értelmezett aggregátumot a megfelelő súlyösszeggel mérünk, az intenzitási viszonyszámokat pedig analitikus súlyokkal számítjuk.

2.4. Módszerek

NÉPESSÉG-ÖSSZETÉTEL, AKTIVITÁSI ÉS FOGLALKOZTATÁSI RÁTAVÁLTOZÁSOK

A bemutatott népesség-tipológiát használva $k=1,2,\dots,K$ csoportot különböztetünk meg. Az összkeresletet (D) tekintjük a rövid oldalnak, elhanyagoljuk a kivándorlást és a csoportok egyikébe soroljuk a bevándorlókat. A foglalkoztatási rátát e -vel, az aktivitási rátát a -val, a munkanélküliek arányát u -val, az inaktívakat pedig n -nel jelölve (és nem feledve, hogy $e+u+n = a+n = 1$) a bázis- és tárgyévii foglalkoztatási szinteket így írhatjuk fel:

$$(1) \quad E_0 = D_0 = A_0 - U_0 = \sum_{k=1}^K a_{k0} N_{k0} - \sum_{k=1}^K u_{k0} N_{k0}$$

$$(2) \quad E_1 = D_1 = A_1 - U_1 = \sum_{k=1}^K a_{k1} N_{k1} - \sum_{k=1}^K u_{k1} N_{k1}$$

Az aggregált foglalkoztatás változása (a k csoportindexeket a továbbiakban elhagyva):

$$(3) \quad \Delta E = \Delta D = \Delta A - \Delta U = \Sigma(a_1 N_1 - a_0 N_0) - \Sigma(u_1 N_1 - u_0 N_0)$$

Elemenként ($k=1,2,\dots,K$) elvégezhető az alábbi felbontások:

$$(4a) \quad (a_1 N_1 - a_0 N_0) - (u_1 N_1 - u_0 N_0) = a_1 N_1 + a_1 N_0 - a_1 N_0 - a_0 N_0 - u_1 N_1 - u_1 N_0 + u_1 N_0 + u_0 N_0 = (a_1 - a_0) N_0 + (N_1 - N_0) a_1 + (u_0 - u_1) N_0 - (N_1 - N_0) u_1$$

$$(4b) \quad (a_1 N_1 - a_0 N_0) - (u_1 N_1 - u_0 N_0) = a_1 N_1 + a_0 N_1 - a_0 N_1 - a_0 N_0 - u_1 N_1 - u_0 N_1 + u_0 N_1 + u_0 N_0 = (a_1 - a_0) N_1 + (N_1 - N_0) a_0 + (u_0 - u_1) N_1 - (N_1 - N_0) u_0$$

A kétféle (bázis- és tárgyidőszaki súlyozású) felbontást összeadva és kettővel elosztva, továbbá figyelembe véve, hogy $a - u = e$ (5a)-t kapjuk, ahol a felülvonások az időszak közepi átlagokat jelzik:

$$(5a) \quad \Delta E = \Sigma(a_1 - a_0)\bar{N} + \Sigma(N_1 - N_0)\bar{a} + \Sigma(u_0 - u_1)\bar{N} - \Sigma(N_1 - N_0)\bar{u} = \\ = \Sigma(a_1 - a_0)\bar{N} + \Sigma(u_0 - u_1)\bar{N} + \Sigma(N_1 - N_0)\bar{e} = p_a + p_u + c$$

Megjegyzés: mivel $a - u = e$, a (5a) felbontás átírható (5b) formájúra:

$$(5b) \quad \Delta E = \Sigma(a_1 - a_0)\bar{N} + \Sigma(u_0 - u_1)\bar{N} + \Sigma(N_1 - N_0)\bar{e} = \\ = \Sigma(e_1 - e_0)\bar{N} + \Sigma(N_1 - N_0)\bar{e} = p_e + c$$

Az (5a) egyenlettel ekvivalens, de jobban értelmezhető kifejezéshez jutunk, ha figyelembe vesszük, hogy $a = 1 - n$, következésképpen $a_1 - a_0 = n_0 - n_1$, és (5a) átírható a (6) formába:

$$(6) \quad \Delta E = \Sigma(a_1 - a_0)\bar{N} + \Sigma(u_0 - u_1)\bar{N} + \Sigma(N_1 - N_0)\bar{e} = \\ = \Sigma(n_0 - n_1)\bar{N} + \Sigma(u_0 - u_1)\bar{N} + \Sigma(N_1 - N_0)\bar{e} = p_n + p_u + c$$

A (6) felbontásban az egyes komponensek az időszak közepi népességgel súlyozott *inaktivitás-csökkenésnek* (p_n) és *munkanélküliség-csökkenésnek* (p_u) valamint az időszak közepi foglalkoztatási rátával súlyozott *népesség-változásnak* (c) a foglalkoztatás-növekedésre gyakorolt hatását ragadják meg. A foglalkoztatási rátaváltozás hatását a $p_e = p_u + p_n$ komponensek mérik. A táblázatokban ezeket DE százalékában adjuk meg.

Példaképpen vegyük a Finnországra vonatkozó alábbi táblázatot! Az utolsó sorral kezdve: a bevándorlók népességbeli aránynövekedése a teljes foglalkoztatás-változás 14.9%-ával járult hozzá a növekedéshez. A bevándorlók körében csökkent a munkanélküliség és az inaktivitás is, ami további 1.6% és 3.6% (összesen 4.6%) mértékben járult hozzá az aggregált foglalkoztatás növekedéséhez. Látható továbbá, hogy nagyon erős az 50-64 éves népesség számbeli gyarapodásának és aktivitás-növekedésének a hatása. A közép-korosztályokban erős iskolázottság szerinti átrendeződést látunk, az egyes csoportokon belül pedig csökkenő munkanélküliségre, de növekvő inaktivitásra utalnak az adatok. A legfiatalabbak körében – az aggregált foglalkoztatásra is érdemleges hatást gyakorló mértékben – csökkent a munkaerő-piaci részvétel, de ezzel lényegében azonos mértékű pozitív hatást kifejtve csökkent a munkanélküliség is.

Finnország 1999-2008: A foglalkoztatás-változás komponensei					
	Összetétel-változás	Paraméter-változások			Összesen
	c	p_u	p_n	p_e	
15-24 éves	0.6	30.0	-30.8	-0.8	-0.3
Férfi, 25-49 éves, alsó	-29.3	3.8	-4.0	-0.2	-29.5
Férfi, 25-49 éves, középip	-6.8	9.1	-0.5	8.5	1.7
Férfi, 25-49 éves, felső	6.7	0.6	1.4	2.1	8.8
Nő, 25-49 éves, alsó	-26.8	4.9	-5.7	-0.8	-27.7
Nő, 25-49 éves, középip	-14.9	6.1	-1.2	5.0	-9.9
Nő, 25-49 éves, felső	19.3	3.7	-0.6	3.1	22.4
Férfi, 50-64 éves	33.2	5.1	14.6	19.7	52.9
Nő, 50-64 éves	29.9	4.0	17.9	21.9	51.9
65- éves	0.9	-0.2	9.5	9.3	10.2
Bevándorlók	14.9	1.6	3.0	4.6	19.5
Összesen	27.7	68.7	3.6	72.3	100.0

Összességében, az 50 évnél fiatalabbak esetében a foglalkoztatás egyértelműen a *munkanélküliséget* felszívva bővült, miközben a *piaci részvétel* csökkent. A két ellentétes hatás együttesen alig változó *foglalkoztatási rátákat* eredményezett (kivéve a középfokú végzettségű középkorúakat, de a változás itt sem drámai), vagy másképp, az e csoportokban mért p_e paraméter-hatás csoportonként és összességében is gyenge. Az ötven évesnél idősebbeknél az összetételhatás mellett a p_n paraméterhatás is nagyon erős.

NAÍV EX POST ELŐREJELZÉSEK

Egy munkaerő-piaci prognózis elég pontosan képes előre jelezni a c oszlopban látható összetételhatásokat, de a p_u és p_n komponensek – a csoportszintű munkanélküliség- és aktivitásváltozások – meghatározása a legnagyobb nehézségekbe ütközik. Egyfelől, kevés kivétellel, mint amilyen egy hosszú távú nyugdíjkorhatár-emelési forgatókönyv, nem tudjuk, hogy az előrejelzési időszakban milyen szakpolitikai és jóléti reformok várhatók. Másfelől, ha ezekről sejtünk (felteszünk) is valamit, általában nem állnak rendelkezésre kellő bőségben olyan kutatási eredmények, melyekre támaszkodva elvégezhető a participációs döntés illetve az elhelyezkedési esély becslése. Harmadszor, hosszabb idő alatt megváltozhat az egyes életkori-iskolázottsági csoportok belső összetétele a piacképességet és a piaci részvételi hajlandóságot befolyásoló meg nem figyelt tényezők szerint. (Például romolhat a tömegessé váló felsőoktatásból kikerülő, vagy a továbbra is csak ál-

talános iskolát végzők átlagos képességszintje). Végül, de nem utolsó sorban, ha feltehető is, hogy a munkakereslet emelkedése első lépésben a munkanélküliséget csökkenti (bár nehéz megmondani, hogy milyen szintig), p_n előrejelzéséhez további, megalapozott feltevésekkel kellene élnünk a „bizonytalan álláskereső hatás” (*discouraged worker effect*) erejéről is. Magyarországon, például, erről semmilyen kutatás nem folyt.

Ha a (6) felbontás hasznos információkkal szolgál is a múltbeli foglalkoztatás-növekedés kínálati oldali forrásairól, az előrejelző számára inkább a feladat kivitelezhetetlenségét demonstrálja, mint sem hogy támaszul szolgálna. Az áttekintett adatokból azonban arra a következtetésre jutottunk, hogy a gordiuszi csomó elvágható: ha sikerül felmérni az összetétel-változásokat és a p_e paraméter-hatásokat néhány kritikus csoportban, akkor a többi foglalkoztatási rátát változatlanak feltételezve a tényleges foglalkoztatás-változást jól közelítő becslésekhez jutunk. Az oktatási politika, a nyugdíjrendszer valamint a migrációs trendek és szabályok ismeretében *viszonylag* könnyen becsülhető p_e a nyugdíj előtt álló korosztályokra, a fiatalokra és a bevándorlókra.

Ennek ellenőrzésére két naiv *ex post* foglalkoztatási előrejelzést készítünk minden országra: az egyikben (naiv 1) minden foglalkoztatási rátát változatlanak tekintünk, csak az összetétel-változásokból jelzünk előre, a másikban (naiv 2) változatlanak tételezzük a 25-49 évesek foglalkoztatási rátáit és pontosan előrebecsültnek a 15-24 évesek és az 50-74 évesek, valamint a bevándorlók rátáit. Az így kapott eredményeket két szempontból értékeljük: egyfelől, hogy milyen pontos az aggregált foglalkoztatásra adott becslés, másfelől, hogy mekkorák a naiv előrejelzés csoportszintű hibái, amit a tényleges és a becsült foglalkoztatás abszolút értékben mért eltéréseiből számolt összegnek valamint a tényleges tárgyidőszaki foglalkoztatásnak a hányadosával mérünk.

FOGLALKOZÁSOK KÖZÖTTI ÉS FOGLALKOZÁSON BELÜLI VÁLTOZÁSOK

A fentihez hasonlóan dekomponáljuk az egyes iskolázottsági csoportok foglalkoztatásában bekövetkezett változást:

$$(7) \quad \Delta E_i = \sum_{j=1}^J (\varphi_{ij}^1 - \varphi_{ij}^0) \bar{F}_j + \sum_{j=1}^J (F_j^1 - F_j^0) \bar{\varphi}_{ij}$$

ahol j_i az i -ik iskolázottsági csoport részaránya a j -ik foglalkozásban, F_j a j -ik foglalkozás mérete, 0 és 1 a bázis- és tárgyévra utal, a felülvonás pedig intertemporális átlagot jelöl. Az első komponens a foglalkozásokon belüli keresletváltozás hatását ragadja meg, a második a foglalkozások méretváltozásából eredő hatást. Minden komponenst az aggregált foglalkoztatás-változás százalékában fejezünk ki, azaz:

$$(8) \quad \sum_{i=1}^3 \Delta E_i = 100$$

Mint említettük, ebben az esetben 30 csoportot: tíz foglalkozást és három iskolázottsági szintet különböztetünk meg. Érdeklődésünk tárgya az, hogy a teljes változás mekkora része jön a második komponensből, ami az ágazati keresleti előrejelzések birtokában és az ágazatok foglalkozási összetételének ismeretében viszonylag könnyen előre jelezhető. Emlékeztetünk arra, hogy az EU LFS-ben csak egy mezőgazdaság-ipar-szolgáltatás bontás érhető el minden megvizsgált országra és időpontra, ezért eleve a foglalkozási bontást használjuk.

A FOGLALKOZTATÁS SZERKEZETÉNEK VÁLTOZÁSA

Végezetül, megvizsgáljuk, hogy a foglalkoztatás milyen irányokban bővült az áttekintett időszakokban. Az egyes kategóriák hozzájárulását úgy mérjük, hogy a létszámváltozásukat elosztjuk a bázisidőszaki összfoglalkoztatással, és egyszerű táblázatokat használunk.

3. Jelentős foglalkoztatás-növekedések Európában

Ebben a fejezetben az imént ismertetett módszerekkel, valamint egyszerű táblázatok-ábrák segítségével és a vonatkozó szakirodalomra is támaszkodva áttekintjük a foglalkoztatás növekedésére vonatkozó adatokat előbb Finnországban és Hollandiában – két érett, modern piacgazdaságban – majd az EU-15 perifériájához sorolható, munkaerő-piaci szempontból számos archaikus vonással bíró Írországban, Spanyolországban és Olaszországban és végül két volt szocialista országban, Bulgáriában és Magyarországon.

3.1. Finnország 1999-2008

Finnország esetében kénytelenek vagyunk 1999-től vizsgálni, mert a diákmunka szám-bavétele ekkor megváltozott, és egyetlen év alatt 15 százalékpontot ugrott a 15-24 évesek Munkaerő-felmérésben mért foglalkoztatása, mint azt a 2. ábra mutatja. (2. ábra.)

A kilencvenes évek eleji, részben a szovjet piac összeomlásához és az ezt követő kamatláb-emelkedéshez köthető negatív keresleti sokk következtében a finn munkanélküliség 3 év alatt 3-ról 16%-ra nőtt, a foglalkoztatási ráta pedig nyolc százalékponttal csökkent. Az akkor elszenvedett sokk után a finn gazdaság példátlan növekedést produkált. A gazdaság második fellendülését sokan az ír csodához hasonlítják. A siker ugyanis elsősorban a gazdaság nyitottságának valamint a jelentős humántőkének volt köszönhető³. E két tényező hatására megindult a tőkebeáramlás, aminek következtében a finn telekommunikációs iparág világszínvonalúvá vált. Az exportorientált finn gazdaság nagyot nyert a hazai deviza leértékelődéséből is. 1994 és 2001 között az átlagos növekedési ütem 3.3% volt, amely Európában Írország után a második legjobb teljesítményt jelentette.

Ezzel párhuzamosan a finn munkaerőpiac átstrukturálódott. Rengeteg munkahely szűnt meg az építőiparban, a feldolgozóiparban, a mezőgazdaságban, a kiskereskedelem-ben, a vendéglátásban, és a pénzügyi szolgáltatások terén (ez utóbbi leginkább a bankrendszer átszervezése miatt következett be). Helyette viszont újak jöttek létre az üzleti és a szociális szolgáltatásokban, az elektronikai iparban és a telekommunikációban.⁴

³ Példának okáért a Word Economic Forum, illetve az OECD PISA rangsor az oktatás és humántőke alapján Finnországot minden évben az élbolyba sorolja.

⁴ Az ICT hozzájárulását azonban gyakran túlértékelik. Finnországban az ICT-hez kapcsolódó szolgáltatások GDP-ből való részesedése magas ugyan, 2004-re már csak az Egyesült Államok előzte meg ezen a téren, de 1996 és 2002 között (átlagosan) csak 4.4% volt az ICT gyártó szolgáltatások, és 4% az ICT-t gyártó ipar hányada (Annankov és Christophe 2005).

Az általunk vizsgált periódusban létrejött munkahelyek minőségét Fernandez-Macías és Hurley (2008) az órabérrel ragadják meg: kategóriánként kvintilisekre osztják a munkavállalókat a bérük alapján, és összehasonlítják az eloszlást a periódus elején és végén. A tanulmány szerint Finnország (Írországgal, Dániával, Svédországgal és Luxemburggal együtt) a legjobban teljesítők között szerepel. A finn munkaerőpiacon sok, átlagosnál jobb minőségű munkahely jött létre, főként a tudásintenzív szolgáltatások, az egészségügy, oktatás és az üzleti szolgáltatások terén. Míg sok uniós országban, például Hollandiában, a jó minőségű pozíciók elszaporodását az alacsonyabb minőségű munkahelyek számának növekedése kísérte (polarizáció), addig Finnországban nem nőtt jelentősen az alacsony képzettséget igénylő állások száma. 1995 és 2006 között: a legfelső kvintilisben majdnem 4, a negyedikben 3, a középsőben pedig körülbelül 1.5%-kal növekedett a foglalkoztatás, míg az alsó két sávban nem történt jelentős mértékű változás.

Az átalakulás azonban együtt járt a munkanélküliség növekedésével az alacsony képzettségűek (leginkább építőiparban dolgozók) között, akik később – mivel nem tudtak már felzárkózni a fejlett technológiákat alkalmazó szolgáltatásokhoz – nagy számban inaktív-vá váltak. A strukturális feszültségek ma is jelen vannak, amit jól jelez a Beveridge-görbe kijjebb tolódása 1995 és 2005 között (Maiväli 2006).

Az EU LFS adataival megvizsgálható időszakban a növekedés már nem volt nagyon látványos, az aktivitási ráta stagnált, a foglalkoztatási ráta 3-3.5 százalékponttal nőtt, a munkanélküliség rovására. A foglalkoztatás azonban a bevándorlásnak köszönhetően még ekkor is jelentősen nőtt: 2,332 milliőről 2,703 millióra, 8.5 százalékkal, a munkanélküliség pedig közel megfeleződött, 309 ezerről 172 ezerre csökkent. Maga a munkavállalási korú népesség is növekedett, de ez a tendencia várhatóan megfordul és a számítások szerint szűk 20 éven belül 250 ezer fővel csökken a munkakínálat (Kasvio-Karjalainen-Kauppinen, 2009). (1. táblázat, 2. táblázat, 3. táblázat)

A foglalkoztatás élesen eltérő mértékben nőtt az egyes életkori csoportokban. A 4. táblázat és a 3. ábra adatai szerény növekedésekre utalnak a 25-49 éveseknél, miközben az 55-69 éveseknél közel 20 százalékpontos foglalkoztatási ráta-emelkedés figyelhető meg, ami azonos mértékű volt a férfiaknál és a nőknél. Az átlagnál gyorsabban nőtt a 25-29 éves nők foglalkoztatása is. Noha az adatok nem igazán alkalmasak az életpálya menti növekedések vizsgálatára, ahol az ilyen összevetés ha durván is, de mégis elvégezhető, ott az adatok nem utalnak rátaemelkedésre. Az 1999-ben 30-39 éves férfiak kilenc évvel később, tehát még mindig a legjobb munkavállalási korban, lényegében ugyanolyan arányban dolgoztak, mint a bázisidőszakban (lásd a 40-49 évesek 2008. évi adatát a 4. táblázatban!) A nők esetében ilyen összehasonlításra nincs mód a szülés és gyermeknevelés hatása miatt. (4. táblázat, 3. ábra.)

Igen nagy, több mint 15 százalékpontos csökkenés mutatkozik a nyugdíjasok és munkaképtelenek arányában a 60-65 éves férfiaknál és nőknél is. A kicsivel fiatalabbaknál

a csökkenés sokkal kisebb mértékű, csupán 4-6 százalékpontos volt (5. táblázat). Itt érdemes megjegyezni, hogy Finnországban a segélyezés két részből áll: a munkapiaci támogatásból és a munkanélküli juttatásokból. Ez utóbbit további két részre lehet bontani: az állam által fizetett alaptámogatásra és a biztosítók által fizetett tételekre. A finn rendszer sajátossága volt, hogy a jogosultság lejárta után az idősebb korosztály, eleinte 57, majd 60, később 65 éves korig, a nyugdíjazásig volt jogosult az összegre, ami szerepet játszott abban, hogy 2000-ben a regisztrált munkanélküliek egyharmada, a hosszútávú munkanélkülieknek pedig kétharmada volt 55 év fölötti (Koskela és Uusitalo 2003). Ma rugalmasabb rendszer működik: ennek alapján 63-68 közötti korig lehet meghosszabbítani a jogosultságot, azonban minél korábban megy az ember nyugdíjba, annál kevesebb járadékot kap. Emellett az utóbbi időben eltörölték a korai nyugdíjazás lehetőségét az 1944 előtt születettek. (5. táblázat.)

A népesség iskolázottsága óriási mértékben javult. A 6. táblázatban jól látszik a háború alatti és utáni iskolareformok hatása: az iskolázottsági választóvonalat az 1999-ben 40-65 éveseknél látjuk, akik 1934-1959-es születésűek és 1940-1965 között kezdték az iskolát. (Az oktatás kiterjesztéséről lásd Jäntti-Saari-Vartiainen (2005) Figyelemre méltó, hogy a 25-29 éveseknél a csak általános iskolát végzettek aránya még 2008-ban is elérte a 10 százalékot, ami nem sokkal marad el a 13-15 százalék körüli magyar értéktől (Köllő 2009). A főiskolát-egyetemet végzettek aránya az idősebbek között nagyjából öt, a fiatalabb korosztályokban tíz százalékponttal emelkedett kilenc év alatt, és a 30-40 éveseknél az arányuk már a 45-50 százalékos sávba esett! (6. táblázat.)

A magyar helyzetre való tekintettel Finnországban és a többi vizsgált országban is külön figyelmet szentelünk az alapfokon iskolázottaknak. Mint a 7. táblázat mutatja, az ő foglalkoztatási rátáik érzékelhetően nőttek, 60.0-ról 63.2 százalékra a 15-74 éves népességben (nálunk ez az arány 2008-ban 50 százalék volt) és nem csak a nyugdíjkorhatár-emeléssel érintett korcsoportban, hanem a fiatalabbaknál is, 3-5 százalékponttal. Sőt, az 1999-ben 30-39 évesek akkori és kilenc évvel későbbi adatait összehasonlítva, 4-6 százalékpontos életpálya menti rátanövekedést is megfigyelhetünk (pontatlanul, mert az eltolás nem tíz, hanem kilenc éves és nem számolunk a bevándorlók korösszetételének hatásával). (7. táblázat.)

A dekomponáláshoz használt csoportosításban mutatja a legfontosabb adatokat a 8. táblázat. A 15-24 éveseket leszámítva minden csoportban nőtt a foglalkoztatás és csökkent a munkanélküliség, a bevándorlók körében is. Az inaktívak aránya is csökkent, kivéve az alapfokon képzett, legjobb munkavállalási korú férfiakat és nőket.

A bevándorlók számát a Munkaerő-felmérés 130 ezernek mutatja, ami valamivel alacsonyabb a más forrásból származó, 2009-ben 156 ezer főt mutató adatnál (Platonova és Urso 2009). Ma a betelepülők harmada uniós országokból érkezik, a többiek elsősorban

oroszok, kínaiak, szómáliek, indiaiak és törökök. Pekkala (2005) szerint az éves népességnövekedés 40%-a a bevándorlókhoz köthető, és ez még inkább így lesz a jövőben. Európai viszonylatban ugyanis Finnországa az egyik leggyorsabban elöregedő munkapiac. A főként ebből fakadó legnagyobb hiányok a szolgáltatások, a szociális munka és az egészségügy terén fordulnak elő: Platonova és Urso (2009) szerint 2025-re 120 ezer új alkalmazottra lesz szükség, főként északon és keleten. Az EU LFS-ben megfigyelt bevándorlók foglalkoztatási rátája 1999-ben még jelentősen elmaradt az átlagostól, de ez a különbség 2008-ra lényegében eltűnt. Ugyanakkor a munkanélküliek aránya a körökben több mint kétszer magasabb volt (8.5% az átlagos 3.8%-kal szemben), és összességében az aktivitásuk négy százalékponttal magasabb volt az átlagnál.⁵ (8. táblázat.)

A dekomponálás eredményeit (9. táblázat) a 2.4 pontban már ismertettük, ezért itt azonnal a naiv előrejelzések eredményeit bemutató 10. és 11. táblázathoz ugorhatunk. A kizárólag összetételhatásokkal dolgozó Naiv1 becslés mindössze 47 ezres foglalkoztatás-növekedést prognosztizál a tényleges 200 ezres helyett. Ha sikerült volna pontosan prognosztizálni a fiatalok, az idősek és a bevándorlók foglalkoztatási rátaváltozásait, a legjobb munkavállalási korban lévőknel azonban a bázisidőszaki értékekkel számoltunk volna (Naiv2), akkor a ténylegeshez nagyon közel eső aggregált foglalkoztatási becslést kaptunk volna, 2.495 millió főt a tényleges 2.531 helyett, az eltérés csupán 1.4 százalék. A tényleges tárgyidőszaki foglalkoztatástól való csoportszintű abszolút eltérések összege a tárgyidőszaki aggregált foglalkoztatás 6.4 százaléka ráugr a Naiv1, de csak 1.5 százaléka a Naiv2 becslés esetén. (9. táblázat, 10. táblázat, 11. táblázat.)

A foglalkozások közötti és foglalkozásokon belüli elmozdulások hatására vonatkozó eredményeket a 12. táblázat foglalja össze. Az alapfokon képzett foglalkoztatottak száma nagymértékben visszaesett (a szóban forgó népesség számbeli fogyatkozása miatt, mint korábban láttuk), és az arányuk minden foglalkozásban csökkent. Ugyanakkor a kiszorulásuk ellen hatott a szolgáltatások és – kisebb mértékben – az összeszerelő és egyszerű foglalkozások bővülése. A képzetlen munkát foglalkoztató egyes foglalkozások bővülésének hatása (17.4%) azonban nem tudta ellensúlyozni a foglalkozásokon belüli kiszorulást, aminek erejét a -87%-os paraméterhatás jelzi. A középfokúak részaránya minden foglalkozásban nőtt, kivéve az ügyintézői, technikai és asszisztensi munkaköröket, és jelentősen nőtt a középiskolát végzett szolgáltató szakmájúak foglalkoztatása, ennek tudható be a teljes foglalkoztatás-növekmény közel egyharmada. A diplomások foglalkoztatását érdemben emelte az egyetemi végzettséget követelő szakmák bővülő kínálata, valamint a részarányuk óriási növekedése az ügyintézői, technikai és asszisztensi munkakörökben. Más foglalkozásokban – a menedzsereket és állami-önkormányzati vezetőket leszámítva

⁵ A munkanélküliségre vonatkozó adat a munkavállalási korú népességen belüli arányt jelöli, nem a jól ismert munkanélküli rátát, ami a munkanélküliek aránya az aktívak között!

mítva – a részarányuk vagy csak nagyon kis mértékben nőtt, vagy egyenesen csökkent! Összességében, a foglalkozások közötti és azokon belüli elmozdulások hasonló nagyságrendben befolyásolták a középiskolát és főiskolát-egyetemet végzettek foglalkoztatását. (12. táblázat.)

A 13. táblázat szerint a finn foglalkoztatást 6%-kal bővítette a teljes és 3%-kal a rész-munkaidős állások szaporodása, az arány a férfiaknál 3:1, a nőknél 3:2 arányban billen a teljes munkaidős munkakörök felé. (13. táblázat.)

A teljes növekedés a határozatlan idejű állások gyarapodásának számlájára írható, a határozott idejű szerződéssel dolgozók száma csökkent a vizsgált időszakban. Ez a folyamat 1997 óta tart Koskela és Uusitalo (2003) szerint. 2001 óta csak akkor szabad határozott idejű szerződést kötni, ha az időszaki jelleg a munka sajátosságaiból fakad (pl szezonális, projekt munkák), vagy ha egy határozatlan munkaszerződésű dolgozót kell helyettesíteni. Ez annak ellenére van így, hogy mint Pärnänen (2008) olvashatjuk, az esetek 42%-ban a határozott szerződéssel rendelkezők ugyanott folytatják a munkát, ahol a szerződés lejárt előtt dolgoztak, 10%-uk átkerül állandó munkára, 15%-uk átkerül más vállalatba, és mindössze 7%-uk lesz munkanélküli. A szerződések akárhányszor meghosszabbíthatók, és a legtöbb esetben ugyanolyan jogokat biztosítanak, mint az állandó szerződések. 2003-ban a kormány irányelvet adott ki a közsférában dolgozó határozott idejű szerződéssel rendelkezők arányának csökkentésére (bár ezt pénzsűkében csak részben tudja megvalósítani), a 2000-es években ennek hatása érződött. Lilja (2006) tanulmányában bemutatja, hogy a fenti intézkedések ellenére az *újonnan kötött szerződések* nagy része még mindig határozott idejű, és az ilyen típusú szerződések 45%-át a közsférában kötik, ahol egyrészt szűkösek az erőforrások, másrészt gyakoriak az időszakos munkák.

Finnországban sem a vállalkozók, sem a segítő családtagok száma nem nőtt 1999-2008-ban, a növekedés a bér munkaszektorban ment végbe, és azon belül is a nagyobb vállalatoknál: a 20 fősnél nagyobb cégeknél a munkahelyszaporulat 6, a kisebbeknél 3 százalékkal bővítette a foglalkoztatást. Csak az esti, éjszakai, hétvégi munkát sohasem végzők száma nőtt, az ilyen munkát kínáló munkakörök száma vagy nem változott vagy csökkent.

Összefoglalóan: Finnország 1999 és 2007 között az előrejelzési kockázatok szempontjából „kedvező” módon fejlődött. A növekedés azokban a szférákban és foglalkoztatási formákban ment végbe, melyekről általában rendelkezünk adatokkal. Az aktivitás azokban a munkaerő-csoportokban nőtt, melyekben ez az átlagosnál könnyebben prognosztizálható. A különböző iskolázottságú munkaerő-csoportok iránti kereslet azonban döntően (alapfok) vagy nagyjából felerészben (közép- és felsőfok) a főbb foglalkozási csoportokon belül változott.

3.2. Hollandia, 1998-2008

A 90-es évek közepéig a holland gazdaság növekedése nagyjából megfelelt az európai trendeknek: az ország erős visszaeséseket produkált a két olajválság során, és a 90-es évek elején (lásd 1. ábra). A holland munkaerőpiac erősen megsínylette ezeket a recessziós éveket: a munkanélküliek száma az 1973-as válság során 50 ezer főről 200 ezerre nőtt, majd 1982-ben az újabb krízis következtében több mint 600 ezerre. Ahogyan azt Oorschot és Engelfriet (1999) kiemelik, a holland munkaerőpiac legnagyobb problémái a hosszú távú munkanélküliség volt, illetve a munkapiaci részvétel rendkívül alacsony mértéke néhány demográfiai és etnikai csoportban. A foglalkoztatottság demográfiai csoportok közötti különbségei még 1997-ben is markánsak voltak: míg ebben az időszakban a teljes munkanélküliség 6,4% volt, a társadalom néhány csoportjában ennél jóval rosszabb volt a helyzet. A nők körében 9,1%, a 15 és 24 évesek között 10,1%, az etnikai kisebbségek körében 16%, a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők között pedig 14% (Oorschot és Engelfriet, 1999, 3. oldal). Ehhez képest a 80-as évektől kezdve a munkanélküliség drasztikusan csökkenni kezdett, és a foglalkoztatottság is számottevő növekedést mutatott. A második olajválságot követő években mélypontot jelentő 40%-os szinthez képest a részvételi arány a 2000-es évek válságát megelőző időszakra 65%-ra emelkedett.

Hartog (1999) megjegyzi, hogy a holland munkapiacra a 80-as évek közepétől megfigyelhető pozitív tendenciák elsősorban két tényezővel magyarázhatóak. Az egyik, a *wassenaar egyezményben* rögzített korporatív megállapodás a munkaadók és a munkavállalók képviselői között, a másik pedig a jóléti juttatások rendszerének jelentős átalakítása. Több szerző is ezt a két változást emeli ki, mint a holland modell megszületésének kulcselemeit (lásd például Visser és Hemerijck, 1997; Andeweg, 2000 és Oorschot, 2002).

Visser és Hemerijck (1997) szerint a foglalkoztatási csoda gyökerei a tengerparti Wassenaarban megkötött megállapodásban keresendők, amely szerint a munkáltatók képviselői beleegyeztek a munkaidő csökkentésébe, a munkabérek drasztikus csökkentéséért cserébe (57. oldal). Habár kétségtelen, hogy a megállapodás jelentős strukturális változásokat idézett elő, ma már többen is vitatják, hogy annak a sikeréről lenne szó. Egyrészt, ahogyan azt Hartog (1999) kiemeli, a reálbérek mérséklődése már a 70-es évek végén megkezdődött, azaz jóval a wassenaar megállapodás előtt (Salverda 1998).

Másrészt, ahogyan arra többek közt Salverda (1998) és Oorschot (2002) is rámutat, úgy tűnik, hogy a korporatív alkuk sokkal inkább a munkahelyek és a munkaidő elosztását, mintsem a mennyiségét érintették elsősorban. A bérek és a munkaórák egyidejű csökkenése ahhoz vezetett, hogy míg a foglalkoztatottak száma valóban jelentős javulást mutatott, az egy főre jutó munkaórák száma drasztikusan csökkent, és a teljes munkaórák száma nem nőtt jelentős mértékben, 1998-ban az 1979-es szinten állt, bár 10 százalékponttal magasabb volt, mint a mélypontot jelentő 1984-es érték.

A másik fontos változás, amelyet a munkaerőpiaci folyamatok kapcsán meg kell említenünk, a holland jóléti rendszer erőteljes átalakítása volt. Kremer (2001, 182) szerint a reformok három fő eleme a jóléti transzferek reálértékének befagyasztása, a támogatásokra való jogosultságok kritériumainak szigorítása, valamint az aktív munkapiaci beavatkozások voltak Oorschot (2002) is kiemeli, hogy a holland jóléti állam fenntarthatóságába vetett hit a két olajválságot követően erősen megrendült. Ennek megfelelően a 90-es évek elejére jelentősen megszigorították az addig igencsak bőkezű segélypolitikákat: a segélyeket és támogatásokat egyrészt csökkentették, másrészt pedig különféle kritériumokhoz kötötték (lásd részletesebben Clasen et al., 2001). A reformok célja az állami kiadások csökkentésén kívül az volt, hogy erősítsék az ösztönzőket a munkaerőpiacra való visszatérésre. A munkapiaci részvétel elősegítésének egy másik eszköze az aktív munkapiaci politika volt, azaz azok a programok, amelyek keretein belül az állástalanok valamilyen segítséget kaptak a munkakeresésre. Ezek az eszközök Hollandiában igen fontos szerepet töltenek be: 2002-ben ebben az országban költötték a legtöbbet aktív munkaerőpiaci programokra (Gauthier és van der Klaauw, 2009).

A munkapiac vizsgálata kapcsán fontos megemlíteni a demográfiai folyamatok és a migráció szerepét. A 20. század második felében felgyorsuló bevándorlás jelentős hatással volt a holland munkaerő piacra, egyrészt a munkavállalók összetételén, másrészt pedig a migráció jóléti rendszerekre kifejtett hatásán keresztül. Hollandiába a 20. század közepe óta folyamatos a bevándorlás. A migrációs hullám főleg a 60-as és a 70-es években volt számottevő, aminek egyaránt voltak politikai és gazdasági okai. Egyrészt, a holland gyarmatbirodalom felbomlása után tömegével települtek Hollandiába a Karibi-szigetekről és Suriname-ból a holland állampolgárságot frissen megszerzők. Másrészt, hasonlóan jelentős volt azon bevándorlók aránya, akik a jobb életkörülmények, és munkalehetőségek reményében érkeztek az országba (Roodenburg et al., 2003).

Ahogy az Kooyman és Van der Pas (1972) kiemelik, a 60-as években beáramló migránsok jótékony hatással voltak a holland gazdaságra, hiszen akkor azt relatív munkaerőhiány jellemezte. Azonban, a 70-es évek recessziójára a bevándorlók jelentős része elvesztette az állását, és így a jóléti rendszer rászorultjává vált. Erre reagálva a holland kormány bevándorlási politikája is erős fordulatot vett: 1973-ban a holland kormány befagyasztotta a munkakeresők bevándorlását, és csak a 90-es években engedélyezte azt újra.

A közelmúltban a bevándorlás ismét felduzzadt: Roodenburg és szerzőtársai (2003) szerint az 1997 és 2001 közötti időszakban évente átlagosan 70 ezren települtek be Hollandiába. A szerzők kiemelik, hogy a betelepülőknél csak mintegy 20%-a adta meg a munkavállalást, mint a bevándorlás elsődleges okát: hasonlóan jelentős volt azoknak az aránya, akiknek motivációja a családdegysítés, illetve a menedékkérés volt (27. oldal, 2.4-es ábra). Az utóbbi kategóriával kapcsolatban Coleman és Garssen (2003) kiemelik, hogy a 90-es évek végére Hollandia Európa egyik legfontosabb menekült fogadó országává vált.

A bevándorlás hatása azért bizonyult különösen fontosnak, mert az elsősorban a volt gyarmatokról, valamint egyes arab országokból érkező migránsok igencsak sebezhető csoportoknak bizonyultak, nem tudtak jól beilleszkedni a holland munkaerőpiacra (Roodenburg és szerzőtársai 2003). A bevándorlók foglalkoztatottsága, különösen a marokkóiaké és a törököké, messze elmaradt az átlagtól, elsősorban az alacsony aktivitási rátájuk következtében. A legrosszabb helyzetben lévő csoportok (a törökök és a marokkóiak) körében a Hollandiában születettekhez képest csaknem kétszeres a segélyt igénybevevők aránya. A bevándorlók munkaerőpiaci integrálása a holland gazdaság egyik kulcsfontosságú kihívása. Bár történtek kísérletek a migráció tartós, és drasztikus korlátozására, sőt a már Hollandiában élők hazatelepítésére is, a probléma máig megoldatlan maradt (Coleman és Garssen, 2003).

Az EU LFS adatai szerint az általunk vizsgált időszakban (1998-2008) rendkívül jelentős, 15 százalékos további növekedés zajlott le a foglalkoztatásban és 7 százalékpont körüli a foglalkoztatási rátában. A munkahelyek száma több mint egymillóval nőtt, 7.4-ről 8.5 millióra, a foglalkoztatási ráta 63-ról 69 százalékosra nőtt, miközben a bázisidőszakban is alacsony munkanélküliség lényegében nem változott (a munkanélküiek aránya a teljes 15-74 éves népességben 2.9-ről 2.2 százalékra csökkent). E növekedésnek ugyanakkor volt két sajátos vonása

Egyfelől, sokszorosan nagyobb volt a növekmény a női, mint a férfi foglalkoztatásban. A férfiaknál az aktivitási és a foglalkoztatási ráta kevesebb, mint 2 százalékponttal, míg a nőknél több, mint 10 százalékponttal emelkedett (14., 15. és 16. táblázat). A nők esetében minden valószínűség szerint jelentős életpálya menti emelkedéseket is ki tudnánk mutatni, ha rendelkeznénk a gyermekszámra vonatkozó adatokkal és ki tudnánk szűrni a gyerekvállalás foglalkoztatást csökkentő hatását. Az a tény azonban, hogy az 1998-ban már 40-44 éves kohorsz tagjai ekkor 67.4 százalékban, tíz évvel később, 50-54 éves korukban viszont már 73.1 százalékban dolgoztak arra utal, hogy a fiatalabb évfázatokban megfigyelhető, ennél sokkal nagyobb növekedések egy részét nem a gyermeknevelésből való visszatérés, hanem a naptári időhatás magyarázza (17. táblázat). (14. táblázat, 15. táblázat, 16. táblázat, 17. táblázat.)

Másfelől, a teljes munkaidős egységekben kifejezett (FTE) foglalkoztatás kisebb mértékben emelkedett, sőt, a férfiaknál egyáltalán nem is nőtt. A 4. ábra két panelje rámutat, hogy a legjobb munkavállalási korú férfiaknál a foglalkoztatási ráta egyáltalán nem nőtt, csak a fiataloknál látunk 10 százalékpontos (FTE-ben mérve 5 százalékpontos) növekedést, ugyanakkor az 55-65 évesek körében 20 százalékpontos (FTE-ben mérve 15 százalékpontos) emelkedést látunk. A nőknél ezzel szemben a középkorosztályokban is óriási emelkedésre utalnak az adatok, ami átlagosan elérte a 20 százalékpontos (FTE-ben mérve a 15 százalékpontos) mértéket. (4. ábra.)

A részmunkaidő térhódítása már az itt vizsgált időszakot megelőzően megkezdődött. A 80-as évek közepétől beinduló nagy mértékű foglalkoztatottság növekedés motorja a nők munkaerőpiaci részvételének robbanásszerű emelkedése volt, elsősorban részmunkaidős munkavállalás formájában. A 80-évek közepén elinduló folyamat eredményeképpen az ezredfordulóra a részmunkaidőben dolgozó nők száma nagyjából a háromszorosára nőtt. Ahogyan azt Oorschot (2002) kiemeli, a fenti leírt folyamat alapjaiban változtatta meg a „holland család” képét. Míg a 80-as éveket megelőzően meglehetősen alacsony volt a női munkavállalók aránya, napjainkra a tipikus holland család „másfél munkaidőben dolgozik”: a férfi teljes, a nő pedig félállásban (403. oldal). Bár a nők munkapiaci részvételét általában pozitívan értékelték az elemzők (ld. például Visser és Hemerijck, 1997), néhányan kritizálták azt annak szelektivitása miatt. Ahogyan Kremer (2001) megjegyzi, a foglalkoztatás növekedése nem volt kifejezetten magas a kevésbé iskolázottak, és a bevándorlók körében (183. oldal). Hasonlóképpen, jelentős különbségek voltak a nők foglalkoztatásában a családi állapotuk függvényében. Míg a kisgyermekes anyák foglalkoztatottsága 1990 és 1998 között 27%-ról 45%-ra nőtt, ugyanez az arány az egyedülállók esetében csak 18%-ról 29%-ra emelkedett.

A „holland csoda” kritikusai több helyen is megjegyzik (például Oorschot, 2002 és Salverda, 1998), hogy a foglalkoztatás növekedésének jelentős része valójában abban nyilvánult meg, hogy „több ember dolgozik kevesebbet”. Ahogyan Salverda (1998) már tanulmányának címében is felteszi a kérdést: „Többről szól-e a holland csoda, mint egy csomó részmunkaidős állásról?”⁶. A teljes munkaidős állások száma gyakorlatilag nem változott a 80-as és 90-es évek alatt és ez trend folytatódott az általunk vizsgált időszakban is. Zijl és van Leeuwen (2005) kiemelik, hogy a határozott idejű szerződéses állások fontos szerepet töltenek be a fiatal munkavállalók esetében (lásd még Layte et al., 2008, 1. táblázat), de megjegyzik, hogy az ilyen állások betöltői az esetek nagy részében nem tudnak teljes állásba kerülni. Tijdens és szerzőtársai azt is megjegyzik, hogy a munkaközvetítő cégek egyre nagyobb részt vállálnak a fenti állások betöltésének koordinálásában (2006).

A korai nyugdíj és a munkaképtelenség hatása Hollandiában az EU LFS adataival nem vizsgálható, mert a nyugdíjas státust rögzítő változót (*mainstat*) 1998-ban még nem vették fel. A 18. táblázat 2008-ra vonatkozó adatai azt mutatják, hogy 55-59 éves korban még nagyon alacsony, összességében 12 százalék körüli a nyugdíjas és rokkantnyugdíjas arány, sőt, ez még a 60-64 éveseknél sem haladja meg az egyharmadot. (18. táblázat.)

A népesség iskolai végzettsége sajátos módon változott. A legfiatalabb kohorszban csak kismértékben csökkent az alapfokon végzettek aránya, ugyanakkor nagyon nagy mértékben esett a középiskolát végzettké. Meglepően magas, 20% közeli maradt az alapfokon képzettek részaránya még 2008-ban is. Hollandiában is nagyon magasra, a negyven évesnél fiatalabbak körében 35-40 százalékosra nőtt a diplomások aránya (19. táblázat).

Az iskolázatlanok részaránya viszonylag magas maradt, 20% körüli a fiatal korosztályokban, ami magasabb a magyar aránynál. A foglalkoztatási rátáik a 30-34 éves korcsoportig nem nőttek, vagy alig, e fölött azonban nagyon erősen. Egészen 50 éves korig életpálya menti növekedésekre is utalnak az adatok (20. táblázat).

A dekomponáláshoz használt csoportok szerinti bontást mutatja a 21. táblázat. A fiataloknál szerény aktivitási és foglalkoztatási rátanövekedést látunk, a legjobb munkavállalási korban lévő „őshonos” férfiaknál pedig a ráták lényegében nem változtak. A 25-59 éves nőknél a munkanélküliség kis mértékben, az inaktivitás nagyon jelentősen csökkent és ez utóbbi igaz a 60 éves és idősebb férfiakra és nőkre egyaránt. A bevándorlók száma ebben az időszakban már viszonylag kis mértékben nőtt (1.1 millióról 1.5 millióra), a foglalkoztatási rátájuk 14 százalékpontos javulást mutat, kisebb részben a munkanélküliség, nagyobb részt az inaktivitás rovására (21. táblázat).

A dekomponálás eredményei (22. táblázat) a Finnországban látottakhoz nagyon hasonlóak. A bevándorlás hozzájárulása jelentős (30%), aminek 3/5 része a bevándorlók számának növekedésével, 2/5 része az immigránsok javuló összetételével és/vagy jobb elhelyezkedési esélyével/hajlandóságával magyarázható. Rendkívül jelentős a nyugdíjhoz közeli korosztályokban megfigyelhető aktivitás-növekedés hatása, és nem elhanyagolható, hogy ezek a korosztályok ma népesebbek, mint tíz évvel ezelőtt. A legjobb munkavállalási korban lévő népesség esetében az iskolázottsági összetételhatások szintén nagyon erősek, ugyanakkor a paraméterhatások – az alap- és középfokon végzett nők esetét leszámítva – elhanyagolható mértékűek. (22. táblázat.)

A kizárólag összetételhatásokkal dolgozó *Naiv1* exp post prognózis a ténylegesnél sokkal kisebb aggregált foglalkoztatást jelez „előre” 2008-ra: 7.6 milliósat a tényleges 8.5 millió helyett. Ugyanakkor a *Naiv2* becslés sokkal pontosabb (8.3 millió), tehát csakúgy mint Finnország esetében, itt sem torzítja súlyosan az eredményeket, ha a 25-49 évesek rátáit – még a nőket is – változatlanul tételezzük. Ugyanerre utal, hogy a csoportszintű abszolút hibák összege 11 százalék a *Naiv1*, de csak 2.7 százalék a *Naiv2* forgatókönyv szerint. (23. táblázat, 24. táblázat.)

Megjegyezzük, ha a dekomponálást az FTE foglalkoztatásra végezzük el, a képlet lényegében csak a fiataloknál változik, ahol ebben az esetben nincs aktivitási és foglalkoztatási rátaváltozás, és a 25-49 éves nőknél is kisebb paraméterhatásokat kapunk. Természetesen kisebb az abszolút növekmény is (0.65 millió az 1.1 millióval szemben). A *Naiv2* becslés ekkor 2 százalékkal marad el a megfigyelt tárgyidőszaki FTE szinttől. Ennek az az oka, hogy az átlagos munkaidő valójában igen kis mértékben változott, heti 32.2 óráról csak 31 órára csökkent. Különösen nagy mértékben szaporodott ugyanis a heti 32 órás, majdnem teljes idő „részmunkaidős” állások száma, mint azt az 5. ábra mutatja. (5. ábra.)

⁶ Az eredetiben: Is There More to the Dutch Miracle Than a Lot of Part-time Jobs?

A 25. táblázat a Finnországban látottól több vonatkozásban eltérő képet mutat, mindenek előtt abban, hogy Hollandiában nőtt az alapfokúak foglalkoztatása, ami szinte teljes egészében az egyszerű foglalkozások és a szolgáltató munkakörök számbeli gyarapodásának tulajdonítható. Az alapfokon képzettek részaránya minden foglalkozási csoporton belül csökkent, de meglehetősen kis mértékben. Erőteljes kiszorulást inkább a középfokú végzettségűeknél látunk, különösen a fémipari foglalkozásokban. Az összetételhatások itt is pozitívak vagy zérus körüliek. Az egyetemi-főiskolai végzettségűek foglalkoztatását erősen növelte a diplomás és ügyviteli foglalkozások bővülése, és egy kivétellel mindenhol nőtt a diplomások részaránya is. Az aggregált foglalkoztatás szempontjából a vezetők, a szakemberek és az ügyintézők körében végbement „upgrading”-nek volt különösen nagy jelentősége. A foglalkozások méretbeli növekedése mind a három iskolázottsági csoport foglalkozását bővítette, míg a foglalkozásokon belüli változásokon csak a diplomások nyertek. (25. táblázat.)

A foglalkozások méretváltozására hagyatkozó előrejelzés nagyon félrefogott volna, mert az alap- és középfokon végzeteknél a pozitív összetételhatásokat szinte teljesen ellensúlyozta a foglalkozásokon belüli térvesztés, míg a diplomásoknál az összetétel- és paraméterhatás hasonló nagyságrendű volt.

Hollandiában a foglalkoztatást szinte teljes egészében a részmunkaidős állások bővítették, ennek súlya a férfiaknál 80 százalékos, a nőknél 100 százalékos volt (26. táblázat). A határozott és határozatlan idejű szerződéses foglalkoztatás hozzájárulása hasonló volt, ami persze azt jelenti, hogy az utóbbi *relatív*e, a saját korábbi szintjéhez képest gyorsabban nőtt. A növekedés nagy része az alkalmazotti körben ment végbe, és a kisebb vállalatoknál, miközben az 50 főnél nagyobb cégeknél foglalkoztatottak száma jelentősen csökkent. Más országokhoz képest nagy mértékben bővült az atipikus munkarendben dolgozók száma. (26. táblázat.)

Összefoglalva, Hollandiában is igaz, hogy a foglalkoztatott létszámot elsősorban az *efektív nyugdíjkorhatár emelkedése és a bevándorlás növekvő szintje és javuló összetétele növelte, de emellett jelentősen bővült a 25-49 éves nők részmunkaidős foglalkoztatása is. Finnországhoz hasonlóan itt is alig nőtt a legjobb munkavállalási korban lévő férfiak aktivitása, a munkanélküliség pedig eleve nagyon alacsony volt. A különböző iskolázottságú rétegek foglalkoztatásának növekedését igen kevésbé magyarázzák a foglalkozási struktúrában végbement változások. Végezetül, a holland előrejelzők dolgát nyilvánvalóan megnehezíti, hogy a foglalkoztatás növekedésének nagy része a stabil, napi nyolcórás, heti öt munkanapos alkalmazotti körön kívül ment végbe.*

Ami az általunk vizsgált időszakot követő történéseket illeti, Hollandiáról az elemzők többsége úgy vélte, hogy viszonylag jó fog tudni átvészelni egy esetleges recessziót. Ennek oka éppen a fent már ismertetett tények voltak: a 80-as évek óta tartó növekedés, a jól működő munkaerőpiac és a kiemelkedően jó fiskális mutatók alapján a holland gazdaság

igencsak stabilnak tűnt. Ehhez képest a holland gazdaságba az európai országok közül elsőik között gyűrűzött be a recesszió (Eubanks, 2010). A Lehmann Brothers 2008-ban bekövetkező összeomlását követően már látni lehetett, hogy a holland gazdaság nem fogja sértetlenül átvészelni a krízist. Masselink és van den Noord, (2009) két tényezőt említ, amelyek a különösen sérülékennyé tették az országot. Egyrészt, Hollandia kis nyitott gazdaságként rendkívüli módon ki volt téve a világkereskedelem ingadozásának. Az ország exportjának értéke az éves GDP mintegy 80%-át teszi ki, ami érthetővé teszi, hogy mekkora kárt okozott a világkereskedelem 6, illetve 11%-os visszaesése 2008 utolsó, illetve 2009 első negyedében. Másrészt, európai viszonylatban rendkívül nagy volumenűek voltak a holland bankszektor külföldre kihelyezett követelései. A holland bankok külföldre kihelyezett befektetéseinek értéke 2007-ben az éves GDP több mint háromszorosa volt, kétszer akkora, mint az európai átlag. Ezen belül az USA-ba kihelyezett tőke a GDP 66%-ra rúgott. Szintén jelentős volt a háztartások eladósodottsága, ami 2007-ben az éves GDP 120%-át tette ki: ez az európai átlag csaknem kétszerese.

A fenti tényezők vezettek tehát ahhoz, hogy több mint 20 év töretlen növekedés után 2009-ben a holland GDP 3,9%-os visszaesést mutatott (lásd 13. ábra). A recesszió tulajdonképpen csak egy évig tartott, hiszen a gazdaság már a 2010-es év első negyedében ismét növekedési pályára állt, azonban a visszaesés hosszútávú következményekkel járt. A holland kormány bankmentő csomagja, és gazdaságélénkítő programjai a 2009-es és 2010-es évekre jelentős deficithez vezettek (Eubanks, 2010). Bár az elmúlt évek recesszióját különösen megsínylette az ország, elsősorban annak rendkívüli pénzügyi, és kereskedelmi nyitottsága miatt; a közelmúltban tapasztaltak arra mutatnak, hogy a többi európai országhoz képest Hollandia jó esélyekkel tud vissza kerülni a 90-es évek növekedési pályájára.

3.3. Írország, 1999-2008

Az Írországban tapasztalt munkapiaci, és tág értelemben vett makrogazdasági folyamatok mind tudományos, mind pedig közpolitikai szempontból fontos tanulságokkal szolgálhatnak. A 90-es évek elejének gazdaságpolitikai fordulatától a 2001-ben bekövetkező *dotcom* recesszióig, majd a 2007-ben bekövetkező gazdasági krízisig az ír gazdaság addig soha nem látott ütemű növekedésbe kezdett, ami a foglalkoztatottság rohamos bővülésével járt együtt. Bár továbbra sincs teljes konszenzus azzal kapcsolatban, hogy mik voltak az ír siker pontos forrásai, az a szakirodalom alapján egyértelműnek tűnik, hogy az időszak a neoliberális gazdaságpolitikai irány egyik legnagyobb sikertörténete volt. Az elmaradott szigetország az európai unió egyik sereghajtójából úgynevezett tudásgazdasággá vált, amelyben a növekedés letéteményesei a legmodernebb technológiákat használó multinacionális vállalatok, és az általuk foglalkoztatott jól képzett, és angolul beszélő hazai, és bevándorló munkaerő.

Azt a gazdasági átalakulást, amely Írországból a 90-es évek, és a 2000-es évek első felében lezajlott, jól jellemzi, hogy a szigetországot a nemzetközi sajtó a „kelta tigris”-ként kezdte emlegetni, és sokan egyenesen az „ír csodáról” beszéltek. Ezek a bombasztikus megfogalmazások a tények tükrében sem tűnnek megalapozatlannak: Írország a nyugati országok egyik legszegényebbikeként csatlakozott az Európai Unióhoz 1973-ban, és a 2000-es évek közepére a második leggazdagabb tagállammá vált, Luxemburg után. Ehhez a változáshoz olyan ütemű gazdasági fejlődés volt szükséges, amely a háború utáni Európában példa nélküli volt, és éppen a megdöbbentő növekedési mutatók hatására kezdték el Írországot a dél-kelet ázsiai „kistigrisekhez” hasonlítani. Az ír GDP növekedés az 1990 és 2004 közötti időszakban az EU országokban, és az Egyesült Államokban mért szint két-háromszorosa volt (Dorgan 2006). Természetesen több eltérő magyarázat is született azzal kapcsolatban, hogy mik az ír csoda okai: ezek elsősorban a munkaerőpiaci trendek, a gazdasági nyitás, és a versenyképességet segítő gazdaságpolitika témái köré csoportosulnak.

Írország kis, nyitott gazdaságként (a népesség a 2000-es évek végén sem haladta meg a 4,5 millió főt) különösen rá volt utalva a külső gazdasági kapcsolatokra. Több tanulmány is hangsúlyozza (lásd például Garibaldi és Mauro, 2002; Crafts, 2008), hogy az ír csoda egyik kulcs fontosságú tényezője volt, hogy a szigetország elképesztő mennyiségű külföldi beruházást tudott bevonítani. Az Amerikából érkező tőke egy főre jutó állománya Írországból 2003-ra az EU15 átlagának több mint tízszerese volt. Amellett, hogy az FDI beáramlás mind relatív, mind pedig abszolút értelemben óriási méretű volt, fontos kiemelni, hogy ezek nagy része a legmodernebb iparágakban ment végbe. Az Írországra települő multinacionális cégeket, mint az Intel, az IBM, vagy a Microsoft nem az olcsó, de képzetlen munkaerő vonzotta, hanem a kiváló infrastruktúra, jól képzett, diplomás munkavállalók, és nem utolsósorban az angol nyelvterület (lásd bővebben Buckley és Ruane, 2006).

Az ír csoda kevésbé jóindulatú megfigyelői gyakran hozták fel azt az érvet, miszerint az elképesztő gazdasági növekedést valójában az európai uniós támogatások fűtötték. Kétségtelen, hogy Írország jelentős strukturális támogatást kapott az EU-tól: 1989 és 1999 között a támogatások összértéke a GDP 6%-a körül mozogott (Barry, 2003a). Az uniós támogatásoknak köszönhetően a kormánynak lehetősége nyílt puhítani az addigi fiskális szigoron, és jelentős összegeket fordítani oktatási és infrastrukturális fejlesztésekre, valamint az ipar fejlesztésére (Barry, 2003b). Több tanulmány is kiemeli azonban (például Barry et al., 2001, Barry, 2003a), hogy az uniós támogatások szerepe parciális volt.

Ami a kormányzati szerepvállalást illeti, az ír csoda elemzői három kulcstényezőt emelnek ki. Először, az ír kormányzatok jó érzékkel ismerték fel, hogy az oktatás és az infrastruktúra fejlesztése nélkül elképzelhetetlen az ország felzárkózása. Ennek megfelelően már a 80-as évektől jelentősen fejlesztették az oktatási rendszert (Barry, 2001). Dorgan (2006) alapján az oktatás szerepével kapcsolatban két tényezőt emelünk ki. Egyrészt, a 80-as és a 90-es évek során jelentősen növekedett a közép és felsőfokú vég-

zettséggel rendelkezők száma: a diplomások száma a 2000-et megelőző 20 év során megháromszorozódott. Másrészt, az egyetemek és kutató intézetek érzékenyen reagáltak az országba települő multinacionális vállalatok igényei. Ezt jól jelzi, hogy miután az ír ipar súlypontja áthelyeződött a kutatás és innováció intenzív ágazatokra, 2000-re Írországból volt a legnagyobb az aránya a műszaki, illetve természettudományos végzettségű fiataloknak (Dorgan, 2006).

Másodszor, az ír kormányzatok az adók drasztikus csökkentésével (Honohan és Walsh 2002) sikeresen növelték a gazdaság versenyképességét. Egyrészt, a 80-as évek végétől kezdve az állam „társadalmi érdekegyeztetést” (*social partnership*) folytatott a munkaerőpiaci rugalmatlanságok felszámolására. A háromoldalú tárgyalások fő eredménye az volt, hogy a munkát terhelő adók csökkentésért cserébe a szakszervezetek beleegyeztek abba, hogy a nominálbérek növekedését mérsékeljék (Glyn, 2002). Másrészt, az alacsony társasági adók szintén fontos szerepet játszottak a versenyképesség növekedésében (Barry, 2003b). Valójában, az írek által propagált adócsökkentések először nemzetközi vitákhoz, majd pedig az egész EU-ra kiterjedő adóversenyhez vezettek.

Harmadszor, ahogyan azt fentebb is kiemeltük, a 90-es években követett iparpolitika fontos szerepet játszott a fejlett technológiára épülő multinacionális vállalatok bevonzásában, és ezzel a tudás alapú gazdaság megteremtésével. A tudásintenzív technológiákat felhasználó vállalatok beáramlása nem utolsósorban a tudatos iparpolitikának is köszönhető volt. Amellett, hogy az ír kormány igyekezett a befektetők számára vonzó gazdasági környezetet teremteni, ír iparfejlesztési ügynökség (IDA) konkrét multinacionális vállalatok megcélzásával tudatosan „válogatta össze” az ország számára megfelelő portfóliót (Buckley és Ruane, 2006).

A 80-as évek végétől kezdve a példátlan gazdasági növekedéssel párhuzamosan a munkaerőpiacon is drámai változások mentek végbe. Az ír munkanélküliség, ami 1987-ben 17%-volt, a 2000-es évek elejére 5% alá csökkent. A változást jól érzékelteti, hogy míg a 90-es évek elején az EU országok közül Írországból volt a legmagasabb a munkanélküliség, az évtized végére itt volt a legalacsonyabb (Walsh, 2002).

A munkahelyek számának bővülésének köszönhetően a hosszú távú munkanélküliség gyakorlatilag megszűnt: az 1994-es 9%-ról 2001-re alig több mint 1%-ra esett vissza. A foglalkoztatottság e példátlan növekedésének elsődleges oka természetesen az általános gazdasági fellendülés, és a kezdeti magas munkanélküliség volt (Walsh, 2003)⁷. Emellett azonban érdemes lehet kiemelni néhány további tényezőt, ami fontos szerepet töltött be abba, hogy az írek a gazdasági növekedést ilyen hatékonyan tudták a munkahelyek növekedésére lefordítani.

Az ír munkaerő felduzzadását három tényező határozta meg: a népesség természetes szaporulata a 90-es éveket megelőző *baby boom* következtében; a nők munkaerőpiaci

⁷ Walsh (2003) kiemeli, hogy a GDP-növekedés, és a munkanélküliség csökkenése között a 90-es években a korábbiakhoz hasonlóan erős volt a korreláció.

részvételének növekedése, illetve a migrációs trendek drasztikus változása. Írországból, a legtöbb fejlett országtól eltérően a 70-es években érte el a csúcspontot a népességnövekedés, és így a 90-es évek közepére egy, a korábbiaknál jelentősen nagyobb, és jobban képzett kohorsz lépett be a munkaerőpiacra (Dorgan, 2006). Az összehasonlítás kedvéért, a 2000-es évek közepére az „ír népesség mintegy 40%-a volt 25 év alatti, míg ez az arány a legtöbb európai országban 30% alatt volt” (Dorgan, 2006, 9. oldal)

A gazdasági fellendüléssel párhuzamosan az ír migrációs helyzet is drasztikus változásokon ment át. Hosszú ideig a munkaerő kivándorlása az ír gazdaság egyik legnagyobb problémája volt, különös tekintettel a képzett fiatalokra, akik a megfelelő állások hiányában kiáramlottak az országból. A 80-as évek végétől kezdve a tendencia megfordult, és a 90-es évektől kezdve a nettó bevándorlás folyamatosan növekedett. További változást jelentett az EU utolsó bővülési hulláma 2004-ben, amikor is a frissen csatlakozott országokból érkezett nagyszámú bevándorló (Ahearne et al, 2009). Több tanulmány is részletesen foglalkozik az Írországra beáramló munkavállalók munkaerőpiaci szerepével, és az ország gazdaságára kifejtett hatásukkal (Barett et al., 2006; Barett és McCarthy, 2007; Barett és Duffy, 2008 és Brücker et al., 2009). A bevándorlók mintegy 81%-a 20 és 44 év közötti, ami ellensúlyozza a hazai populáció öregedését. A bevándorlók között némileg magasabb a munkanélküliség, amit Barett és szerzőtársai (2006) azzal magyaráznak, hogy magasabb keresési költségekkel szembesülnek, a helyi munkaerőpiacok ismeretének hiányában.

Ami a ténylegesen foglalkoztatott bevándorlókat illeti, Barett és szerzőtársai (2006) kiemelik, hogy az Írországra érkező külföldi munkavállalók sokkal jobban képzettek, mint ír társaik. A bevándorlók több mint fele felsőfokú végzettséggel rendelkezik, ami jelentősen magasabb, mint a hazaiaknál mért 27%. Hasonlóképpen, míg az ír munkavállalók 33%-a nem rendelkezik középfokú végzettséggel, ez az arány a bevándorlók esetében mindössze 15% (Barett et al., 2006). Több tanulmány is kiemeli (Minns 2005, Barett et al., 2006 és Barett és Duffy, 2008), hogy a bevándorlók által betöltött állások eloszlása arra utal, hogy a külföldről érkező munkavállalók alacsonyabb státuszú állásokat töltenek be, mint amire az iskolai végzettségük alapján számíthatnánk. A szerzők ezt azzal magyarázzák, hogy a bevándorlók egyrészt fiatalabbak, másrészt kevesebb ideje vannak az aktuális munkahelyükön, mint hazai társaik. Szintén szembe tűnő tendencia, hogy az Írországra később letelepedő munkavállalók alacsonyabb státuszú állásokat kaptak, mint korábban érkezett társaik (Barett és Duffy, 2008).

A 90-es években az ír kormányok egy sor olyan intézkedést hajtottak végre, amelyek elősegítették a munkaerőpiaci rugalmatlanságok visszaszorítását. Ezek közül Walsh (2002) alapján kettőre térünk ki röviden: az aktív munkapiaci programokra és a jóléti rendszer ösztönzési problémáinak felülvizsgálatára. Ami a munkapiaci programokat illeti, a 90-es években jelentős összegeket költött olyan projektekre, amelyek célja a munkaerőpiacról kiszorultak, és a tartósan munka nélkül maradtak megsegítése volt. Ezek a programok elsősorban továbbképzések, állami közmunka programok voltak, és a 90-

es évek végére a rájuk fordított források európai összehasonlításban is magasak voltak. Clarke (2000) a programok értékelésekor azt a következtetést vonja le, hogy bár némelyik projektet az utólagos hatásvizsgálatok alapján sikeresnek értékelhetjük, éppen a hosszútávú munkanélküliség (más okok miatti) csökkenése miatt összességében nem feltétlenül voltak ilyen mértékben szükségesek. Ami a segélyek, és általában a jóléti rendszert illeti, Honohan és Walsh (2002) szerint a helyettesítési ráta (azaz a munkanélküli segély reálbérhez viszonyított nagysága) nem változott szignifikánsan a fellendülés alatt. Emellett azonban kiemelik, hogy szigorúbbá vált a segélyekre való jogosultság megítélése, és a jóléti juttatásokat gyakran bizonyos munkaerő-piaci programokban való részvételhez kötötték. Összességében azonban elmondható, hogy ezeknek a változásoknak legfeljebb másodlagos szerepe lehetett a foglalkoztatottság ilyen mértékű növekedésében (Honohan és Walsh, 2002).

Az EU LFS adataival Írországra csak 1999-től kezdve vizsgálható, mert ezt megelőzően a Munkaerő-felmérésben nem vették fel az iskolázottságra vonatkozó változót! Ebben az időszakban a foglalkoztatás tovább nőtt, 520 ezerrel, avagy 33 százalékkal (ami magyar léptékkal mérve 1,2 milliós munkahely-szaporulatnak felel meg 9 év alatt), ugyanakkor a munkanélküliek száma is nőtt, több mint 1 százalékkal, mint azt a 27. táblázat mutatja. (27. táblázat.)

A férfiak körében sem a foglalkoztatási, sem az aktivitási ráta nem nőtt érdemben, a nőknél azonban tíz százalékpont körüli mértékben emelkedett (28. és 29. táblázat).

A 30. táblázat és a 6. ábra szerint a 30-49 éves férfiaknál a foglalkoztatási ráták jellemzően csökkentek vagy csak nagyon kis mértékben emelkedtek, az ennél fiatalabbaknál pedig a növekvő arányú továbbtanulás miatt jelentősen csökkentek. Komoly, öt százalékpont körüli emelkedést az 50-65 éveseknél figyelhetünk meg. A fiatal nőknél a foglalkoztatottak aránya lényegében nem változott, a 30-40 éves korosztályban azonban öt-hat, a 40-45 éveseknél tíz, az 50-59 éveseknél pedig közel húsz százalékponttal emelkedett! Jelentősen, 19-ről 33 százalékosra emelkedett az 55-59 évesek foglalkoztatása is. Ez újdonságot jelentett a kilencvenes évekhez képest, amikor a női foglalkoztatottság bővülése elsősorban a 25 és 44 év közötti korcsoportban volt domináns, és ebben kulcsfontosságú szerepet játszott a kisgyermekes anyák munkaerő-piaci részvételének emelkedése (Walsh 2004). (30. táblázat, 6. ábra.)

A nyugdíjasok és rokkantnyugdíjasok azonosítására alkalmas EU LFS változó (mainstat) Hollandiához hasonlóan Írországból is megbízhatatlan, sok esetben hiányzik, ezért ezt a kérdést nem tárgyaljuk. Az iskolai végzettség alakulását bemutató 31. táblázat szerint a fiatalabb korosztályokban a diplomások aránya 45 százalékosra növekedett, a csak általános iskolai végzettséggel rendelkezőké pedig a 25-30 százalékos sávból a 14-18 százalékosba süllyedt alig kilenc év alatt. Az alsó fokon iskolázottak foglalkoztatása

a 25-29 éveseket leszámítva növekedett, minél idősebb korcsoportról van szó, annál nagyobb mértékben (32. táblázat). Mint később kiderül, ez a növekedés teljes mértékben a női munkaerőpiacon ment végbe. (31. táblázat, 32. táblázat.)

A népesség-összetétel és a foglalkoztatási ráták alakulását a dekomponáláshoz használt csoportokban mutatja be a 33. táblázat. Mint látható, a foglalkoztatási ráták csökkentek a fiataloknál valamint a 25-49 éves korosztályokban, az alap- és kisebb mértékben a középfokon végzett nőket leszámítva. Komoly növekedést csak az 50-64 éves nőknél és a bevándorlóknál látunk. (33. táblázat.)

Mindezt alátámasztják a dekompozíciós eredmények (34. táblázat) is. A munkanélküliség már a vizsgált időszak elején sem volt magas, és lényegében egyetlen csoportban sem változott (lásd a p_u paraméterhatások oszlopát). Az 50-64 éves nők és a bevándorlók esetét leszámítva ugyanez mondható el a p_n paraméterhatásokról is, amelyek többnyire zérus közeliek. Az „ír csoda” ezen késői szakasza mögött összetétel-változások, az effektív női nyugdíjkorhatár emelkedése és a bevándorlók javuló összetétele állt. Ennek megfelelően, még a *Naiv1* ex post előrejelzés sem ad rossz becslést a tárgyidőszaki aggregált foglalkoztatásra (a tényleges szint 95 százaléka), a *Naiv2* becslés pedig teljesen pontos (0.4 százalékos eltérés), mint a 35. táblázat mutatja. A már ismertetett módon számolt hibák 8.0 és 1.4 százalékra rúgnak (36. táblázat). (34. táblázat, 35. táblázat, 36. táblázat.)

A foglalkozások közötti és azokon belüli átrendeződés a Hollandiában látott minta szerint alakította a különböző iskolázottságú rétegek foglalkoztatását. Az építőipari és gyáripari robbanás valamint a szolgáltatások bővülése nagymértékben növelte az egyszerű munka keresletét és ez ha nem is ellensúlyozta, de tompította az alapfokon végzettek foglalkozásokon belüli térvesztését. A középiskolát végzettek keresletét hasonlóképpen erős összetételhatások alakították, miközben a csoport részaránya enyhén csökkent a fehérgalléros és nőtt a kékgalléros munkakörökben. A diplomások keresletét Finnországhoz és Hollandiához hasonlóan azonos arányban bővítették a foglalkozások közötti és azokon belüli elmozdulások.⁸ (37. táblázat.)

A foglalkoztatás belső szerkezetének vizsgálatába bevonhatunk néhány 1999 előtti évet is. A 38. táblázat adatai szerint a bázisidőszaki foglalkoztatást több mint kétszer olyan mértékben bővítette a teljes munkaidős állások számának szaporodása, mint a részmunkaidőseké. Az arány a férfiaknál 22:3, a nőknél 15:13 volt. Egyértelmű a határozatlan időre szóló munkaszerződések dominanciája. Bár a vállalkozók számának gyarapodása el nem hanyagolható mértékben bővítette a foglalkoztatást, az döntően mégis az

alkalmazotti kör bővülésének köszönhetően nőtt. Vállalatméret szerint sajátos polaritás figyelhető meg: a foglalkoztatást leginkább a 10 fősnél kisebb és az 50 fősnél nagyobb vállalatok körében végbement növekedés bővítette. Az atipikus munkarendek gyakoribbá váltak, de messze a legnagyobb arányban azoknak a munkahelyeknek a száma nőtt, ahol még alkalmilag sem kell dolgozni este, éjszaka vagy szombat-vasárnap. (38. táblázat.)

Ami az atipikus állásokat illeti, abban, hogy az európai tendenciákkal ellentétben, bár Finnországhoz hasonlóan Írországból már a 90-es években – és később is – csökkent a határozott idejű szerződéses foglalkoztatottak aránya, Layte és szerzőtársai (2008) szerint közrejátszott, hogy az ír munkavállalók alkupozíciója viszonylag erős volt, továbbá, a munkaügyi törvények kevésbé védik a határozatlan idejű szerződéssel foglalkoztatottakat, így a munkaadóknak is kevésbé éri meg a fix időre szóló szerződések kötése. Több tanulmány (Booth et al., 2002; Layte et al., 2008) is kiemeli, hogy határozott idejű szerződéssel dolgozók általában „rosszabb” állásokat kapnak, és nem világos, hogy az ilyen munkák elvállalása hosszú távon hozzásegíti-e a munkavállalókat ahhoz, hogy hosszú távon foglalkoztassák őket (Layte et al., 2008). Az előbbi tendencia az ír adatokból is világosan kiderül: Layte és szerzőtársai (2008) számításai szerint a határozott idejű szerződések (és a rendszertelen munkavégzés) túlnyomó többségében az alacsony státuszú, betanított munkásokra jellemző (89. oldal, 2. táblázat).

A foglalkoztatottság bővülése egyenlőtlenül alakult a szektorok között. A legtöbb munkahely az építőipari szektorban jött létre. A 80-as évek közepéhez képest 20 év alatt szinte megduplázódott az ágazatban dolgozók száma, amely a felgyorsuló lakásépítési hullámnak, és az egyre szaporodó üzleti ingatlanfejlesztések eredménye volt (Walsh, 2004). Az ipari szektor bővülése, ellentétes volt azzal, amit a többi OECD országban megfigyelhettünk. A bővülés elsősorban a csúcstechnológiát alkalmazó iparágban volt jellemző, különösképpen az elektronikai, gyógyszeripari és orvosi műszereket előállító ágazatokban. Azt is fontos megjegyezni, hogy az új munkahelyek elsősorban, külföldi tulajdonban lévő vállalatoknál jöttek létre (Walsh, 2004). Barrett és szerzőtársai (2000) számításai szerint 1997-ben, az iparban foglalkoztatottak majdnem fele úgynevezett „high tech” ágazatokban dolgozott, amelyek jelentős része külföldi, azon belül is amerikai tulajdonban volt. Ezzel szemben, a mezőgazdaságban és a szolgáltatások piacán megfigyelhető változások megfelelnek az általános tendenciáknak. Az agráriumban dolgozók száma tovább zsugorodott, a szolgáltatások piaca pedig dominánssá vált az ír gazdaságban. Dorgan (2006) a szolgáltatások szerepével kapcsolatban arra mutat rá, hogy az ír gazdasági sikerekben fontos szerepet játszottak azok a multinacionális vállalatok (mint a Google, az Amazon, vagy az Ebay), amelyek a szigetországot választották európai központjuknak. Összességében elmondható, hogy a 90-es évek során Írország modern tudásgazdasággá vált, amelyben mind a kibocsátás, mind pedig a foglalkoztatottság zömét a csúcstechnikát alkalmazó termelő vállalatok, valamint a különböző nemzetközi szolgáltató cégek adják. Fontos

⁸ Itt is változást látunk a 90-es évekhez képest, amikor a foglalkoztatás bővülés 37%-a volt köszönhető a munkaerő iskolázottság szerinti összetétel-változásának, és 63% az egyes csoportokban végbement növekedésnek (Walsh 2004, 93).

látni, hogy ezt a változást egyrésről a példátlan léptékű külföldi (elsősorban amerikai) tőkebeáramlás, másrésről pedig az ír munkaerő képzettségének drámai javulása tette lehetővé.

Összefoglalóan, Írországban. A ezredforduló után a foglalkoztatás tovább bővült, amiben az összetételhatásokon kívül az 50 évesnél idősebb nők és a bevándorlók növekvő aktivitása és foglalkoztatása játszott meghatározó szerepet. Ugyanakkor, még az összes csoportszintű bázisidőszaki foglalkoztatási rátát változatlanul feltételező előrejelzés sem vezetett volna súlyos hibákhoz. A kereslet iskolázottság szerinti összetétel-változása Írországban sem írható le a foglalkozások méretváltozásával, időben változatlan foglalkozás-iskolázottság mátrixot feltételezve. Végezetül, Írországban a növekedés alapvetően az alkalmazotti és – Finnországhoz hasonlóan, de Hollandiától eltérően – nagyrészt a teljes munkaidős körben ment végbe úgy, hogy elsősorban a határozatlan időre szóló szerződések száma szaporodott. Ugyanakkor a növekedés gyors volt a kisvállalati körben és (ha kisebb mértékben is) az ön-foglalkoztatásban – azokban a szférákban, melyről kevés adat áll az előrejelzők rendelkezésére, Írországban csakúgy, mint másutt.

3.4. Olaszország, 1998-2008

Az olasz Munkaerő-felvételekből is hiányzik az iskolázottságra vonatkozó változó 1998 előtt, és az adat ebben az évben is hiányzik a megfigyelések 7 százalékában. Az ide tartozók azonban az esetek 93 százalékában inaktívak voltak és zömmel 60 felettiek, ezért valószínűtlen, hogy a figyelmen kívül hagyásuk a dekompozíciós eredményeket érdemben befolyásolná.

Olaszország a huszadik század második felében fejletlen agrárgazdaságból a világ egyik vezető ipari hatalmává és exportőrévé vált. Ehhez az első lökést a hidegháborús évek jelentették: a Marshall-segélyből való jelentős részesedés, a koreai háború által generált kereslet, valamint az Európai Közös Piac megalakulása a beruházásokon és az export növekedésén keresztül a 70-es évek elejéig körülbelül évi 5%-os gazdasági növekedést indukált. A munkanélküliség az 1955-ös 7-8%-os értékről a '60-as évek közepére 3-4%-ra csökkent, majd a '60-as évek második felében 4-5% körüli értéken stabilizálódott. Az 1969-70-es, Forró Őszként (*autunno caldo*) elhíresült sztrájkorozat, valamint az első olajválság azonban megállította a növekedést: megnőtt az infláció, a líra elértéktelepedett, hatalmas államháztartási hiány és államadósság keletkezett és jelentősen megnőtt a munkanélküliség, főként a fiatalok körében. Az 1983-as megszorító intézkedések hatására újra beindult a növekedés és mérséklődött az infláció, a munkanélküliség (és ezzel együtt az államháztartási hiány és a közsférában foglalkoztatottak aránya) azonban tovább növekedett: a hetvenes évek első felét jellemző 4-5% körüli értékről a 2000-es évek elejére elérte a 12-13%-ot. A gazdaság ennek ellenére a csökkenő energiaárak és a líra árfolyamának liberalizálása következtében addig nem látott mértékben növekedni

kezdet: az *il sorpasso* (előzés) néven elhíresült időszakban a GDP növekedés meghaladta a 15%-ot, ezzel Olaszország egy időre a világ negyedik legnagyobb gazdasági hatalmává avanzsált. A szárnyalás azonban a kilencvenes években megtorpant, és a gazdasági növekedés átlagosan alig haladta meg az 1%-ot, azaz az EU-s átlag felét.

Az olasz munkaügyi szabályozás számos ponton eltér a nyugat-európai mintától. Az 1948-as Alkotmány az állami intervencióról a kollektív béralkukra és a szakszervezetek erőteljes jelenlétére helyezte a hangsúlyt⁹. A '40-es és '60-as évek közti időszakban a munkavállalók védelmének biztosítása és az elbocsátások szabályozása kizárólag a határozatlan idejű munkaviszonyokra korlátozódott¹⁰. A '70-es évek válságainak hatására megnövelték – főként egyes atipikus munkák esetén – az elbocsátáskor esedékes juttatások mértékét, (a legfontosabb lépés a Bérgarancia Alap, a *Cassa Integrazione Guadagni* létrehozása volt) és szigorították az elbocsátásokra vonatkozó szabályozást. A határozott idejű szerződés a hetvenes évek közepétől jelentek meg először a turizmusban és a kiskereskedelemben, majd később minden szektorban. A részmunkaidős foglalkoztatást 1984-ben legitimálták, azonban 1996-ig igen magas volt az ezt terhelő társadalombiztosítási járulék. Az 1997-es, részmunkaidőről szóló irányelv tette lehetővé a munkaadóknak, hogy – a munkavállaló beleegyezésével – határozatlan idejű szerződéseket határozott idejűre cseréljenek (Bertola és Garibaldi 2002).

A '90-es években a kormányzat elsődleges célja a munkaerőpiac rugalmasabbá tétele volt az úgynevezett szociális paktumokkal (*patti sociali*), mert az addigi, a munkavállalókat túlzottan előtérbe helyező szabályozás negatív hatással volt a vállalatok nyereségességére. Az 1991. évi 223. törvény egyik pillére a tömeges elbocsátások szabályozásának reformja volt, a másik pedig a munkaközvetítés állami monopóliumának megszüntetése (ez utóbbi az 1997-es *Bassanini* tövénnyel fejeződött be). Az 1993-as paktum fektette le a kétszintű béralku rendszerét. Ennek alapján a 2 évente felülvizsgálandó *minimi tabellari*-ban határozódnak meg a nemzeti és iparági szintű bérminimumok, ezeket egészítik ki a négyévente újratárgyalt regionális és vállalati szintű megegyezések, melyekben nem határozhatnak meg a *minimi tabellari*-ban megszabottnál alacsonyabb béreket.

Bár az intézkedések célja a munkapiaci rugalmasság növelése volt, ez a szakszervezetek ereje miatt csak részben teljesülhetett. Olaszországban a szakszervezetek erős erővel bírnak: a kollektív béralku lefedi a foglalkoztatottak 60%-át (Schindler 2009). Ez a mutató az uniós átlag fölött van, és e mellett a szakszervezetek által kialakított minimálbér nem csak a tagokra érvényes, hanem minden munkavállalóra. (Ezt a jogi szaksargon *erga omnes*-nek nevezi, és a „méltányos bérhez való jogot” az Alkotmány 36. paragrafusa is rögzíti).

⁹ Az 1950-es évek elején jött (újra) létre a mai három nagy szakszervezet, a kommunista párthoz köthető CGIL, a kereszténydemokratákhoz közeli CISL és a szocialistákhoz kötődő UIL.

¹⁰ A legfontosabbak a 1949. április 29-i 264. törvény, amely a munkapiac feletti állami felügyeletet szabályozta, 1960. október 23-i 1369. törvény az időszakos munkaszerződések szigorú szabályozásáról és a 1966. július 15-i 604. törvény az elbocsátásokról (Tiraboschi 2008).

Az általunk áttekintett időszakban alapvető reformokra került sor az olasz munkaerőpiacon. 1997-ben Tiziano Treu munkaügyi minisztersége alatt több fontos intézkedés lépett hatályba (Treu-csomag) abból a célból, hogy egyszerre növekedjen a foglalkoztatás (főként délen) és a munkapiac rugalmassága. Az 1997. évi 24. törvénnyel a csomag időszakos és részmunkaidős foglalkoztatásra ösztönözte a vállalatokat, hogy ezzel csökkentse a magas fiatalkori munkanélküliséget és a jelentős feketepiaci részvételt. Ennek hatására 1998-ról 2001-re 200 ezerrel 2 millióra emelkedett a határozott időre szóló szerződéssel végzett munkáért fizetett napok száma (Bertola és Garibaldi 2002). Az 1997. évi 469. törvénnyel megszűnt az Állami Foglalkoztatási Szolgálat monopóliuma és ugyanekkor az *Onofri Bizottság* a munkanélküli segélyezés kiterjesztését is célul tűzte ki, ekkor ugyanis a munkanélküliek csupán 20%-a volt járadékra jogosult. A Bizottság intézkedései csökkentették a bérköltségeket a hátrányos csoportok esetén, hogy ezzel is ösztönözzék a foglalkoztatásuk növelését. A 2003-as, az Európai Foglalkoztatási Stratégián alapuló *Biagi-törvény* a fiatalok, az idősek és nők közötti, tartós, és főként a déli területekre koncentrálódó munkanélküliség csökkentését tűzte ki célul. A későbbi törvények a gyakornoki munkaszerződések szabályozására, valamint a munkakereslet és –kínálat egymásra találásának további megkönnyítésére koncentráltak (például egész országra kiterjedő adatbázisok létrehozásával). A 2000-es években újabb atipikus munkaformák jelentek meg: a munkaerő-kölcsönzés, a készenléti szerződések (on call jobs), a munkakör-megosztás.

Ezek az intézkedések a közmegegyezés szerint hozzájárultak a foglalkoztatási ráta növekedéséhez és a munkanélküliség csökkenéséhez, azonban erősítették a munkaerőpiac duális jellegét, és csak részlegesen oldották meg az olasz munkaerőpiac problémáit. Az aktivitási ráta európai viszonylatban még mindig a legalacsonyabbak közé tartozik, a tartós munkanélküliség aránya pedig e változások után is 45% felett volt, ami európai viszonylatban roppant magas. Továbbra is nagyok a regionális különbségek, sőt, a hetvenes évek közepe óta a termelékenység különbségek nőni kezdtek (Bertola 2000). A nemzeti szinten meghatározott minimálbérek bevezetése Délen is megemelte a fizetéseket, ahol azonban a megélhetési költségek jóval alacsonyabbak, így a relatíve magas bérek miatt lassult a munkaerő-áramlás a kevesebb munkahellyel rendelkező déli területekről észak felé. 2002-ben a nettó bérek között feleakkora különbség volt, mint a termelékenységekben: míg a déli foglalkoztatottak közel annyit keresnek, mint északi honfitársaik, addig délen továbbra is jóval alacsonyabb volt a foglalkoztatás (Bertola és Garibaldi 2002).¹¹

¹¹ Olaszországban uniós viszonylatban magas a munkajövedelmen levő közteher, az átlagos adóék körülbelül 10%-kal van az OECD átlag felett és 5%-kal az EU átlag fölött és a terhek egy része igen sajátosan oszlik meg. A szokásos munkanélküli-biztosítási és a jövedelemtámogatási rendszer helyett különböző támogatási formák működnek azoknak, akik elvesztik a munkájukat, illetve még nem léptek be a munkaerőpiacra. A kifizetések hosszukban és mértékükben különböznek többek között annak alapján, hogy milyen szektorról és mekkora vállalatról van szó, mi volt a leépítés oka, illetve hogy hány éves az elbocsátott. Összességében elmondható, hogy a járulékok az első hónapokban magasak, utána azonban relatíve alacsonyak és nem kiegyenlítették, a rendszer leginkább a nagyvállalatoknál és az északi vállalatoknál dolgozó munkavállalókat támogatja, és nem azokat, akiknél magas a munkanélküliség valószínűsége.

Az alacsony kimutatott foglalkoztatás egyik oka a kiterjedt feketegazdaság, ami a többi iparosodott társadalomban megfigyelhetőnek majdnem kétszerese. Schneider és Erste (2002) becslése szerint 1999 és 2001 között a GDP 27%-át tette ki a feketegazdaság, és 1997-ben az összes foglalkoztatott 30-48%-a dolgozott a rejtett gazdaságban. A feketegazdaság az alacsonyabb termelékenységgű és magasabb munkanélküliségű régiókban jelentősebb. A rejtett gazdaság ellen 2008-ban léptek fel komolyan először a mezőgazdaságban: a munkaadók olyan utalványokkal fizethettek, melyek tartalmazták a társadalombiztosítási járulékot. Később ez a rendszer elterjedt a mezőgazdaság nagy részében, az idegenforgalomban, a vendéglátásban és a kiskereskedelemben, majd kibővítették a 25 év alatti alkalmazottakra és a családi kisvállalkozásokra.

A finn eseteírásban már említett Fernandez-Macías és Hurley (2008) tanulmány szerint 1995-2003 között a foglalkoztatás növekedése leginkább a középső bérkategóriákban (kevésbé termelékeny munkaerő) ment végbe, miközben a bérhierarchia legalsó szintjén, főleg a mezőgazdaságban és az élelmiszer- és könnyűiparban mintegy 400 ezer munkahely szűnt meg. A szolgáltató szektorban – az uniós trendekhez hasonlóan – jelentős átrendeződés ment végbe: mind az erősen tudásintenzív mind az egyszerű munkát foglalkoztató munkakörökben nőtt a munkahelyek száma, előbbi főként a felső két bérkategóriában, utóbbi leginkább a bértábla középső részén. Összességében elmondható, hogy míg a munkahelyrombolás (főként az alacsony bérkategóriák esetén) leginkább a mezőgazdasághoz, addigamunkahelyteremtés (főként a magasabb bérkategóriák esetén) a tercier szektorhoz köthető.

Az EU LFS 1998-2008 közötti adatai óriási, 14,9 százalékos növekedést jeleznek a foglalkoztatásban, a foglalkoztatási ráták azonban a férfiaknál „csak” három, a nőknél nyolc-tíz százalékkal emelkedtek (39-41. táblázatok). A női foglalkoztatás e változások után is alacsony, a 15-64 évesek körében 47,2 százalékos volt 2008-ban. A nők munkába állásának a tovább élő hagyomány mellett fontos korlátja a gyermekfelügyelet megoldatlansága. Del Boca és Pasqua (2002) rámutat, hogy a 0-3 év közötti gyerekek közösségi intézményi ellátottsága Északon 20%, Délen azonban csak 1-2%. (39. táblázat, 40. táblázat, 41. táblázat.)

A foglalkoztatási ráta a 15-19 éveseknél csökkent, a 20-29 évesek körében mindkét nemnél emelkedett, a 30-49 éves férfiaknál lényegében nem változott, a nőknél azonban tíz százalékpont körüli mértékben emelkedett. Az 50-59 évesek foglalkoztatása tíz (férfiak) illetve tizenöt százalékpont (nők) körüli mértékben nőtt, az ennél idősebbek esetében azonban sokkal szerényebb volt a növekedés (42. táblázat, 7. ábra). A nyugdíjasok aránya 60 éves kor fölött alig változott, a korai nyugdíjban lévőké azonban jelentősen csökkent (43. táblázat). Ebben szerepet játszott a szakpolitikai irányváltás is. A kilencvenes években ugyanis számos reform mögött az a feltételezés volt, hogy a korai nyugdíjazások szabad munkahelyeket teremtenek a fiatalok számára, azonban több tanulmány, például Pestiteau (2003) kimutatta, hogy az intézkedések nem érték el a kívánt célt. Ugyanak-

kor az időskori foglalkoztatás növekedését hátráltatja az időskori diszkriminációt, amit Paulli és Tagliabue (2002) mutat be mind az állásinterjúk, mind a tréningek terén, főként a képzetlenebb munkavállalók esetén. (42. táblázat, 7. ábra, 43. táblázat.)

Az iskolázottság szerinti átrendeződés iránya hasonló volt a finn, holland és ír esetben látotthoz, mértékében azonban elmaradt azoktól. A felsőoktatási robbanás kisebb volt: a diplomások aránya az eleve is alacsony 10 százalék körüli szintről csak nagyjából 20 százalékra emelkedett (44. táblázat). Ebben szerepet játszhatott, hogy mint Bertola és Garibaldi (2002) megjegyzik, Olaszországban a munkanélküli státusz és a felsőfokú végzettség között a vártnál kevésbé egyértelmű a kapcsolat. Bár a képzetlen emberek nehezen jutnak munkához, a *fiatalok körén belül* a magasabb képzettség nem csökkenti, hanem növeli a munkanélküliség esélyét. Ezzel minden bizonnyal összefügg, hogy mint Boero et al (2002) tanulmányából is kiderül, az OECD országok közül Olaszországban a legalacsonyabb a felsőfokú végzettség megtérülése. A másik végleten, még 2008-ban is 30 százalék körüli maradt azoknak a fiataloknak az aránya, akik alapfokú végzettséggel hagyták el az iskolarendszert (lásd a 25-29 és 30-34 évesek adatát). Ugyanakkor az alapfokon végzetek foglalkoztatása minden életkori kategóriában nőtt húszéves kor után, ami főleg a képzetlen nők munkába állásával függött össze (45. táblázat). (44. táblázat, 45. táblázat.)

A dekomponáláshoz használt csoportokra vonatkozó alapadatok (46. táblázat) esetében a viszonylag szerény mértékű iskolázottsági átrendeződés, a társadalom előregedése és a bődületes mértékű bevándorlás érdemel figyelmet. A foglalkoztatási ráták csak az alsó és középfokon iskolázott nőknél, a nyugdíjhoz közeli évjáratokban és a bevándorlók körében nőttek.

A bevándorlás szerepe kiemelkedően fontos Olaszországban, ami európai viszonylatban az ötödik legnagyobb bevándorló népességgel rendelkezik. 1981-ben a bevándorlók száma még alig haladta meg a 300 ezret. 1984 és 1989-ben 700-800 ezer újabb ember érkezett, melyből 300 ezernek nem volt letelepülési engedélye. 1990-re a szám elérte az egymilliót, majd 1992 és 2002 között átlagosan évi 9%-kal nőtt a nyilvántartott migránsok száma, azonban ha az illegális bevándorlást is figyelembe vesszük (ami a legmagasabb az európai országok között), ez az érték jelentősen magasabb. 2007-re a legális emigránsok száma elérte a 3 milliót, és ehhez társul mintegy 760 ezer engedély nélküli betelepülő Mauri és Micheli (1992) valamint Cillo (2007) becslése szerint. Az EU LFS 2008-ban 3,7 millió bevándorlót mért. A bevándorlók általánosságban nem képzetlenebbek az olaszoknál, 2003-ban több, mint 60 százalékuknak volt közép- vagy felsőfokú végzettsége, nagy részüket mégis kétkezi munkásként alkalmazták (Reyneri 2003). (46. táblázat.)

A tényezőkre bontás szerint (47. táblázat) a bevándorlási összetételhatás a teljes nettó növekmény kétharmadára rúgott és több mint egyharmados a korai nyugdíj visszaszorulásából és a nyugdíjhoz közeli korosztály létszámbeli gyarapodásából eredő teljes hatás.

A legjobb munkavállalási korban lévők körében mért paraméterhatások ehhez képest szerények, kivéve az 50-64 éves nők esetében mért – az inaktivitás csökkenését jelző – p_n paraméterhatást. (47. táblázat.)

A bázisidőszaki foglalkoztatási rátákkal dolgozó *Naiv1* előrejelzés a tényleges 23,3 milliós tárgyidőszaki foglalkoztatást erősen alábecsli (21,8 millió), ami 6,5 százalékos hibának felel meg. A hiba 2,6 százalékos a *Naiv2* forgatókönyv esetében, és szinte teljes egészében a nők tömeges munkába állásának elhanyagolásából ered(ne). A csoportszintű hibákat mérő mutatók 8,1 illetve 3,4 százalékosak. (48. táblázat, 49. táblázat.)

A foglalkozások közötti és foglalkozásokon belüli elmozdulásoknak a különböző iskolázottságú rétegek foglalkoztatására vonatkozó számítás (50. táblázat) a korábbi esetekben már megismert mintázatot mutatja. Az alapfokon képzetek esetében az egyszerű munkák (és az olasz esetben az önfoglalkoztatás) bővülése jótékonyan hatott a foglalkoztatásra, de ezt több mint ellensúlyozta az aránycsökkenésük az összes foglalkozási csoportban. A középfokon végzetek esetében igen erőteljes összetételhatást látunk, ami elsősorban az ügyintézők, technikusok és asszisztensek – a nem diplomás fehérgalléros foglalkozások – bővülésére vezethető vissza, miközben a diplomával nem rendelkezők aránya csökkent, itt és az összes többi nem fizikai foglalkozásban. Ugyanakkor nőtt a középfokon végzetek súlya a fizikai munkában. A diplomások esetében az összetétel- és paraméterhatások azonos súlyúak, és ebben a diplomás foglalkozások aránynövekedése mellett az ügyintézői foglalkozásokban megfigyelhető „upgrading” játszott meghatározó szerepet. (50. táblázat.)

Az olasz foglalkoztatás bővülésében meghatározó szerepet játszottak a részmunkaidős állások, melyek 9 százalékkal, miközben a teljes munkaidős munkahelyek csak 6 százalékkal bővítették a foglalkoztatást (51. táblázat). Az arány a nőknél 8:2, a férfiaknál azonban 1:4 volt. Azonban, ugyanúgy, mint a holland esetben, itt is érdemes megjegyezni, hogy az új részmunkaidős állások igen nagy részében az átlagosnál nem sokkal rövidebb a munkaidő. Az átlagos szokásos heti munkaidő 1998 és 2008 között alig több mint egy órával csökkent: 39,4 óráról 38,2 órára, a nőknél pedig két órával, 35,7 óráról 33,6 órára, hat százalékkal. Ez utóbbi szint valamivel rövidebb ugyan, mint a finn érték (35,2 óra), de sokkal magasabb a holland (24,7 óra) és ír (29,3 óra) átlagos heti munkaidőnél.

Noha a határozatlan időre szóló szerződések száma megduplázódott, a foglalkoztatás bővüléséhez ennél jóval nagyobb mértékben járult hozzá a határozatlan időre szólók számbeli gyarapodása (9:5). Az időszak első felében gyorsan nőtt a határozott időre foglalkoztatott fiatalok száma: 1990 és 2004 között a határozott idejű szerződében állók között

a 15-24 év közöttiek aránya 15-ről 34%-ra emelkedett, de ez a tendencia nem folytatódott (Contini és Alberto 2009).¹²

Megjegyzendő, hogy az amúgy is erősen szegmentált olasz munkapiacra a határozott idejű állások számának szaporodása nagy figyelmet keltett. Az olasz deregulációs törekvések közepette a standard szerződések szabályozottsága gyakorlatilag változatlan maradt, aminek hatására a munkapiac polarizálódni kezdett (ezt a fajta szabályozást az OECD(2006) részleges reformstratégiának hívja). Az OECD tanulmányokban a kétezres évek végéig (OECD 1994, OECD 1999) ennek nem tulajdonítottak nagy jelentőséget; pusztán megjegyezték, hogy átváltás van a jóléti kiadások mértéke és a munkapiaci hatékonyság között. A 2006-os OECD Employment Outlook az első, amely kitér a fenti jelenségből fakadó növekedéssel és egyenlőtlenséggel kapcsolatos problémákra, hivatkozva a Blanchard és Landier (2001), Dolado et al. (2002), OECD (2004 2. fejezet) és OECD (2006 5. fejezet) tanulmányokra. A féloldalas szabályozás ugyanis arra ösztönzi a munkaadókat, hogy minél több atipikus szerződést kössenek, és ezeket hosszabb idő elteltével se változtassák költségesen felbontható standard munkaviszonnyá. Miközben az irodalom megosztott abban a kérdésben, hogy az atipikus szerződéssel dolgozók kiszorulnak-e az „elsődleges” munkapiacról (Massa 2008, OECD 2006 5. fejezet) vagy sem (Ichino et al. 2003, Barbieri and Scherer 2004, Booth et al. 2002) Barbieri és Scherer (2006) arra jut, hogy Olaszországban egyértelmű hátrányt szenvednek el azok, akik nem standard munkaviszonnyal lépnek be a munkaerőpiacra.

A foglalkoztatás-növekedés döntő része az alkalmazotti körben ment végbe, de az önfoglalkoztatás hozzájárulása sem volt jelentéktelen (3 százalék). Komoly nettó növekedést a 11-19 fős és az ötven fősnél nagyobb vállalati kategóriákban látunk, miközben csökkent a tíz fősnél kisebb cégek munkahelyeinek száma. Azoknak a munkaköröknek a száma gyarapodott legnagyobb mértékben, ahol soha nem kell dolgozni este, éjjel vagy szombat-vasárnap, bár csökkenést csak abban a kategóriában látunk, ahol *alkalmilag* fordul elő a szokásostól eltérő időpontban végzett munka. (51. táblázat.)

Összefoglalóan, az olasz esetre is igaz, hogy a foglalkoztatás-növekedés elsődleges forrásait a bevándorlás, az effektív nyugdíjkorhatár kitolódása és a változó iskolázottsági szerkezet jelentették. Ehhez képest jelentéktelen, de nem elhanyagolható mértékben járult hozzá az össz-foglalkoztatás növekedéséhez a diplomával nem rendelkező nők munkába állása, elsősorban részmunkaidős munkahelyeken. A különböző iskolázottságú csoportok iránti keresletváltozás az olasz esetben sem írható le a foglalkozások közötti elmozdulásokkal. A női részmunkaidős állások száma jelentős mértékben nőtt, bővítve azt a munka és nem-munka közötti szürke zónát, ami más kelet- és dél-európai országokhoz hasonlóan Olaszországban

¹² Az ilyen szerződések elfogadásának esélyét növeli a tovább élő *mammismo*, az a sajátosság, hogy még 2000-ben is a 18-34 év közöttiek 60.2%-a lakott otthon a szüleinél. Lásd Rymkevitch és Villosio (2007).

is csökkenéyes volt (lásd Bajnai et al. 2009). A nettó növekedés teljes egészében a tíz fősnél nagyobb vállalatokban ment végbe, de kis mértékben az önfoglalkoztatás is bővült.

A megvizsgált időszakot követő válság főként az ipart és a déli területeket érintette. Közel egymillió munkahely szűnt meg, ami a munkaerő 4.3%-ának felel meg (Anelli és Basso 2010). A munkanélküliség a 2007-es 6% körüli értékről 2010-re 8.8%-ra emelkedett; ekkora utoljára 2004-ben volt. 2007 és 2010 között a ledolgozott órák száma 4.9%-kal esett vissza. A munkaerő-piaci hatást felerősítette, hogy – amint korábban említettük – a gazdaságban nem működnek átfogó automatikus stabilizátorok, például kiterjedő munkanélküli és szociális ellátás, és a krízis során sem történt jelentős fiskális kiigazítás. A *Cassa Integrazione* inkább csak északon enyhítette a válság tüneteit, így a regionális és életkorbeli egyenlőtlenségek tovább növekedtek (O’Higgins 2011). A krízis elsősorban a szekunder szektort érintette, azon belül is leginkább az építőipart. Emellett a kereskedelem is jelentős visszaesést mutatott. Ennek megfelelően a férfi munkanélküliség meredekebben emelkedett a válság hatására, mint a női. 2010 őszén azonban a nemek közötti különbség újra emelkedni kezdett. A válság során főként az alacsonyabb bérkategóriákba tartozó munkavállalók veszítették el a munkájukat. Míg a fizikai dolgozók között 2008-ban 3.9, 2009-ben pedig 12.7%-kal csökkent a foglalkoztatás, addig a szellemi foglalkoztatottak esetén ez a mutató rendre 0.5%-os növekedést és 2.2%-os esést mutat. A kilencvenes és kétezres évekbeli foglalkoztatás növekedés nem kis részben a részmunkaidős és az időszaki foglalkoztatottak munkába állásának volt köszönhető, a válság során azonban nagyrészt ezen munkahelyek szűntek meg. Várhatóan azonban azok a vállalatok, amelyek elbocsátották az atipikus szerződésekkel rendelkező munkavállalókat a fellendülés hatására részben visszaveszik őket a régi állásukba. (Unioncamere, 2010)

3.5. Spanyolország, 1998-2008

A spanyol munkapiacra a kilencvenes évek közepétől kezdve rendkívüli foglalkoztatás-növekedés ment végbe: az 1995 és 2006 között az EU-15 országaiban keletkezett új munkahelyek egyharmada Spanyolországban jött létre. Megítélhetetlen, hogy a növekedés tartósnak bizonyul-e, mert a válságban az ország elveszítette az addig létrehozott munkahelyek tekintélyes részét: 2008 harmadik és 2009 harmadik negyedéve között a teljes EU-beli nettó foglalkoztatás-csökkenésnek a 29%-a is Spanyolországra esett (Munoz de Bustillo Llorente – Perez 2011).

A válság előtti hosszú növekedési periódus kiindulópontjában nagyon alacsony foglalkoztatás és kivételesen magas munkanélküliség állt. A munkanélküliség Franco diktatúrája után, 1975-től kezdődően elképesztő mértékben, 3.4%-ról 1985-re 21.4%-ra nőtt (Bentolila és Jimeno 2003). A ráta 1994-ben volt a legmagasabb, 24%, azóta, egészen 2007-ig, a gazdasági válságig csökkenést mutatott, de még így is az EU-átlag fölött maradt.

Bentolila és Jimeno (2003) rámutatnak, hogy a spanyol munkapiacra különféle intézményi problémák vezetnek szélsőségesen magas munkanélküliséghez. A legtöbb munkapiaci intézmény a diktatúra utáni recessziós években alakult. Ebben a gazdasági hangulatban a munkavállalók számára igen kedvező munkapiaci törvények születtek, melyek nem recessziós években is növelik a munkanélküliséget. Egyrészt nagyon erős a foglalkoztatottak védelme, másrészt magas a munkanélküli támogatás és a kollektív béralku is igen erős. Ezen kívül az erős rejtett gazdaság miatt sok dolgozó ember munkanélküliként jelenik meg a rendszerben (Mongourdin-Denoix 2010). A munkanélküliség 80- as, 90-es évekbeli megnövekedéséhez ezen kívül hozzájárult a nők megnövekedett aktivitása és az is, hogy csökkent a foglalkoztatás a mezőgazdaságban (Franks 1994).

A spanyol munkanélküliségre jellemző, hogy többek között a reálbérek rugalmatlansága miatt erős ciklikus kilengéseket mutat, nagyon érzékenyen reagál a GDP változásaira, a munkanélküliség volatilitása meghaladja a GDP volatilitását (a foglalkoztatásnak a GDP-re mért rugalmassága a jelenlegi válság során is jóval 1.0 felett volt abszolút értékben.) Jellemző továbbá, hogy igen erős eltérések mutatkoznak különböző társadalmi csoportok között és nagyok a regionális különbségek is (Rodriguez és Royo 2003)

Az 1980-ban hozott Munka Törvénykönyve (*Estatuto de los Trabajadores*), majd annak 1984-es módosítása új szerződéstípust kínált a hagyományosan határozatlan idejű szerződések mellé, 1984 után már olyan munkakörök esetében is, melyek jellemzően nem időszakos munkák. A határozott idejű szerződések megkönnyítették a foglalkoztatást, mert a határozatlan idejű szerződések esetén nagyon magas elbocsátási költségekkel szembesültek és szembesülnek. Az intézkedések hatására 1992-re a *foglalkoztatottak egyharmada már időszakos szerződésben állt*, míg 1984-ben ugyanez az arány csak 10 százalékos volt (Amuendo-Dorantes 2000). Az időszakos szerződések aránya a mai napig nagyon magas, ami igen komoly probléma a spanyol munkapiacra. A határozott idejű szerződések aránya más EU országokban is jelentős növekedést mutatott, de egyik országban sem volt olyan nagymértékű, mint Spanyolországban.

Az időszakos szerződések megnövekedett aránya a munkapiac szegmentálódásához vezetett. Egyrészt továbbra is megtalálhatóak a munkapiacra a határozatlan idejű szerződéssel foglalkoztatottak, akik a munkajogi törvények erős védelme alatt állnak és a magas elbocsátási költségek miatt kevésbé kell féltetniük állásukat, ugyanakkor a foglalkoztatottak egy jelentős része bizonytalan körülmények között, átlagosan 7-15%-kal kevesebb bérért határozott idejű szerződés keretében dolgozik.

Az ilyenfajta kettős munkapiacokra jellemző, hogy nagyobb a foglalkoztatás volatilitása, így a munkanélküliség is hevesebb ingadozásokat mutat (Costain et al. 2010). A munkaerő nagyobb forgalma miatt is nő a munkanélküli állomány, mivel így több olyan időszak van, amikor az emberek éppen munkát keresnek. Az időszakos szerződések arányának megnövekedésének hatására továbbá csökken a humántőke felhalmozás, mivel bizonytalanabbá válik a tanulmányok megtérülése (Wöfl és Mora-Sanguinetti 2011). Az is megfigyelhető, hogy az időszakos munkából nehéz határozatlan idejű szerződés-

re váltani. A határozott idejű szerződések magas aránya, mint probléma a 90-es években kapott nagyobb hangsúlyt és ekkor sorban születtek az erre irányuló reformkísérletek, melyek vagy az időszakos szerződés használatát szigorítják, vagy a határozatlan idejű szerződések esetében próbálják növelni a rugalmasságot.

Spanyolország azon országok egyike, ahol a magasabb bért fizető munkahelyek száma (felső három kvintilis) nagyobb mértékben bővült, mint az alacsonyabb bért fizető munkahelyek száma, ami a foglalkoztatási szerkezetben valamelyest növelte a jobb minőségű állások arányát. A növekedés szerkezete ugyanakkor az EU-15 országainak összességéhez képest *arányaiban* nagyobb növekedést mutat az alsóbb kvintilisekben. A Hurley és Fernandez-Macias (2008) tanulmányban áttekintett 11 éves periódus alatt az összes kvintilis kategória 40% és 70% közötti növekedést mutatott. A legnagyobb, évi 7%-os növekedési ütem a középső kvintilisben látható, majdnem ilyen nagymértékű növekedés volt tapasztalható a felső két bérkategóriában. A foglalkoztatás-bővülés viszonylag egyenletesen oszlott meg a bérkategóriák között, így a foglalkoztatás szerkezete nem változott jelentősen. (Hasonló mértékű foglalkoztatás-bővülés látható Írország esetében is, ám ott sokkal erősebb a jobban fizető állások felé való eltolódás.) A legtöbb új munkahely férfiak részére a harmadik bérkvintilisben keletkezett, ez elsősorban az építőipar bővülésének köszönhető. Viszonylag sok a férfiak számára teremtett munkahely a felső két kvintilisben, ezek az állások főleg a tudásintenzív szolgáltatások területén születtek. A nők új munkahelyei a legnagyobb arányban a legalacsonyabb és a legmagasabb bérkategóriába tartoznak.

A gazdaság növekedése elsősorban az építőipar és a turizmus bővülésének köszönhető. Majdnem az összes új munkahely ezekben a szektorokban keletkezett. 1998 és 2007 között az új munkahelyek 25%-a az építőiparban született. 1997-ben a GDP 7,2 %-át, 2007-ben már 12,1 %-át tette ki az építőipar. Ez a növekedés minden más EU országnál nagyobb. A két alsó és felső kvintilisbeli növekedés háttérében a szolgáltatások bővülése áll. A magasabb bérkategóriákban inkább a tudásintenzív szolgáltatások bővültek. Az EU-15 országaihoz képest Spanyolországban arányaiban kevésbé bővültek a tudásintenzív szolgáltatások.

Az EU LFS adataival megvizsgált 1998-2008-as időszakban rendkívüli, 6,4 milliós növekedés ment végbe a foglalkoztatásban és 13 százalékpontos a foglalkoztatási rátában (52-55. táblázatok). (52. táblázat, 53. táblázat, 54. táblázat.)

Az 55. táblázat és a 8. ábra szerint a legjobb munkavállalási korban lévő férfiaknál 5 százalékpont alatti, az 55-65 éveseknél és a 20-25 éveseknél ennél valamivel nagyobb volt a növekedés. Az utóbbi esetben valószínűleg diákmunkáról van szó, de a tanuló státusz és a munkavégzés viszonya nem állapítható meg (1998-ben nem vették fel a folyamatban lévő tanulmányokra vonatkozó változót). A nőknél óriási növekedési rátákat látnunk a 20 és 60 év közötti összes korosztályban, a legnagyobbakat nem a nyugdíj előtti években, hanem valamivel korábban, a 45-55 éveseknél. Igen nagy, 10-20 százalékpontos a növekedés még azokban a kohorszokban is, amelyek 30-45 évesek voltak 1998-ban és

40-55 évesek 2008-ban, bár a tömeges bevándorlás miatt kétséges, hogy életpálya menti elmozdulásokról van-e szó. A nyugdíj szerepe nem vizsgálható, mert 1998-ban nem vették fel az ezt mérő (*mainstat*) változót. (55. táblázat, 8. ábra.)

A népesség iskolázottsága javult, de a csak általános iskolát végzettek aránya igen magas maradt, a fiatal korosztályokban is meghaladja a 30 százalékot. A diplomások aránya ugyanezen korosztályokban már megközelítette vagy meg is haladta a 40 százalékot (56. táblázat). A csak alsó fokon végzettek foglalkoztatási rátái jelentősen nőttek, még az idősebbeké is. Az 1998-ban 35-40 éveseké akkor 58% volt, tíz évvel később 66%. Az 1998-ban 40-45 éveseké akkor 59%, tíz évvel később 61% volt, noha az érintettek ekkor már 50-55 évesek voltak. Természetesen itt is számolni kell(ene) a bevándorlók korösszetétel-változásának hatásával, amihez azonban nem elégséges a rendelkezésre álló esetszám (57. táblázat). (56. táblázat, 57. táblázat.)

Spanyolországban a népesség öregedése nem olyan drámai mértékű, mint a legtöbb vizsgált országban, a nyugdíjas kort elérő korosztályok létszáma viszonylag szerény mértékben nőtt, ugyanakkor a csökkenő születésszám már érezteti a hatását a 15-24 évesek számának visszaesésében. A foglalkoztatási ráta a dekomponáláshoz használt összes csoportban nőtt, még a férfiaknál is, a munkanélküliség pedig csökkent, bár a bevándorlók esetében csak nagyon kis mértékben. (58. táblázat.)

A dekomponálásra vonatkozó 59. táblázat szerint az aggregált foglalkoztatás növekedésében meghatározó volt a bevándorlás hatása (47%, amiből 41% az összetételhatásból ered).¹³ Az iskolázottsági összetételhatások nettó hatása a többi megvizsgált országhoz viszonyítva nem volt erős. A paraméterhatások a férfiaknál – még az idősebbeknél is – elhanyagolhatóak, és a nők esetében is csak az alapfokon képzett 25-49 évesek valamint az 50-64 évesek csökkenő inaktivitása jelentett fontos forrást. (59. táblázat.)

A minden paraméterváltozást elhanyagoló *Naiv1* ex post becslés a ténylegesen lezajlott 46.6 százalékos foglalkoztatás-emelkedés helyett csak 23.8 százalékosat „jelez előre”, annak ellenére, hogy az összetételhatásokat (köztük a bevándorlókét is) itt előre tudott-nak feltételezzük. A nők körében végbement foglalkoztatási rátaváltozás elhanyagolása miatt a 25-49 éveseknél zérus paraméterhatást feltételező *Naiv2* becslés is pontatlan,

¹³ 1995 és 2006 között a bevándorlók száma drámai mértékben, 1 millióról 5,2 millióra növekedett Spanyolországban (Mongourdin-Denoix 2010). Az EU LFS 2008-ban 5,9 millió nem Spanyolországban született lakost mért. Az időszak egészében a férfiak foglalkoztatás-bővülése 66%-ban, a nőké 40%-ban a bevándorlóknak tudható be. A bevándorlókra jellemző, hogy Spanyolországban magasabb az aktivitási rátájuk, mint a hazájukban, sőt a spanyol átlagnál is magasabb. Nagy részük időszakos szerződéses munkát talál. Többek között emiatt is, a bevándorlók munkapiaci helyzete látszólag hátrányosabb, mint a spanyol dolgozóké, azonban különböző tulajdonságokra (nem, kor, képzettség) kontrollálva világossá válik, hogy erről nincs szó: a probléma gyökere a képzetlen munkaerő bizonytalan helyzete, ami a spanyol lakosságot ugyanúgy érinti (Platonova és Urso 2010).

csak 37.3 százalékos növekedést jelez, 6.1 százalékkal alábecsli a tárgyidőszaki foglalkoztatást. A csoportszintű eltérésösszegek a tárgyidőszaki foglalkoztatás 6.1 és 1.5 százalékára rúgnak a kétféle ex post előrejelzésben. (60. táblázat, 61. táblázat.)

Mint a 62. táblázat mutatja, a spanyol munkaerőpiac vizsgált évtizedének sajátossága, hogy Hollandiához hasonlóan nőtt az *alapfokon* képzettek foglalkoztatása, mert a foglalkozásokon belüli kiszorulásukat több mint ellensúlyozta az egyszerű szolgáltató-kereskedelmi és segédmunkák növekvő kereslete. A *középfokon* végzetteknel Spanyolországban is az összetételhatás dominált, és a foglalkozásokon belüli térvesztésük illetve térnyerésük nem volt olyan mértékű, mint az eddig vizsgált országokban. A *diplomás* munkahelyek hozzájárulása meghaladta az ötven százalékot, és ebben is az összetételhatások domináltak, elsősorban a diplomás szakembereket valamint az ügyintézőket foglalkoztató munkakörök bővülésének köszönhetően, miközben ez utóbbi kategóriában nem zajlott le olyan mértékű érettségizett-diplomás váltás, mint a többi országban (62. táblázat).

Végezetül, mint a 63. táblázat mutatja, bár a munkaerő-piaci kutatásban meghatározóak az atipikus formákra irányuló vizsgálatok, azért a foglalkoztatást sokkal nagyobb mértékben bővítették a hagyományos, stabil, teljes idős munkahelyek.¹⁴ A teljes idős állások nettó növekedése 37 százalékkal, a részidősöké 10 százalékkal bővítette a foglalkoztatást, és bár az arány a nőknél kiegyenlítettebb (19:8), a férfiaknál a mérleg egyértelműen a teljes idős állások felé billen (18:2). A részmunkaidős foglalkoztatás az 1990-es évektől kezdődően enyhe, de folyamatos emelkedést mutat, 1987 és 2002 között évi 0,1-0,2 százalékponttal emelkedett (Buddelmeyer et al. 2004). A részmunkaidősök után fizetendő társadalombiztosítás csökkentésével nagyobb népszerűsége tett szert ez a foglalkoztatási forma. 1993-ban a foglalkoztatottak 6,3 %-a, 1998-ban 7,5%-a, 2008-ra pedig már a 12%-a dolgozott részmunkaidőben. A részmunkaidőben történő munkavállalás gyakran szintén nem önkéntes alapú. A spanyol statisztikai hivatal 2007-es adatai alapján a megkérdezettek 30%-a azért végez részmunkaidőben munkát, mert nem talált teljes állást.

A határozatlan idejű szerződések hozzájárulása 34 százalékos, a határozatlan időre szólóké csak 10 százalékos volt. Megjegyezzük, hogy miközben az alapfokú végzettséggel rendelkező foglalkoztatottak 30-40%-a határozott idejű szerződéssel dolgozik, nem igaz, hogy jellemzően az alacsonyabb képesítésűek dolgoznának határozott idejű szerződési keretben: az időszakos szerződésben foglalkoztatottak majdnem 70%-ának minimum

¹⁴ Az 1984 és 1990 között kötött új munkaszerződések 90%-a határozott időre szól (Dolado et al. 2002). Az 1990-es évek elejére ezek aránya a foglalkoztatásban 35%-ra ugrott és 2008-ig végig 30% és 35% között ingadozott (Wölfl és Mora-Sanguinetti 2011). Ez jelentősen meghaladja az időszak alatt megfigyelhető EU átlagot, mely 14% körül mozgott. 1998 és 2005 között ugyan enyhe, 0,6 százalékpontos csökkenést mutat az időszakos szerződések aránya, de a szerződések száma nőtt az időszak alatt.

középszintű végzettsége van, ebből egy jelentős részt, 14%-ot, tesznek ki az egyetemi végzettséggel rendelkezők (Amuendo- Dorantes 2000) ¹⁵

A foglalkoztatás egyértelműen az alkalmazotti körben bővült, de vállalatméret szerint kiegyenlítettebb volt a növekedés. Mindazonáltal a legerősebb hatást az 1-10 fős vállalatokban végbement munkahely-teremtés gyakorolta. Az atipikus munkarendben dolgozók száma igen kismértékben növekedett. (63. táblázat.)

Összefoglalva, Spanyolország esetében (is) meghatározó jelentősége volt a bevándorlásnak. Más országokhoz képest – ekkor már – lassabban változott az iskolázottság szerinti összetétel, és nem volt olyan erős hatása a nyugdíjhoz közeli korosztályok növekvő munkapiaci részvétel-változásának, mint a többi vizsgált országban. A 25-49 éves nők foglalkoztatási rátája nagyon nagy mértékben, több mint 20 százalékponttal emelkedett, ezért a spanyol esetben még a Naiv2 becslés is elég pontatlannak bizonyul. Ugyanakkor Spanyolország esetében tévednénk a legkisebbet, ha az iskolázottsági csoportok iránti keresletváltozást a foglalkozások közötti elmozdulásokból vezetnénk le. Bár a részmunkaidő és a határozott idejű szerződések aránya nőtt, a nettó foglalkoztatás-bővülés zöme (itt is) a standard munkahelyek szaporodásának köszönhető. Fontos szerepet játszott az a kisvállalati szféra, amelyikről kevés, az előrejelzésekhez felhasználható adat áll rendelkezésre.

Spanyolországot nem sújtotta erősebben a válság, mint a többi tagállamot GDP esés tekintetében, sőt 2009-ben a GDP esés kisebb volt az EU átlagnál (3,9%, míg az EU átlag 4,1%), viszont a foglalkoztatás nagyon érzékenyen reagál a GDP változásaira ami elsősorban a magas időszakos foglalkoztatásnak köszönhető. (Muñoz de Bustillo Llorente és Pérez 2011). Ha a válság utáni igencsak magas munkanélküliségi rátát kicsit hosszabb időtávon értékeljük, megállapíthatjuk, hogy a 2010-es 20% még mindig alacsonyabb a kilencvenes évek közepén megfigyelt értékeknél. A válság a 2005-ös szintre fogta vissza a foglalkoztatást. A vállalatok a válsághoz elsősorban az időszakos szerződésesek elbocsátásával alkalmazkodtak, így az arányuk 31,9%-ról 25,9%-ra csökkent. Az elvesztett állások 75%-a a 20 és 29 év közöttieket érinti, ebben a korcsoportban még a határozatlan idejű szerződések száma is csökkent. A válság jellemzően férfiakat foglalkoztató iparágakat érintett, elsősorban az építőipart és a kézműipart (az építőiparban 1 millió munkahely szűnt meg), így a férfiak körében sokkal jobban nőtt a munkanélküliség, mint a nőknél. A válság a bevándorlókat különösen hátrányosan érintette, mivel ők nagyobb arányban dolgoznak az építőiparban és többnyire időszakos foglalkoztatásban vesznek részt. Az is nehezíti a helyzetüket, hogy nehezebben kapnak segítyt, nem áll mögöttük segítő család és általában a megtakarításaik is szűkebbek.

¹⁵ Amuendo-Dorantes (2000) 1995-1996-os adatokon vizsgálta, hogy a határozott idejű szerződéssel történő foglalkoztatás mennyire tartós állapot, illetve milyen valószínűséggel tudnak ezek a munkavállalók kedvezőbb, határozatlan idejű szerződésre váltani. 1995-96-ban a határozott idejű szerződéssel dolgozók 92,3%-a nem szezonális jelleggel, hanem hosszabb ideig ilyen szerződési keretben dolgozott, ami arról tanúskodik, hogy a munkavállalás nem alkalmi vagy átmeneti jellegű. Az időszakos foglalkoztatást a munkavállalók zöme nem önszántából választotta, és igen nehéz az átjárás az időszakos és a határozatlan idejű szerződés között. Alba Ramirez (1998) a foglalkoztatottak gyakran beragadnak ebbe a foglalkoztatási formába, és egymás után vállalnak időszakos munkákat. Az ilyen munkavállalók munkapiaci helyzete igen bizonytalan.

3.5. Bulgária 2000-2007

Bulgária esete több szempontból is eltér a többi vizsgált országtól. Először is, sem 2000 előtt, sem 2008-ban nem rendelkezünk hasznavehető adatokkal, ezért az elemzés a 2000-2007-es időszakra vonatkozik. Ezen belül, a foglalkoztatás belső szerkezetének változását esetenként csak még rövidebb időszakokban tudjuk nyomon követni. Másodszor, Bulgáriában csak kismértékben nőtt a foglalkoztatás, de nagyon jelentősen emelkedett a helyben élő népesség foglalkoztatási rátája. Ez a harmadik és legfontosabb sajátosság, a tömeges kivándorlással és külföldi munkavégzéssel függ össze.

A külföldön élő és részben dolgozó bolgárok számáról változatos becslések láttak napvilágot. Az EU 220 ezer, más tagállamokban regisztrált bolgárról tud az elmúlt évtized végén, a Külföldön Élő Bolgárok Kormányhivatala pedig 370 ezerről (BNB 2010). A nem regisztrált bevándorlókat is beszámítva a Világbank 937 ezerre becsli a külföldön élők számát, a Bolgár Nemzeti Bank szerint azonban az 1989 előtt kivándoroltakat leszámítva csak 618 ezer új migránsról van szó (u.o.). A gazdasági sajtóban ennél sokkal magasabb számokat emlegetnek, lásd például Novinite (2011) 1.2 milliós becslését. Mintchev és Boshniakov (2005) reprezentatív háztartási mintán végzett kutatása 440 ezer olyan bolgár háztartásról számol be, melyeknek legalább egy tagja legalább egyszer több mint három hónapig élt külföldön. A Nemzeti Statisztikai Hivatal szerint évente 20 000 ember hagyja el az országot, bármit jelentsen is ez (Bratoeva-Manolev Hristova 2009). Az EU LFS nyilvánvalóan hibásan méri fel a külföldön dolgozókat, a számuk megállapítására elvileg alkalmas *regionw* változó 2007-ben ezernél is kevesebb esetet jelez.

A legjobb, amit ebben a helyzetben tehetünk, hogy feltételezzük: *sok* bolgár él és dolgozik külföldön, és ezt figyelembe kell vennünk a munkaerő-piaci trendek értékelésekor. A bevándorlók száma az EU LFS szerint nem éri el a népesség 0.2 százalékát, ezért őket nem különböztetjük meg.

A munkapiac szerkezeti változásainak vizsgálata előtt érdemes pár szót ejteni az 1990-es évek óta megfigyelhető demográfiai trendekről is. A 15 évnél fiatalabbak aránya 1990 és 2008 között 21,6%-ról 14.5%-ra csökkent (Bratoeva-Manolev Hristova 2009). 2020-ra a lakosság több mint egyötöde 65 évnél idősebb lesz, míg ez az arány 1990-ben csak 13 % volt (World Bank 2007). A fertilitási ráta 1990 óta csökken, mélypontját 1997-ben érte el, ekkor 1.09 volt, azóta növekvő tendenciát mutat ugyan, de a populáció reprodukálásához szükségesnél jóval kisebb mértékű, az utóbbi években 1,5 körül ingadozik. A természetes fogyáson túl nagyban hozzájárul a népesség csökkenéshez a kivándorlás is. Összességében 1990 és 2008 között 12.3%-kal csökkent a népesség és a Világbank előrejelzései alapján 2000 és 2025 között további 1,5 millió fővel fog esni. Ez arányaiban a legmagasabb népességfogyás Európa országai között.

Bulgáriában a piacgazdaságra való átmenet alatt, 1998-ig csökkent a kibocsátás, ami a foglalkoztatás csökkenését is maga után vonta. A legalacsonyabb foglalkoztatási ráta 2001-ben 49,7% volt. Az időszak egészén a GDP 27,6%-kal, a foglalkoztatás 31,4%-kal

csökkent. A 2000-es évektől kezdődően azonban a GDP növekvő tendenciát mutatott és a munkaerőpiaci mutatókban is erős javulást láthatunk. 2003 és 2007 között 400 000 új munkahely jött létre, rekord szintre csökkent a munkanélküliség, a foglalkoztatási ráta pedig folyamatos emelkedése során egyre közelebb került a lisszaboni 70%-os célkitűzéshez, 2008-ban 64% volt. Az aktivitási ráta 2008-ban elérte a 67,8%-ot (Bratoeva-Manoleva 2009).

Az 1990-es években a munkanélküliség erősen emelkedett, 2001-ben elérte a 19,5%-ot, majd csökkenésnek indult és 2007-ben már alacsonyabb volt, mint az EU-27 átlag. A 2000-es években mindkét nem foglalkoztatási rátája növekedett, de a férfiaké végig a nők foglalkoztatási rátája fölött volt. 2008-ban a férfiaké 68,5%, a nőké 59,5% volt, amely majdnem elérte a 2010-re kitűzött lisszaboni 60%-os női foglalkoztatási rátát.

Az EU LFS adataival vizsgált hét évben a foglalkoztatás 2.9 millióról 3.3 millióra, 13.2 százalékkal nőtt, és hatalmas, 10% fölötti növekedést láthatunk a foglalkoztatási rátában (64.-66. táblázatok). A rátanövekedés mértéke lényegében azonos volt a férfiaknál és a nőknél. (64. táblázat, 65. táblázat, 66. táblázat.)

A 67. táblázat és a 9. ábra adatai szerint a munkanélküliség óriási mértékben csökkent minden korosztályban, 10-15%-ról 4-6%-ra, a foglalkoztatásban 10 százalékpont körüli emelkedést látunk 20-55 éves korban, 20 százalékpontost a 60-65 éves férfiaknál és 40%-ost (!) az 55-60 éves nőknél. Ez alól a legfiatalabb korosztály jelent kivételt, ahol a foglalkoztatás nagyon alacsony és nem nőtt. A tanuló fiataloknak elég korlátozott lehetőségeik vannak arra, hogy az iskola vagy egyetem mellett dolgozhassanak. A tanulás melletti munkavállalás lehetséges módja lehetne a részmunkaidős és az időszakos, szezonális foglalkoztatás, de ezen szerződésformák aránya Bulgáriában igen alacsony. A fiatalok kevesebb, mint 5%-a dolgozik a tanulás mellett részmunkaidőben. Ez az arány más EU tagállamokhoz mérve rendkívül alacsony (Hollandia: 70%, Szlovénia: 30%). (World Bank Policy Note). Ráadásul, a 15-24 éves korcsoport jelentős hányada, majdnem 25%-a sem az oktatásban, sem a munkaerőpiacon nem vesz részt. Ezen fiatalok csaknem 60%-a alapfokú végzettséggel vagy annál kevesebbel rendelkezik.¹⁶ (67. táblázat, 9. ábra.)

Az iskolázottság szerinti összetétel sokkal kisebb mértékben változott, mint a többi vizsgált országban (68. táblázat). A csak általános iskolát végzettek aránya a 45-49 évesektől a 25-29 évesekig 17-19 százalékos volt 2007-ben, a diplomásoké pedig 19-20 százalékról csak 25 százalékra nőtt a fiatal évjáratokban. Az idős és fiatal (belépő és kilépő) korosztályok közötti iskolázottsági eltérés Bulgáriában sokkal kisebb, mint a többi országban. (68. táblázat.)

¹⁶ A nyugdíjrendszer hatását nem tudjuk megítélni, mert a nyugdíjas státuszt mérő *mainstat* változót 2000-ben em vették fel.

Az iskolázatlan munkaerő foglalkoztatása rendkívül nagy mértékben javult, nagy emelkedéseket látunk a 69. táblázatban minden korosztályban, különösen a 25-35 éveseknél, valamint az 55 évesnél idősebbeknél. Az előbbiben nyilvánvalóan szerepet játszott nem csak az építőipar kivételesen gyors növekedése (lásd később), hanem az a tény is, hogy a külföldön dolgozók sok tízezer vagy százezer munkahelyet hagytak üresen az otthon élők számára. (69. táblázat.)

A dekomponáláshoz használt csoportok létszámváltozásai sokkal kisebbek, mint a többi megvizsgált országban, és egyedülként itt nem nőtt, hanem csökkent az 50-74 évesek száma. A rátanövekedések jelentősek mindenütt, kivéve a diplomásokat és az elemit végzett nőket. (70. táblázat.)

A dekomponálás eredményeit összefoglaló 71. táblázat rámutat, hogy Bulgáriában a foglalkoztatás alapvetően a munkanélküliség rovására nőtt, és kiemelkedő szerepet játszott a 15-24 évesek valamint a középfokon végzett férfiak és nők körében mért p_u paraméterhatás. Ennél kisebb, de még mindig fontos hatása volt a csökkenő inaktivitásnak az 50-64 éves férfiaknál és nőknél. Az összetételhatások kevés kivétellel (közép és felsőfokon képzett férfiak, diplomás nők) negatívak, ami szintén egyedülálló. (71. táblázat.)

A *Naiv1* előrejelzés ennek megfelelően csökkenő aggregált foglalkoztatást prognosztizált (volna), 2.8 milliós tárgyidőszaki szintet a tényleges 3.2 millióshoz (és a 2.9 milliós bázisidőszaki értékhez) képest. Az oktatással és a nyugdíjjal kapcsolatos paraméterhatások pontos előrejelzését feltételező *Naiv2* becslés sem pontos, 3.1 milliós szintet jelez, 6 százalékkal alábecsülve a tényleges értéket. A csoportszintű abszolút eltérések összege 14.3 illetve 6 százalék a tárgyidőszaki foglalkoztatáshoz mérve. (72. táblázat, 73. táblázat.)

A különböző iskolázottságú csoportok iránti kereslet változásában ugyanakkor a többi országban megismert mintázat köszön vissza. Az alapfokon végzettek foglalkoztatását növelte az egyszerű munkák bővülő kereslete, de csökkentette a kiszorulásuk/kivonulásuk az összes foglalkozási csoportban. A középfokon végzetteknél egyértelműen az összetételhatások dominálnak, és aránycsökkenést látunk a nem fizikai, aránynövekedést a fizikai foglalkozásokban. A diplomások esetében a belső és külső elmozdulások súlya előjelében és nagyságrendileg hasonló. Itt, mint már másutt is láttuk, a diplomás szakmák létszámbővülése és az ügyintézői szakmákban növekvő diplomás foglalkoztatás szerepe emelkedik ki. (74. táblázat)

A foglalkoztatás belső szerkezetének változását adathiány miatt nehéz nyomon követni. A 75. táblázat az eddigiektől eltérő szerkezetben próbálkozik ezzel. Mint látható, a foglalkoztatás az alkalmazotti körben bővült és a szerkezete csak kismértékben mozdult el a szolgáltatások felé. 2001 és 2009 a legnagyobb arányú foglalkoztatás növekedésre az

építőiparban került sor, itt több munkahely keletkezett, mint a kis- és nagykereskedelemben és az üzleti szolgáltatásokban – melyek a második-negyedik helyen állnak – együttevve (Hurley és Fernández-Macías 2008). Csökkent a 10 fősnél kisebb vállalkozásokban dolgozók száma és nőtt az 50 fősnél nagyobbaknál alkalmazottaké; az átlagos munkaidő nőtt, a részmunkaidős arány csökkent és visszaesett a határozott idejű szerződéssel foglalkoztatottak száma is. A munkarend szerinti megoszlás lényegében nem változott a megfigyelésbe bevonható néhány év alatt. (75. táblázat.)

Összefoglalóan, Bulgáriában a foglalkoztatás számottevően, a foglalkoztatási ráta pedig nagyon nagy mértékben nőtt 2000-2007-ben. Más országoktól eltérően komoly növekedést figyelünk meg a helyben lakó alsó- és középfokú végzettségűek foglalkoztatási rátáiban, amit minden bizonnyal a kivándorlók által üresen hagyott munkahelyek valamint az építőipari boom magyaráznak. A foglalkoztatás a kiinduló pontban még igen magas munkanélküliséget csökkentette, az aktivitási ráta csak az 50-64 évesek körében nőtt érdemben. Az összetételhatások kevés kivétellel negatívak, ennek megfelelően a naiv ex post előrejelzések erősen alábecslik a tényleges foglalkoztatás-növekedést. A foglalkozások és iskolai végzettségek közötti kapcsolat más országokhoz hasonló irányban, de kisebb mértékben változott. A foglalkoztatás belső szerkezete alig módosult a vizsgált időszakban.

A gazdasági válság hatása 2008 második felében érte el Bulgáriát, amiből azonban már 2010 második felében kezdett kilábalni. A válságnak a mezőgazdaságra igen csekély hatása volt, a bruttó hozzáadott érték csak 3.3%-kal csökkent 2009-ben ebben a szektorban. Hozzáadott érték csökkenésének tekintetében a leginkább érintett szektorok az ipari termelésben találhatók. A foglalkoztatási ráta 2009-ben 2.9%-kal zuhant és 2010 első három negyedében is tovább csökkent, de ekkor sem süllyedt a 2006-os 58.6%-os érték alá. A foglalkoztatás visszaesése kisebb mértékű volt, mint a GDP-é, ami a munkapiac lassabb alkalmazkodásának és a foglalkoztatást védő intézkedéseknek (rövidebb munkaidő, fizetés nélküli szabadság) volt köszönhető. A munkanélküliség 2008 második felétől kezdett el növekedni és 2010-ben elérte a 10%-ot. Az aktivitási rátában csak csekély mértékű visszaesés volt megfigyelhető (Tsanov 2011). A válság idején a nominál- és a reálbéreknek csak a növekedési üteme esett vissza, a nominálbéreké a 2008-as 20% fölötti növekedésről 10% alá, a reálbéreké a 2008-as 8.8%-ról 6.1%-ra. A mezőgazdaságot és a pénzügyi szektort nem érintette súlyosan a válság, ezekben az ágazatokban 0.5-1%-kal nőtt a foglalkoztatás. Legmagasabb arányú foglalkoztatás csökkenés az ipari szektorban látható, ahol 7-8%-kal kevesebben dolgoztak 2009-ben. A válság a teljes- és a részmunkaidősökre nagyjából ugyanolyan mértékben hatott, a foglalkoztatás mindkét típus esetén körülbelül 3.5%-kal esett vissza. Az időszakos szerződéssel (munkaerő-kölcsönzéssel) foglalkoztatottak száma viszont 9.5%-kal (13 900 fővel) csökkent.

4. EGY KISEBB CSODA – MAGYARORSZÁG 1997-2008

1997-et követően Magyarországon is bővült a foglalkoztatás, bár távolról sem olyan mértékben, mint az eddig vizsgált országokban. Ugyanakkor, ezt a változást is szemügyre vesszük, egyrészt azért, mert tanulmányunk egy magyar előrejelzési projekt számára készül, másrészt hogy egy számunkra természetes viszonyítási pontot mutathassunk meg. A 4.1. alfejezetben az EU LFS-nél gazdagabb hazai adatokat használva az 1997 és 2008 közötti változásokat vizsgáljuk, befoglalva az 1997-98 közötti jelentős növekedést is (ami az EU LFS adataival nem lehetséges). Kihasnálva, hogy a magyar Munkaerő-felmérés viszonylag nagyméretű, egy-egy hullámában 75-85 ezer embert figyel meg, két negyedéves hullámot, az 1997. és 2008. évi április-júniusi adatokat fogjuk összehasonlítani, és a folytonos életkori változót használjuk. Az MTA KTI Adatbankjában folyó munkának köszönhetően háztartási szintű változókkal is rendelkezünk, melyeket szintén felhasználunk. Minden közölt adat saját számítás a KSH Munkaerő-felmérésének mikroadatai alapján. A 4.2. alfejezetben pontról pontra megismételjük az eddigiekben végzett összegző számításokat az EU LFS adataival, 1998-2008-ra.

4.1. Foglalkoztatás 1997-2008-ben, a KSH Munkaerő-felmérése alapján

A vizsgált időszakban az ILO-OECD meghatározás szerint foglalkoztatottak száma 288 ezer fővel, 8 százalékkal bővült, ami évi 0.7 százalékos emelkedésnek felel meg. A 15-64 évesek foglalkoztatási rátája ennek hatására 52 százalékról 56.5 százalékra nőtt, az ennél idősebbek körében pedig 1.9 százalékról 3.4 százalékra emelkedett (76. táblázat). A növekedés az időszak első felében, 1997-2000-ben volt a leggyorsabb, majd a foglalkoztatás stabilizálódását követően jelentősebb visszaesésre csak 2009-ben, a válság hatására került sor.¹⁷ (76. táblázat.)

A foglalkoztatási rátában rendkívül nagy mértékű életkor szerinti átrendeződés figyelhető meg: a 15-25 évesek közül munkában állók aránya radikálisan csökkent – a leginkább érintett húszévesek foglalkoztatási rátája 25 százalékponttal esett vissza – míg az 51-61 éveseké óriási mértékben emelkedett, az 54-56 éveseknél majdnem harminc százalékponttal, mint azt az 10. ábrának a teljes munkavállalási korú népességre vonatkozó adatai mutatják. A munkaerő-állomány gerincét alkotó 25-50 éves középkorosztályban

¹⁷ A KSH éves adatokon alapuló, a népszámlálási adatokkal újrászűzött idősorai az 76. táblázatban jelzettel valamivel kisebb, 233 ezer fő növekményt mutatnak 1997 és 2008 között (MT 2011).

a rátanövekedés lényegesen szerényebb mértékű, három-öt százalékos volt, kivéve a 26-27 éveseket. Nyilvánvaló, és a későbbiekben számszerűen is megmutatjuk, hogy a fiataloknál megfigyelhető csökkenés elsősorban a felsőoktatás kiterjesztésével magyarázható, míg az ötvenes generációban a növekedés az öregségi nyugdíjkorhatár emelésével, a korhatár előtti nyugdíjazás korlátozásával és a rokkanttá minősítési eljárás szigorodásával függött össze (v.ö. Duman és Scharle 2011). (10. ábra.)

Figyeljük meg ugyanakkor, hogy a nagy foglalkoztatási rátanövekedések *nem* a nyugdíjkorhatár emelésével érintett kohorszokban mentek végbe! A férfiaknál az öregségi nyugdíjkorhatár a vizsgált időszakban 60 évről 62-re emelkedett, de a legnagyobb emelkedéseket nem itt, hanem az 53-60 éveseknél látjuk. Hasonlóképp, a női korhatár 55 évről 62 évre emelkedett, és 2008-ban az 57-61 évesek mehettek előrehozott nyugdíjba, de a nagy emelkedések nem itt, hanem az 52-57 évesek körében történtek. Ez részben a korhatár előtti nyugdíjazási kor feljebb tolódásával, részben a különböző karkedvezmények megnyirbálásával és a rokkantossági gyakorlat szigorodásával függött össze.

Erősen eltér a nyugdíjhoz közeledő évjáratokban megfigyelhető foglalkoztatás-növekedés mértéke nemek szerint: a férfiaknál 15-25 százalékpontos volt az 53-60 éveseknél, míg a nők esetében az 52-57 évesek foglalkoztatása nőtt a legnagyobb mértékben, és az 56 éveseknél a növekedés mértéke megközelítette a 45 százalékpontot!

A nyugdíjazás szerepét pontosabban mutatja be a 11. ábra. Látható, hogy a korhatár előtti saját jogú (öregségi vagy rokkantsági) nyugdíjban lévők száma különösen a nőknél esett vissza, és nagyobb részt az eredeti, 55 éves korhatárral megegyező vagy annál fiatalabb évjáratoknál. Itt az adatok drámai mértékű, a legerősebben érintett korévekben a 40 százalékpontot is meghaladó visszaesést mutatnak, míg a férfiaknál a csökkenés mértéke nem érte el a húsz százalékpontos határt. (11. ábra.)

A 15-25 éves fiataloknál megfigyelhető foglalkoztatási visszaesés hasonló mértékű volt a férfiaknál és a nőknél (25 százalékpontos a húszéveseknél és ennél kisebb előtte és utána), de ezt a nőknél közel ugyanekkora emelkedés ellensúlyozta a valamivel idősebb, 25-32 éves korcsoportban. A férfiaknál ebben a generációban nem látunk hasonló mértékű emelkedést. (77. táblázat.)

A 25-32 éves nők körében megfigyelhető növekedésben két tényező játszott fontos szerepet. Az egyik az iskolázottság igen nagy mértékű javulása: a gimnáziumban érettségizettek aránya 5 százalékponttal nőtt, a főiskolát vagy egyetemet végzettek aránya pedig több mint a kétszeresére emelkedett, 12.6 százalékról 25.8 százalékra. A másik fontos, és az előbbivel minden bizonnyal összefüggő tényező a gyerekszám csökkenése volt, amire a 78. táblázat adatai hívják fel a figyelmet: 1997-ben tíz ilyen korú nő közül négy volt gyermektelen, 2008-ban már hat. (78. táblázat.)

Egyértelmű, hogy a foglalkoztatási szintet a gyermektelenek aránynövekedéséből eredő *összetételhatás* befolyásolta, nem a foglalkoztatási arálynak a gyermekszám szerint képzett csoportokon *belüli* változása, és különösképpen nem a kisgyerekes anyák növekvő munkavállalási hajlandósága. Mint a 79. táblázat adatai mutatják, a fiatal gyermektelen nők foglalkoztatási rátája kismértékben, 2.6 százalékponttal emelkedett, a kisgyereket nevelőké azonban igen nagy mértékben csökkent, minden gyermekszám-kategóriában. Ez minden valószínűség szerint részben szelekciós hatást tükröz: inkább a dolgozni kívánó nők mondanak le a gyermekvállalásról, vagy halasztják későbbre a szülést, és ez az összefüggés erősödött 1997 és 2008 között. (79. táblázat.)

A felsőoktatás kiterjesztésével illetve a nyugdíjkorhatár emelésével összefüggő foglalkoztatási hatások eltérő mértékben érintették a különböző iskolázottságú rétegeket. Mint a 12. ábrán látható, az életkor-foglalkoztatási profil viszonylag kis mértékben változott az általános iskolát vagy azt sem végzett népességben, a változások a ± 5 százalékpontos sávban mozognak. A nyugdíjkorhatár körüli növekedés a szakiskolát illetve középiskolát végzettek körében volt a legnagyobb, a két nemre együttesen számítva meghaladta a 15 százalékpontos mértéket is a leginkább érintett évjáratokban. A diplomásoknál, ahol a korhatár előtti nyugdíjba vonulás eleve ritkább volt, a növekedési maximumok a 7-8 százalékpontos sávba estek. (12. ábra.)

Az ábrákon világosan felfedezhetők egyrészt az általános iskolát illetve az érettségit adó középiskolát követő továbbtanulásnak, másrészt az elhúzódó középfokú és felsőfokú tanulmányoknak a nyomai. A szakiskolát végzettek esetében – ahol a végzetteknek csak igen kis része tanul tovább – alig változott a tizenévesek életkor-foglalkoztatás profilja. A 19-25 éves korban (még) csak általános iskolai végzettséggel rendelkezők (bal felső panel) foglalkoztatása valamelyest csökkent. Ebben szerepet játszhatott, hogy sokan csak húszéves koruk után szerzik meg a középfokú végzettséget vagy szakképesítést. Egy születési kohorszokat követő vizsgálat szerint (Köllő 2009) a csak általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya 20 százalék körüli 20 éves korban, ami 13-15 százalékosra csökken, mire a kohorsz tagjai elérik a 23 éves kort. Az érettségivel rendelkezők esetében az egyre gyakoribb főiskolai, egyetemi tanulmányok, illetve az arra való várakozás hatottak hasonlóképpen: a foglalkoztatottak aránya 28 éves korig csökkent, amiben szerepet játszott az egyetemi tanulmányok elhúzódása és a második diplomát szerzők magas aránya is (Varga 2006) is. Valószínűleg ez utóbbi nyomait látjuk a diplomások (értsd: a legalább egy diplomával már rendelkezők) esetében, ahol a 22-25 évesek erősen csökkenő foglalkoztatási arányára utalnak az adatok.

A 80. táblázatban látható, hogy a 15-25 éves népesség létszáma és foglalkoztatási rátája is csökkent. Hasonlóképp, a legjobb munkavállalási korban lévők közül a csak általános iskolai végzettséggel rendelkezők száma és foglalkoztatása is jelentősen visszaesett, mi-

közben a diplomásoké nőtt. A képzett munkavállalók foglalkoztatási rátái ebben a korcsoportnak nem változtak (diplomások) vagy kismértékben nőttek. Az 50 évesnél idősebbek száma és foglalkoztatása is jelentősen emelkedett. (80. táblázat.)

Az 1997 és 2008 között lezajlott növekedésnek összetétel- és foglalkoztatási paraméterhatásokra bontását a 81. táblázat mutatja. Az aggregált foglalkoztatást minden másnál erősebben befolyásolta a nyugdíjszabályok változása: az 50 évesnél idősebbek növekvő száma és foglalkoztatási rátája együttesen közel félmillióval növelte az aggregált foglalkoztatást. Ennél kisebb mértékben befolyásolta az összfoglalkoztatást az iskolázottsági összetétel megváltozása, az, hogy a népesség összetétele a jobb elhelyezkedési esélyekkel rendelkező csoportok javára tolódott el (171 efő). Az iskolázottság-specifikus foglalkoztatási ráták hatása összességében nem volt jelentős (24 efő), és az általános iskolát végzettek romló, valamint a középfokon képzettek javuló foglalkoztatása sem gyakorolt erős hatást (-34 efő illetve 59 efő a két végzettségi típusban együttesen). Végezetül, negatívan befolyásolta a foglalkoztatást, hogy a fiatal korosztályban sokkal többen tanultak 2008-ban mint 1997-ben, miközben a fiatalok száma is csökkent (-150 efő, illetve -85 efő).

Összességében, megállapítható, hogy a magyar foglalkoztatás növekedésében két, az előrejelzési modellekben viszonylag könnyen figyelembe vehető tényező játszott döntő szerepet. Az egyik kulcsfontosságú tényező az *oktatás kiterjesztése*, ami közvetlenül (negatívan) valamint a népesség iskolázottsági szintjének emelésén keresztül, közvetetten is hatott (az utóbbi esetben pozitívan). Miközben a diplomások száma erőteljesen növekedett, a foglalkoztatási rátájuk lényegében nem változott, az általuk potenciálisan kiszorított középfokon végzetteké pedig – ha kis mértékben is – *nőtt*. Rátacsökkenést csak a 0-8 osztályt végzeteknél látunk, a makroszintű hatás azonban nem erős, és a középfokon végzeteknél bekövetkezett rátanövekedések ezt a csökkenést több mint ellensúlyozták. Ugyancsak érdemes kiemelni, hogy a diplomások aránynövekedéséből fakadó pozitív összetételhatás önmagában is erősebb volt, mint az a negatív (paraméter-) hatás, amit a főiskolai-egyetemi képzés kiterjesztése gyakorolt az összfoglalkoztatásra a fiatalok visszaeső munkaerő-piaci részvételén keresztül (+221 efő illetve -128 efő).

A másik kulcsfontosságú tényező a *nyugdíjkorhatár emelése* és a *korhatár előtti nyugdíjazás megnehezítése* volt, ami szintén a viszonylag könnyen modellezhető folyamatok közé tartozik. Az itt bemutatott elemi számítások természetesen ebben az esetben sem képesek megragadni az esetlegesen létező helyettesítési, kiszorítási hatásokat. Amikor azt állítjuk, hogy a nyugdíjszabályok változása jelentősen növelte az aggregált foglalkoztatást, nem vetünk számot azzal, hogy a más csoportoknál bekövetkezett rátacsökkenéseket esetlegesen éppen az állásukban maradó idősebbek kiszorító hatása magyarázza. (Ezt a kérdést érdemben elemzi Cseres-Gergely 2008 tanulmánya). Nem valószínű azonban, hogy ez a hatás nagyon erős lett volna, a 15-25 éves korosztály csökkenő foglalkoztatási rátája ugyanis kizárólagosan az oktatásban részt vevők növekvő részarányából adódott. A tanulók aránya 43 százalékról 62 százalékra nőtt, a foglalkoztatási rátájuk pedig lényeg-

ében zérus volt mindkét vizsgált évben (1.3 százalék 1997-ben és 0.7 százalék 2008-ban). A *nem tanuló 15-25 évesek* foglalkoztatási rátája nem csökkent, hanem nőtt: 58.7 százalékról 62.5 százalékra. Ha létezett is valamiféle kiszorító hatás, az legfeljebb a növekvő arányú továbbtanuláson és a tanulmányok elnyújtásán keresztül hathatott a fiatalok foglalkoztatására, a közvetlen hatást – ha létezett – más tényezők ellensúlyozták.

Az oktatás átalakulásával és a nyugdíjszabályok változásával közvetlenül nem érintett csoportokban mért paraméterhatások egyenként és összességében is gyengék, néhány tízezer fős változásokat idéztek elő az aggregált foglalkoztatásban. (81. táblázat.)

Milyen forrásokból származott az aggregált foglalkoztatás növekedése? Mint a 82. táblázatban látható, a mezőgazdaságban és az iparban alkalmazottak száma tovább csökkent, míg az építőiparban, a szolgáltatásokban és a költségvetési ágazatokban dolgozók száma nőtt. (A jövőben, Earle és Telegdy 2011a, 2011b projektünk keretében végzett számításai szerint a szolgáltatások térnyerése közép- és hosszútávon is folytatódni fog).

Folytatódott az állami és szövetkezeti tulajdon visszaszorulása, emelkedett a tiszta magán- vagy vegyes tulajdonú vállalkozások részaránya, és nem elhanyagolható mértékben nőtt azoknak a kérdezetteknek a száma, akik nem tudták megmondani, hogy a munkáltatójuk milyen tulajdonban van.¹⁸

A gazdaság szerkezeti átalakulása a vállalatméret szerinti összetétel változásában is éreztette a hatását. A foglalkoztatás leginkább az 5-50 fős kis- és közepes vállalkozásoknál (illetve az ilyen méretű költségvetési intézményeknél) nőtt, az ennél kisebb és nagyobb méretkategóriákban csökkent. A meglehetősen gyakori „nem tudom” válaszok aránya lényegében megegyezett 1997-ben és 2008-ban.

A növekedés egyértelműen az alkalmazotti körben ment végbe és nőtt az alkalmazottat foglalkoztató vállalkozók száma is, miközben az önfoglalkoztatás amúgy is alacsony szintje tovább csökkent és szinte teljesen eltűnt a szövetkezeti tagként dolgozók 1997-ben még közel hetvenezres tömege.

A munkaidőre vonatkozó adatok 2008-ig csökkenést jeleznek azoknak az arányában, akiknek a heti szokásos munkaideje nem éri el a 40 órát.¹⁹ Ugyanakkor a hagyományos foglalkoztatási formák egyeduralmának megszűnésére utal, hogy a nettó foglalkoztatás-növekedés mintegy 20 százaléka a határozott szerződéssel alkalmazottak körében ment végbe, kismértékben, 6.4 százalékról 7.9 százalékra emelve e kategória részarányát a munkaszerződéssel foglalkoztatottak körében.

¹⁸ A Munkaerő-felmérésben 1997-ben még nem szerepelt a külföldi tulajdonra vonatkozó kérdés. A 2008-as felvétel szerint 303 efő dolgozott tisztán külföldi és 285 efő többségi külföldi tulajdonú vállalatnál, ami a „magán és vegyes” kategóriában foglalkoztatottak 21 százalékát tette ki.

¹⁹ Azokat, akik nem tudtak szokásos munkaidőt megjelölni, mert a munkaidejük nagyon változó, a referenciahéten ledolgozott munkaóráikkal vettük számba. Ebbe a kategóriába zömmel egyéni vállalkozók tartoznak, a referencia-heti munkaidejük jellemzően 40 óra vagy több.

Végezetül röviden ejtsünk szót a bevándorlás szerepéről. A Munkaerő-felmérés 1997-ben 40 ezer olyan foglalkoztatottat regisztrált, aki nem Magyarországon született, ez a szám 2008-ra 86 ezer főre nőtt. A 46 ezer fős nettó növekedés nem elhanyagolható mértékű, a teljes nettó foglalkoztatás-növekmény 16 százalékára rúg, és az adat alábecsült, mert a Munkaerő-felmérés nyilvánvalóan nagyobb arányban éri el az állandó lakással rendelkező magyar állampolgárokat, mint a gyakran munkásszállón vagy éppen a munkahelyen éjszakázó, és az interjúadástól esetenként jó okkal tartózkodó külföldieket.²⁰ A KSH Demográfiai Évkönyve 2008-ban 174,400 főre becsüli a Magyarországon tartózkodó külföldiek számát, Hárs (2012) pedig 15,500 főre a külföldön dolgozó magyarokét, az EU hivatalos adatai alapján. (82. táblázat.)

4.2. Magyarország – Dekompozíciós eredmények az EU LFS alapján 1998-2008-ra

A korábban megvizsgált országok esetében tárgyalt leíró táblákat itt nem ismételjük meg, azok semmi újat nem adnak az előző alfejezetben tárgyaltakhoz. Csak a dekompozíciós eredményeket ismertetjük, azzal a megjegyzéssel, hogy az EU LFS adataival – az eddig követett változókészlettel dolgozva – csak 1998-tól vizsgálódhatunk.

A 83. táblázat mutatja a 15-74 éves népesség nagyságát és megoszlását munkaerő-piaci státuszok között. Ez a táblázat sem tartalmaz újdonságokat az eddig tárgyaltakhoz képest, kivéve a bevándorlókra vonatkozó utolsó sort, ami enyhe létszámnövekedésre és erőteljes aktivitási és foglalkoztatási rátanövekedésre utal. (83. táblázat.)

A dekompozíciós eredmények (84. táblázat) megerősítik az eddig elmondottakat: az erőteljes demográfiai és iskolázottsági összetételhatások mellett három tényező érdemel figyelmet: az 50-64 évesek erőteljesen csökkenő és a 15-24 évesek erősen növekvő inaktivitása, valamint, ezekhez képest sokkal kisebb súllyal a középfokon végzett férfiak növekvő aktivitása és csökkenő munkanélkülisége. (84. táblázat.)

A *Naiv1* előrejelzés erősen alábecsli a 2008-as foglalkoztatási szintet (3.71 millió a 3.88 millióval szemben), a *Naiv2* prognózis azonban pontos, 3.85 milliós tárgyidőszaki szintet jelez előre. Az eltérésösszegek 15 és 2.7 százalékra rúgnak a tárgyidőszaki foglalkoztatás százalékában. (85. táblázat, 86. táblázat.)

A foglalkozások közötti és azokon belüli változások hatását összefoglaló 87. táblázat a „fősodortól” több ponton eltérő sajátosságokra hívja fel a figyelmet. Az *alapfokon kép-*

zettek esetében az egyszerű munkák kereslete nem nőtt és a szolgáltatásoké is csak kis mértékben. Erős pozitív hatása volt a gépkezelői munkakörök erőteljes bővülésének, miközben negatívan hatott a képzetlenek foglalkoztatására a mezőgazdasági és ipari foglalkozások térvesztése. A csak általános iskolát végzettek aránya minden foglalkozási csoportban erőteljesen csökkent. A középfokon képzettek esetében, mint másutt is, erőteljesebbek az összetételhatások, és megfigyelhető a térnyerés a kézgalléros és a térvesztés a fehérgalléros foglalkozásokban. A diplomásoknál több másutt nem tapasztalt részlet is akad. A foglalkozások közötti elmozdulások gyakorlatilag nem érintették a diplomás foglalkoztatást, kivéve két csoportot: a diplomás hivatásokét és a vezetőikét. A diplomások aránya nem csak a szakemberek és az ügyintézők-asszisztensek között nőtt, hanem elég nagy mértékben az irodai foglalkozásokban is. Összességében a diplomás foglalkoztatás a nettó aggregált foglalkoztatás-változásnál nagyobb mértékben befolyásolta a munkahely-szaporulatot, amire másutt nem láttunk példát. Magyarországon nagyon éles az ellentét az alapfokon végzettek térvesztése (-80.4%) és a diplomások térnyerése (129.1%) között. Egy változatlan foglalkozás-iskola mátrix használata már csak ezért is félrevezető lenne.

A foglalkoztatás belső szerkezetének alakulásáról a 4.1. alfejezetben már beszámoltunk, az elmondottakat itt nem ismételjük meg.

Összefoglalóan, a magyar foglalkoztatás növekedése mögött könnyen megragadható összetétel- és paraméterváltozások húzódtak meg, mint a felsőoktatásban való részvétel növekedése; elsősorban ennek köszönhetően a fiatal és középkorú munkavállalási korú népesség iskolázottság szerinti összetételének javulása; a semmilyen képzettséggel nem rendelkezők számának csökkenése, elsősorban demográfiai okokból; a nyugdíjkorhatár emelése és a korhatár alatti nyugdíjba vonulás megnehezítése, valamint a fiatal nők esetében a gyermekszám csökkenése. A felsorolt változásokban nem érintett népességben a foglalkoztatás szerény mértékben változott. A foglalkozások és az iskolázottság kapcsolata Magyarországon is nagy mértékben változott az áttekintett időszakban. A foglalkoztatás növekedése alapvetően a standard munkaformák bővülésével és a könnyen megfigyelhető szférákban ment végbe.

²⁰ A fejezetben közölt számításokban nem különböztettük meg a magyarországi és külföldi születésűeket, tehát a 46 ezres bevándorló vagy vendégmunkás-növekmény része a 288 ezres teljes növekménynek.

5. ORSZÁGKÖZI ÖSSZEHA-SONLÍTÁS

Tanulmányunk záró fejezetében megpróbáljuk összegyűjteni és országok között összehasonlítani a témánk szempontjából legfontosabb eredményeket. Először, az 5.1. alfejezetben a foglalkoztatási összetétel- és paraméterhatásokról és az aktivitás-növekedés forrásairól adunk képet, majd a különféle naiv becslési eljárások hibáit vetjük egybe. Az 5.2. alfejezetben a foglalkozások közötti és azokon belüli elmozdulások szerepét tekintjük át, végül pedig, az 5.3. pontban a foglalkoztatás belső szerkezetében megfigyelt változásokat elemezzük.

5.1. Aktivitás- és foglalkoztatás-változások: összetétel és paraméterhatások

Az összehasonlítást a népesség demográfiai-iskolázottsági csoportjainak foglalkoztatás-változásaira vonatkozó 13. és 14. ábrákkal kezdjük. A Magyarországra vonatkozó értékek olyan mértékben lógnak ki a sorból, hogy az országot kénytelenek vagyunk kihagyni. Az ábrák összes paneljét azonos módon skáláztuk, hogy a hatáserősségek a panelek között is összehasonlíthatóak legyenek.

A 13. ábra a 25-49 éves népesség csoportjaira mutatja a népességváltozás és a foglalkoztatási rátaváltozás hatását (összetétel- és paraméterhatás) az adott csoport foglalkoztatás-változására, az aggregált foglalkoztatás-változás százalékában kifejezve. (13. ábra.)

Az alapfokon végzett, 25-49 éves férfiak száma minden országban csökkent, a foglalkoztatási rátáik pedig jelentéktelen mértékben változtak. Finnország és Hollandia esetében a középfokú végzettségű 25-49 éves férfi népesség is zsugorodott, másutt kis mértékben nőtt. Bulgáriát leszámítva a foglalkoztatási rátaváltozások hatása ebben az esetben is kicsi (Finnország) vagy zérus közeli. A legjobb munkavállalási korban lévő diplomás férfiak száma mindenhol nőtt, a foglalkoztatási rátáik pedig lényegében nem változtak. A nőknél a képlet annyiban tér el, hogy a paraméterhatások egyes esetekben valamivel nagyobbak, de az aggregált változáshoz való hozzájárulásuk egy esetet (Bulgária, középfokon végzettek) leszámítva nem éri el a 10 százalékot. (14. ábra.)

A 13. és 14. ábrát egymás mellé téve (ha ez lehetséges) jól látható, milyen drámai különbség mutatkozik a legjobb munkavállalási korban lévők körében, illetve a többi csoportban lezajlott változások mértékében, összefoglalkoztatásra gyakorolt hatásában. Az 50-64 évesek száma Bulgáriát leszámítva minden országban nőtt és a foglalkoztatási rátáik növekedése is jelentős mértékben járult hozzá az aggregált foglalkoztatás növeke-

déséhez Finnországban, Hollandiában és Bulgáriában, különösen a nőknél. A 65-74 éveseknél szerény mértékű pozitív paraméterhatásokat figyelünk meg.

Bulgária kivételével valamennyi „foglalkoztatási csodát” produkáló országban fontos, Írország, Olaszország és Spanyolország esetében pedig döntő jelentősége volt a bevándorlásnak, ami az aggregált foglalkoztatás-növekedés 40-60 százalékát kitevő pozitív impulzust jelentett.

Végül, de nem utolsó sorban, esetenként nem jelentéktelenek – és országonként eltérő irányúak – a 15-24 évesekhez köthető hatások. A létszámváltozás és a foglalkoztatási rátaváltozás együttes hatása zérus közeli Finnországban, negatív Írországban és Olaszországban, pozitív Spanyolországban, és nem csak pozitív, de igen erős is Hollandiában és Bulgáriában. Ez utóbbi országot leszámítva a paraméterhatások a 0-5 százalékos sávba esnek. Az ebben a korosztályban mért foglalkoztatási és aktivitási rátaváltozásokkal kapcsolatban azonban komoly aggályok merülhetnek fel a diákmunka mikénti beszámításának bizonytalanságai miatt, mint arra Bajnai et al. (2009) tanulmányunkban felhívtuk a figyelmet. A kérdésre még visszatérünk.

A 15. és 16. ábrák a foglalkoztatási paraméterhatásokat (p_e) bontják szét a p_u és p_n komponensekre a (6) egyenlet szerint. A jobbra nyúló oszlopok azt jelzik, hogy milyen mértékben járult hozzá az aggregált foglalkoztatás növekedéséhez az inaktivitás vagy a munkanélküliség csökkenése az adott csoportban. A balra nyúlók a munkanélküliség és/vagy az inaktivitás növekedéséről tanúskodnak. Az egyes paneleket itt is a legerősebb hatásokat figyelembe véve, azonos módon skálázzuk a -40/+40 százalékos tartományban. (15. ábra.)

A 25-49 éveseknél bekövetkezett aktivitási és munkanélküliségi változások Bulgária kivételével nem játszottak érdemleges szerepet az aggregált foglalkoztatás alakításában, és ez különösen igaz a férfiakra. Azokban az országokban (Hollandia, Olaszország, Spanyolország), ahol a női foglalkoztatás kiinduló szintje nagyon alacsony volt, a diplomával nem rendelkező nők körében csökkent az inaktivitás szintje, és ez az aggregált foglalkoztatás-változás 5-10 százalékára tehető pozitív hatást gyakorolt. A legjobb munkavállalási korban lévők munkanélkülisége nem jelentett említésre méltó forrást, Bulgária (és talán, jóval kisebb mértékben: Finnország) kivételével. (16. ábra.)

Ami a többi csoportot illeti, Dél-Európában az 50-64 éves férfiak körében emelkedett ugyan az aktivitás, de ez összgazdasági szinten nem jelentett komoly forrást, szemben Finnországgal, Hollandiával és Bulgáriával, ahol 10-20 százalékos hozzájárulást jeleznek az adatok. Az ugyanilyen korú nők munkapiacra maradása azonban Dél-Európában durván 10, a másik három országban több mint 20 százalékkal járult hozzá az összefoglalkoztatás növekedéséhez. A bevándorlók körében mért paraméterhatások kivétel nélkül pozitívak, ami a betelepülők javuló összetételére és/vagy jobb ösztönzésére utal, de ezek a hatások sem nagyobbak néhány százalékosnál, kivéve Hollandiát.

A 15-24 évesek esetében két országban is (Finnország, Olaszország) nagyon nagy mértékű munkanélküliség-csökkenésre és ezt gyakorlatilag teljesen ellensúlyozó inaktivitás-növekedésre utalnak az adatok. Az a tény, hogy a többi országban annak ellenére sem látnunk ilyen elmozdulásokat, hogy az oktatásban való részvétel trendje és léptéke hasonló volt, arra utal, hogy itt számbavételi bizonytalanságról, klasszifikációs változásokról lehet szó. Érdeemes felfigyelni arra, hogy – ha tényleg erről van szó – az milyen nagymértékben befolyásolhatja a munkanélküliségre és az inaktivitásra vonatkozó *aggregált* adatokat is! (87. táblázat.)

Az a megfigyelés, hogy az aktivitás és ezen belül a foglalkoztatás alakításában az összetétel-változások mellett a nyugdíjba vonulási kor kitolódása és/vagy a bevándorlás és/vagy az oktatás kiterjesztése játszott kulcsszerepet, nagyjából megszabja, hogy mely pontokon szabad az előrejelzőnek naiv megoldásokhoz folyamodnia. Mint a 87. táblázatban látható, a Naiv1 forgatókönyvek (pontosan előre jelzett összetétel-változások, bázisidőszaki foglalkoztatási ráták) minden esetben durván alábecslik a tényleges foglalkoztatás-növekedést. A Naiv2 ex post prognózisok (pontosan előre jelzett összetétel-változások, pontosan előre jelzett foglalkoztatási rátaváltozások a bevándorlóknál, a 15-24 éveseknél és az 50-64 éveseknél, bázisidőszaki ráták másutt) ezzel szemben elég pontosak Finnország, Hollandia, Írország, Olaszország és Magyarország esetében. Az, hogy a bolgár és a spanyol esetben ezek is félrehordanak, szorosan összefügg a tömeges kivándorlással az első esetben, az iskolázatlan nők tömeges munkába állásával a második esetben, és a munkanélküliség magas induló szintjével mindkét esetben. Mindezt alátámasztják a csoportszintű előrejelzési hibákra vonatkozó, a 88. táblázatban található adatok is. (88. táblázat.)

Az aggregált foglalkoztatásra legerősebb hatást gyakorló összetétel- és paraméterhatásokat a 89. táblázat foglalja össze. A két legfontosabb tényezőt vitán felül a *bevándorlás* (és annak a minőségi javulása) valamint az egyre nagyobb *nyugdíjkor* közeli népesség (és annak a növekvő aktivitása) jelentették. Ennek a két (vagy kétszer két) tényezőnek az együttes hatása a teljes foglalkoztatás-változás 135, 96, 94, 105, 68, 51 és 183 százalékát tette ki a megvizsgált országokban, a táblázatban szereplő sorrendben haladva.

A harmadik alapvető tényező az *iskolázottsági összetétel* változása volt. Az alapfokúak aránycsökkenéséből eredő összetételhatás mértéke Hollandiában és Spanyolországban 15-20 százalékos, Bulgáriában és Hollandiában nagyjából egyharmados, Finnországban, Olaszországban és Magyarországon 50 százaléknál is nagyobb volt. A diplomások aránynövekedéséhez köthető összetételhatás Hollandiában közel járt az 50, Írországban és és Olaszországban a 40, Finnországban és Spanyolországban a 30, Bulgáriában a 20 – Magyarországon pedig a 90 – százalékhoz.

A 15-24 éves fiatalok népességbeli súlyának és aktivitásának változása együttesen 0-16 százalékos mértékben befolyásolta az aggregált foglalkoztatás-változást, kivéve Magyarországot, ahol ez a hatás drámai erejű volt (-119.3 százalék).

A legjobb munkavállalási korban lévők körében mért paraméterváltozások – Bulgáriát leszámítva, ahol az elvándorlás sok tízezer vagy százezer munkahelyet hagyott üresen – ugyancsak viszonylag szerény mértékűek voltak, a 0-20 százalékos sávba estek.

Mindez talán nem csak az előrejelzők számára tanulságos – érdemes figyelembe venni annak megítélésében is, hogy mekkora a szűk értelemben vett foglalkoztatáspolitikai játéktér. Úgy tűnik, hogy a munkapiaci reformok, melyek célszemélye a legjobb munkavállalási korban lévő munkanélküli vagy inaktív ember, fontos, de a foglalkoztatási csodákban alárendelt szerepet játszó területekre irányultak és irányulnak. Ezekben a „csodákban” nyilvánvalóan sokkal nagyobb szerepet játszott a nyugdíjazási gyakorlat, valamint az oktatási és bevándorlási politika.

5.2. A foglalkozások közötti és azokon belüli változások hatása az iskolázottsági csoportok foglalkoztatására

Az országtanulmányokban már bemutatott számítási eredményeket a 90. táblázat foglalja össze. Az *alapfokon* végzettekre irányuló kínálatot minden országban megnövelte a hagyományosan őket foglalkoztató foglalkozások bővülése, kivéve Magyarországot, ahol az aggregált foglalkoztatás csak kicsivel nőtt, és igen kevésbé bővültek az egyszerű munkát alkalmazó foglalkozási csoportok. Minden országban visszaesett az alapfokon végzettek foglalkozásokon belüli aránya, és ez Hollandia és Spanyolország kivételével erősebb hatásnak bizonyult, mint az összetétel-változása. Összességében messze a legnagyobb mértékben Magyarországon csökkent az általános iskolát végzettek kereslete, még az ezredforduló után is. (90. táblázat.)

A *középfokon* végzettek iránti keresletre mindenhol (és Bulgária kivételével nagyságrendileg hasonló mértékben) pozitívan hatott a foglalkozások méretváltozása. Ezt Hollandiában és Írországban bizonyos fokig ellensúlyozta a középiskolát végzettek foglalkozásokon belüli térvesztése, de az összhatás Hollandia kivételével mindenütt pozitív maradt. A *diplomások* keresletére is mindenhol pozitívan hatott, hogy növekedtek az őket alkalmazó foglalkozások (is), és a hatások – Magyarország kivételével – hasonló mértékűek. Nagyon erőteljes „upgrading” figyelhető meg Finnországban, Hollandiában és Magyarországon, valamivel szerényebb Írországban és Bulgáriában és gyengébb a két dél-európai országban.

A foglalkozásokon belüli változások mindhárom iskolázottsági fokozat esetében erőteljesen hatottak a létszámváltozásra, egyértelművé téve, hogy már egy középtávú előrejelzési modell esetében sem nélkülözhetők az „upgrading”-re vonatkozó megalapozott feltevések.

5.3. Az „atipikus” munkák és szegmensek bővülése

A 91. táblázatban foglaltuk össze, hogy milyen mértékben bővítették az összfoglalkoztatást különféle munkaformák és gazdasági szegmensek. A számok az adott kategóriában lezajlott változást hasonlítják a bázisévi aggregált foglalkoztatáshoz, százalékban. Bulgáriát az adatok részleges hiánya miatt itt nem szerepeltetjük. (91. táblázat.)

A munkahelyek összetétele országonként erősen eltérő módon változott a vizsgált időszakban. A részmunkaidős állásoknak a nettó munkahely-szaporulathoz való hozzájárulása egynegyed és közel száz százalék között szóródik, a határozatlan idejű szerződéseké pedig zérus és ötven százalék között. A tíz fősnél kisebb vállalatok mínusz hét és plusz tizenöt százalék között, a nagyvállalatok mínusz nyolc és plusz tizenöt százalék közötti mértékben járultak hozzá a nettó foglalkoztatás-növekedéshez. Erősen eltérő mértékű az atipikus munkarendek arányváltozása is. Nyilvánvaló, hogy e ponton az ország specifikumainak mérlegelésére van szükség. Magyarországon, mint azt a 4.1. alfejezetben bemutattuk, az eddigiekben a közepes vállalatoknál és a határozatlan idejű szerződéssel dolgozó, teljes munkaidős alkalmazottaknál figyeltünk meg erőteljes növekedést. Az atipikus formák térhódítása, ha az eddig megfigyelt ütemben folytatódik, nem jelent komoly kockázatot az előrejelzési modell számára.

6. HIVATKOZÁSOK

- AHEARNE, A., H. BRUCKER, Z. DARVAS, and J. VON WEIZSACKER (2009): Cyclical dimensions of labour mobility after EU Enlargement,” Working Papers 320, Bruegel
- ALBA-RAMIREZ, A. 1998. How Temporary is Temporary Employment in Spain?, Universidad Carlos III of Madrid. The Journal of Labor Research, vol. XIX, Number 4
- AMUEDO-DORANTES, C. 2000. Work Transitions into and out of Involuntary Temporary Employment in a Segmented Market: Evidence from Spain, Industrial and Labor Relations Review Vol. 53, No. 2 (Jan., 2000), pp. 309-325
- ANDEWEG, R. B. (2000) ‘From Dutch Disease to Dutch Model? Consensus Government in Practice’, Parliamentary Affairs 53(4): 697–709.
- ANNELLI és BASSO (2010), “I numeri del lavoro”, La Voce, www.lavoce.it
- ANNENKOV A., CHRISTOPHE M. (2005), Labour Productivity In The Nordic EU Countries: A Comparative Overview And Explanatory Factors. European Central Bank Occasional Paper Series No. 39, October 2005
- BARBIERI, P. (2007), “Atypical employment and welfare regimes”, Policy Papers, Equalsoc, Economic Change, Quality of Life & Social Cohesion, vol. 1, pp. 1-23.
- BARBIERI, P. és SCHERER, S. (2006), “Labour Market Flexibilisation and its Consequences in Italy”, paper, Dept. of Sociology and Social Research, University of Milano-Bicocca.
- BARRETT, A. and D. DUFFY, (2008), “Are Ireland’s Immigrants Integrating into its Labour Market?”, International Migration Review Vol. 42 No. 3
- BARRETT, A., A. BERGIN, and D. DUFFY 2006 “The Labour Market Characteristics and Labour Market Impacts of Immigrants in Ireland.” Economic and Social Review 37:1–26.
- BARRETT, A., J. FITZGERALD és B. NOLAN, 2002. “Earning Inequality, Returns to Education and Immigration into Ireland”, Labour Economics Vol. 9, No.
- Barry, “Tax Policy, FDI and the Irish Economic Boom of the 1990s,” Economic Analysis and Policy (Queensland, Australia), Vol. 33, No. 2 (2003), pp. 221–236.
- BARRY, F. (2003) “Irish Economic Development over Three Decades of EU Membership”, Finance a Uver, special issue on Joining the EU – the Experience of Selected Current Members, 9-10, 394-412
- BARRY, F., J. BRADLEY and A. HANNAN (2001) “The Single Market, The Structural Funds and Ireland’s Recent Economic Growth”, Journal of Common Market Studies, 39, 3, 537-52
- BELEVA, DR. ISKRA és TZANOV, DR. VASIL. 2001. *Labour Market Flexibility and Employment Security*, Employment Paper 2001/30, Employment Sector, International Labour Office, Geneva
- BENTOLILA, S. és J. F. JIMENO, 2003. Spanish Unemployment: The End of the Wild Ride? CESifo Working Paper Series 940, CESifo Group Munich.
- BERTOLA, G. (2000) “Labor Markets in the European Union,” ifo Studien 1/2000, pp. 99-122.

- BERTOLA, G. és GARIBALDI (2002), “The Structure and History of Italian Unemployment”, CESifo Working Paper Series 907, CESifo Group Munich
- BLANCHARD, O. and LANDIER, A. (2001), “The Perverse Effects of Partial Labor Market Reform: Fixed Duration Contracts in France”, NBER Working Paper 8219, NBER.
- BNB (2010): Methodology for Estimation of Item Workers’ Remittances, Credit. Statistics Directorate Balance of Payments and External Debt Division March, Bulgarian National Bank, March 2010
- BOERO, G., A. MCKNIGHT, R. NAYLOR, and J. SMITH (2002) “Graduates and Graduate Labour Markets in the UK and Italy,” *Lavoro e Relazioni Industriali* 2/2001, pp.87-124.
- BOOTH A. L., FRANCESCONI M. and FRANK J. (2002), “Temporary Jobs: Stepping Stones or Dead Ends?”, *Economic Journal*, 112, 480, 189-213
- Bratoeva-Manoleva, Silviya Hristova. 2009. *Bulgarian Labor Market in the Context of European Union Membership*
- BRÜCKER H., T. BAAS, I. BELEVA, S. BERTOLI, T. BOERI, A. DAMELANG, L. DUVAL, A. HAUPTMANN, A. FIHEL, P. HUBER, A. IARA, A. IVLEVS, E. J. JAHN, P. KACZMARCZYK, M. E. LANDESMANN, J. MACKIEWICZ-LYZIAK, M. MAKOVEC, P. MONTI, K. NOWOTNY, M. OKÓLSKI, S. RICHTER, R. UPWARD, H. VIDOVIC, K. WOLF, N. WOLFEIL, P. WRIGHT, K. ZAIGA, A. ZYLICZ (2009), ‘Labour mobility within the EU in the context of enlargement and the functioning of the transitional arrangements’, Report Prepared for DG Employment.
- BUCKLEY, J., és F. RUANE (2006): „Foreign Direct Investment in Ireland: Policy Implications for Emerging Economies.” *The World Economy* 29, no. 11: 1611-28
- BUDELMEYER, H., G. MOURRE és M. WARD 2004. Recent Developments in Part-Time Work in EU-15 Countries: Trends and Policy. IZA Discussion Papers 1415, Institute for the Study of Labor (IZA).
- CILLO, R. “Undocumented Worker Transitions EU Sixth Framework Programme”, Fabio Perocco University Of Venice Ca’ Foscari Laboratorio di Formazione e Ricerca sull’Immigrazione, July 2007
- CLARKE, R (2000): „Active Labour Market Policy in Ireland” *Student Economic Review*, 7. szám 101-9. o.
- CLASEN, J., KVIST, J. and OORSCHOT, W. van (2001), ‘On condition of work: increasing work requirements in unemployment compensation schemes’, in M. Kautto et al., *Nordic Welfare States in the European Context*, London: Routledge.
- COLEMAN, D., and J. GARSEN. 2003. The Netherlands: paradigm or exception in Western Europe’s demography?, *Demographic Research* 7: 433–468
- CONTINI, B. és ALBERTO, C. (2009), “Youth Employment in Europe: Institutions and Social Capital Explain Better Than Mainstream Economics”, LABORatorio R. Revelli Working Paper Series 97, Centre for Employment
- COSTAIN, James, J. F. JIMENO és C. THOMAS, 2010. Employment fluctuations in a dual labor market. Banco de Espana Working Papers 1013, Banco de España.
- CRAFTS, N., 2008. “The Celtic Tiger in Historical and International Perspective”, Warwick Economic Research Papers No. 867, Department of Economics, University of Warwick
- DEL BOCA, D. és PASQUA, S. (2002), “Labour Market Participation of Mothers in Italy: Facts, Studies and public policies”, *OECD Labour Market and Social Policy Occasional Papers* 61,
- DOLADO, J. J., GARCIA-SERRANO, C., JIMENO-SERRANO, J. F. (2002), ‘Drawing Lessons From the Boom of Temporary Jobs in Spain’, *The Economic Journal*, Royal Economic Society, 112 (721), F270-F295, June.
- DORGAN, Sean. “How Ireland Became the Celtic Tiger.” Backgrounder No. 1945, 23 June, 2006. The Heritage Foundation
- DUMAN, A. and SCHARLE, Á (2011): Hungary – driven by fiscal pressures and a rising resentment against the (idle) poor, Clasen és Clegg (szerk) *Regulating the risk of unemployment: National adaptations to post-industrial labour markets in Europe*, OUP
- Eubank (2010): The European Union’s Response to the 2007-2009 Financial Crisis, Congressional Research Service Report
- Eurostat (2009a): LFS Users Guide, EUROSTAT, Directorate D: Single Market, Employment and Social statistics, Luxembourg
- Eurostat (2009b): EU Labour Force Survey database, EUROSTAT, Directorate F: Social statistics and information society, Unit F-2: Labour market, Luxembourg
- Eurostat (2009c): EU Labour Force Survey database, Annex – Explanatory notes, EUROSTAT, Directorate F: Social statistics and information society, Unit F-2: Labour market, Luxembourg
- Eurostat (2011): Quality report of the European Union Labour Force Survey, 2011 edition, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2011
- FERNÁNDEZ-MACÍAS, E. és HURLEY, J. (2008) “More and Better Jobs: Patterns of Employment Expansion in Europe” ERM REPORT
- FRANKS, J. R., 1994. Explaining Unemployment in Spain Structural Change, Cyclical Fluctuations, and Labor Market Rigidities , No 94/102, IMF Working Papers, International Monetary Fund.
- From Red to Grey, The „Third Transition” of Aging Populations in Eastern Europe and the Former Soviet Union. 2007. The World Bank
- GARIBALDI, Pietro and Paolo MAURO, 2002. “Anatomy of Employment Growth” *Economic Policy* 34 (April), 67-114.
- GAUTHIER, P. and B. VAN DER KLAUW (2009), Institutions and labor market outcomes in the Netherlands, Working Paper 2009:28, IFAU.
- GLYN, Andrew (2002) “Labour Market Success and Labour Market Reform: Lessons from Ireland and New Zealand,” Corpus Christi College, Oxford.
- HARTOG, J. (1999) ‘Whither Dutch Corporatism? Two Decades of Employment Policies and Welfare Reforms’, *Scottish Journal of Political Economy* 46(4): 458–87.
- HÁRS, Á. (2012): Adatgyűjtés az EU on-line ’népesség állampolgárság szerint’ adatbázisából, in: Adattár, Fazekas K. és Scharle Á. (szerk.): Nyugdíj, segély, közmunka – A foglalkoztatáspolitikai 20 éve, Budapest Intézet, MTA KTI, Budapest
- HONOHAN, P. AND B.M. WALSH (2002), “Catching Up with the Leaders: The Irish Hare”,

- Brooking Papers on Economic Activity, 2002(1):1-77
- HURLEY, J. és E. FERNÁNDEZ-MACÍAS, Eurofound, ERM Report 2008 – *More and better jobs: patterns of employment expansion in Europe*, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, 2008
- ICHINO, A., MEALLI, F. AND NANNICINI, T. (2003), Il lavoro interinale in Italia. Trappola del precariato o trampolino verso un impiego stabile? European University Institute, mimeo.
- JÄNTTI, M., SAARI, J., VARTAINEN, J. (2005), “Growth and Equity in Finland”, Background Paper prepared for World Bank Development Report, 2006. The World Bank, Washington
- KASVIO A, KARJALAINEN A, KAUPPINEN T. (2009), „Trends in Finnish Working Life”, Helsinki: Finnish Institute of Occupational Health; 2009.
- KOOYMAN, Jan and JOS VAN DER PAS, 1972, The Economic Effects on the Netherlands of Recruiting Foreign Labour, CPB Occasional Papers, No.2/1972.
- KOSKELA, E. and R. UUSITALO (2003), „The Unintended Convergence: How the Finnish Unemployment Reached the European Level”, Labour institute for economic research, Discussion Papers.
- KÖLLÖ J. (2008): A pálya szélén – Iskolázatlan munkanélküliek a poszt-szocialista gazdaságban, Osiris, Budapest
- KREMER, Monique (2001), “A Dutch miracle for women?”, Social Politics, 8:2
- LAYTE, R., P.J. O’Connell és H. Russel (2008): Temporary Jobs in Ireland: Does Class Influence Job Quality? The Economic and Social Review, Vol. 39, No. 2, Summer/Autumn, pp. 81–104
- LILJA, R. (2006), „Incentives to Indefinite Contracts in Spain”, Labour Institute for Economic Research (2006 Nov.)
- MAIVÄLI, M. (2006) „Structural Unemployment: A Blot on the Finnish Success Story”. ECFIN. Country Focus Vol. 3, Issue 5, European Commission. OECD (2006)
- MASSA, A. (2008), “Youths and Atypical Work in Italy: The Uneven Path to Occupational Stability”, Impresa Progetto, No. 1. 2008
- MASSELINK, M. and P. VAN DEN NOORD (2009): The Global Financial Crisis and its effects on the Netherlands, Európai Bizottság, Gazdasági és pénzügyek főigazgatósága, Brüsszel
- MAURI, L. E MICHELI, G.A. (1992), Le regole del gioco. Diritti di cittadinanza e immigrazione straniera, Milano, Angeli
- MINNS, C. 2005 “How Skilled Are Irish Immigrants? Evidence and Implications.” Paper delivered to the Statistical and Social Inquiry Society of Ireland, 24 Februar
- MINTCHEV, VESSELIN and BOSHPANOV, VENELIN N.,(2006): Bulgarian Return Migration and Remittances: Alternative Estimates of Worker Remittances Inflow After 2000 (May 11, 2006). Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=959376> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.959376>
- MONGOURDIN-DENOIX, S. 2010. Spain: a country profile. Eurofound Report (Eurofound Country Profile: 1995-2006) <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1008.htm>
- MUÑOZ DE BUSTILLO LLORENTE, R.; A. PÉREZ, J. I. 2011, From the highest employment growth to the deepest fall: Economic crisis and labour inequalities in Spain. in Vaughan-Whitehead, D. (ed.) Work Inequalities in the Crisis – Evidence from Europe, (Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA, Edward Elgar; Geneva, ILO)
- Novinite (2011): Migrant Remittances Still Lifeline to Bulgaria’s Economy, September 16, 2011, http://www.novinite.com/view_news.php?id=132139
- O’Higgins (2010), “Italy: Limited policy responses and industrial relations in flux, leading to aggravated inequalities”, Inequalities in the world of work, ILO
- OECD (1994), OECD Job Studies. Paris: OECD
- OECD (1999), ‘Employment Protection and Labour Market Performance’. Employment Outlook. Paris: OECD
- OECD (2004), ‘Employment Protection Regulation and Labour Market Performance’. Employment Outlook. OECD, Paris
- OECD (2006), Employment Outlook, Paris, OECD.
- OORSCHOT, W. and R. ENGELFRIET (1999). ‘Work, work, work: labour market participation policies in the Netherlands 1970-2000’, East West Review of Labour Law and Social Policy, 4 (2): 149-192.
- OORSCHOT, W. van (2002a). ‘Miracle or Nightmare? A Critical Review of Dutch Activation Policies and their Outcomes’, Journal of Social Policy, 31 (2): 183-202
- PÄRNÄNEN, A. (2008), „Finland: Flexible Forms of Work: ‘Very Atypical’ Contractual Arrangements”, Eurofound
- PAULLI, A. and TAGLIABUE, M. (2002) “Active Strategies for Older Workers in Italy”, in Jespen et al. (eds.), Active Strategies for Older Workers, European Trade Union Institute (ETUI), Brussels
- PEKKALA, S. (2005), “Increasing Labour Supply through Economic Migration”
- PESTITEAU, P. (2003) “Ageing, retirement and pension reforms” The World Economy, vol. 26, Number 10, , pp. 1447-1457(11).
- PLATONOVA, A. és URSO, G., (2009), “Migration, Employment and Labour Market Prospects in the European Union”, International Organization for Migration’s (IOM)
- REYNERI E. (2003), „Illegal Immigration and the Underground Economy,” paper, The Challenges of Immigration and Integration in the European Union and Australia, University of Sydney
- RODRIGUEZ, M. C. és P. ROYO. 2003. Developments in Labour Law in Spain Between 1992 and National Report. Labour Law Faculty, University Carlos III, Madrid
- ROODENBURG H., EUWALS R. & TER RELE H. (2003) Immigration and the Dutch economy, CPB Netherlands Bureau of Economic Policy Analysis
- RYMKEVITCH, O. és VILLOSIO, C., “Age discrimination in Italy”, Marco Biagi Foundation, University of Modena and Reggio Emilia, November 2007
- SALVERDA, W. (1998), ‘Is There More to the Dutch Miracle Than a Lot of Part-time Jobs?’ Melbourne, paper presented at the 5th National Unemployment Conference, 1-2 October 1998
- SCHINDLER, Martin, (2009): “The Italian Labor Market: Recent Trends, Institutions and Reform Options”, IMF Working Paper
- SCHNEIDER, F. és ERSTE, D (2002), Hiding in the Shadows: The Growth of the Underground Economy, IMF
- TIRABOSCHI, M. (2008), “The Reform of the Italian Labor Market over the Past Ten Years: A Process of Liberalization”,

Comparative Labor Law & Policy Journal,
Vol. 29 no. 4., pp. 427-453

TSANOV, V. (2011): *Inequality at work emerging in the current crisis in Bulgaria.* in
Vaughan-Whitehead, D. (ed.) Work
Inequalities in the Crisis – Evidence
from Europe, (Cheltenham, UK and
Northampton, MA, USA, Edward Elgar;
Geneva, ILO)

Unioncamere (2010) Sintesi dei principali
risultati del sistema di monitoraggio sui
fabbisogni occupazionali e formativi delle
imprese italiane nell'industria e nei servizi,
Sistema Informativo Excelsior, Vol. 2

VARGA J. (2006): Why to get a 2nd diploma?
Budapest Working Papers ont he Labour
Market, 2006, #4, [http://vmek.niif.
hu/06300/06311/06311.pdf](http://vmek.niif.hu/06300/06311/06311.pdf)

VISSER, J. and A. HEMERIJCK (1997) ‘A Dutch
Miracle’: Job Growth, Welfare Reform

and Corporatism in the Netherlands.
Amsterdam: Amsterdam University Press.

WALSH B., (2002) “When unemployment
disappears: Ireland in the 1990s”. Centre
for Economic Research, University College
Dublin, WP02/29

WALSH, B. (2004) The transformation of
the Irish labour market, Journal of the
Statistical and Social Inquiry Society of
Ireland, 33, pp. 83-115

World Bank Policy Note, *Bulgaria: Raising
employment and human capital for growth
and convergence*, 2008 November

WÖLFL, A. és J. S. MORA-SANGUINETTI, 2011.
Reforming the Labour Market in Spain.
OECD Economics Department Working
Papers 845, OECD Publishing.

ZIJL, M., M. VAN LEEUWEN (2005) Temporary
jobs: intermediate positions or jumping
boards? Amsterdam: SEO

Felhasznált adatbázisok

Eurostat
[http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_unemployment_lfs/data/
database](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_unemployment_lfs/data/database)

Eurostat
[http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Tax_rate_on_low_
wage_earners_-_tax_wedge_on_labour_cost,_2009.png&filetimestamp=20110712142535](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Tax_rate_on_low_wage_earners_-_tax_wedge_on_labour_cost,_2009.png&filetimestamp=20110712142535)

Világbank
<http://data.worldbank.org/topic/labor-and-social-protection>

7. Függelék

1. táblázat.
Finnország – Foglalkoztatás, aktivitás, munkanélküliség
(ezer fő)

	1999	2008
Férfi		
Foglalkoztatott	1223.2	1314.7
Aktív	1374.5	1399.7
Munkanélküli	151.2	85.0
Nő		
Foglalkoztatott	1109.4	1216.2
Aktív	1267.1	1303.4
Munkanélküli	157.7	87.2
Összesen		
Foglalkoztatott	2332.6	2530.9
Aktív	2641.5	2703.0
Munkanélküli	308.9	172.1

2. táblázat.
Finnország – A foglalkoztatottak, az aktívak és a munkanélküliek aránya a 15-74 éves népességben
(százalék)

	1999	2008
Férfi		
Foglalkoztatott	63.2	65.6
Aktív	71.0	69.9
Munkanélküli	7.8	4.2
Nő		
Foglalkoztatott	56.8	60.8
Aktív	64.8	65.1
Munkanélküli	8.1	4.4
Összesen		
Foglalkoztatott	60.0	63.2
Aktív	67.9	67.5
Munkanélküli	7.9	4.3

3. táblázat.

Finnország – A foglalkoztatottak, az aktívak és a munkanélküliek aránya a 15-64 éves népességben (százalék)

	1999	2008
Férfi		
Foglalkoztatott	69.4	72.1
Aktív	78.0	76.9
Munkanélküli	8.7	4.7
Nő		
Foglalkoztatott	64.6	68.9
Aktív	73.8	73.9
Munkanélküli	9.2	5.0
Összesen		
Foglalkoztatott	67.0	70.5
Aktív	76.0	75.4
Munkanélküli	8.9	4.9

4. táblázat.

Finnország – Foglalkoztatási ráták öt éves életkori csoportokban (százalék)

	Mindkét nem		Férfi		Nő	
Életkor	1999	2008	1999	2008	1999	2008
15-19	28.2	24.4	27.7	20.6	28.6	28.6
20-24	59.3	63.4	60.5	65.4	58.0	61.5
25-29	73.9	79.2	81.2	83.7	65.8	74.2
30-34	80.4	82.9	86.8	90.9	74.1	75.0
35-39	83.0	86.3	87.2	90.5	78.8	81.8
40-44	83.7	86.6	86.1	89.4	81.3	83.8
45-49	81.7	87.0	81.1	86.8	82.3	87.2
50-54	78.9	83.1	77.8	82.7	80.0	83.6
55-59	54.6	70.7	54.0	68.9	55.3	72.5
60-64	22.2	41.0	24.4	43.9	20.4	38.0
65-69	4.4	10.8	7.0	15.1	2.3	6.8
70-74	2.2	3.6	4.2	6.4	0.7	1.4
Összesen	60.0	63.2	63.2	65.6	56.8	60.8

5. táblázat.

Finnország – A nyugdíjasok és munkaképtelenek aránya öt éves életkori csoportokban (százalék)

	Mindkét nem		Férfi		Nő	
Életkor	1999	2008	1999	2008	1999	2008
15-19	0.5	0.8	0.7	1.1	0.4	0.4
20-24	0.9	1.3	1.2	1.3	0.6	1.2
25-29	1.0	1.5	1.3	2.0	0.7	1.0
30-34	1.6	1.4	1.8	1.8	1.5	1.0
35-39	2.2	3.4	2.9	3.9	1.6	2.7
40-44	3.0	3.9	3.5	4.2	2.5	3.5
45-49	6.6	6.3	7.2	6.9	6.0	5.7
50-54	10.0	9.9	12.5	11.5	7.6	8.3
55-59	23.9	19.1	27.1	21.6	20.6	16.7
60-64	73.2	57.4	73.4	56.6	73.0	58.3
65-69	98.1	95.7	96.7	93.8	99.2	97.4
70-74	99.0	99.1	97.9	98.7	99.7	99.5
Összesen	20.1	21.1	19.1	20.6	21.1	21.7

6. táblázat.

Finnország – Iskolai végzettség öt éves életkori csoportokban (részarány a megfelelő korú népességben, százalék)

	Alsó		Közép		Felső	
Életkor	1999	2008	1999	2008	1999	2008
25-29	15.5	10.4	49.1	57.6	35.4	32.0
30-34	13.5	8.7	47.4	43.8	39.2	47.5
35-39	15.5	13.3	48.8	41.5	35.7	45.2
40-44	21.0	12.3	43.9	44.3	35.1	43.4
45-49	27.7	14.7	42.3	46.3	29.9	39.0
50-54	38.9	21.1	32.5	43.5	28.6	35.4
55-59	48.7	28.9	27.3	41.7	24.0	29.4
60-64	59.1	37.3	23.8	34.5	17.1	28.2
65-69	54.4	49.3	26.4	28.0	19.2	22.7
70-74	64.5	60.7	20.0	20.6	15.5	18.7

Alsó: ISCED 0-2, Közép: ISCED 3, Felső: ISCED 4-6

7. táblázat.

Finnország – Az alsó fokon iskolázottak foglalkoztatási rátái öt éves életkori csoportokban (százalék)

Életkor	1999	2008
15-19	28.2	24.4
20-24	59.3	63.4
25-29	73.9	79.2
30-34	80.4	82.9
35-39	83.0	86.3
40-44	83.7	86.6
45-49	81.7	87.0
50-54	78.9	83.1
55-59	54.6	70.7
60-64	22.2	41.0
65-69	4.4	10.8
70-74	2.2	3.6
Összesen	60.0	63.2

8. táblázat.

Finnország – Néesség, valamint a foglalkoztatottak, a munkanélküliek és az inaktívak aránya a dekomponáláshoz használt csoportokban

	Néesség		Foglalkoztatott		Munkanélküli		Inaktív	
	ezer fő		%		%		%	
	1999	2008	1999	2008	1999	2008	1999	2008
15-24 éves	637	640	43.2	33.3	17.4	7.4	39.4	59.3
Ffi, 25-49, alsó	193	118	78.6	81.7	9.9	5.4	11.5	12.9
Ffi, 25-49, közép	452	436	83.8	89.6	7.9	3.5	8.3	6.9
Ffi, 25-49, felső	272	286	93.6	95.6	2.6	2.0	3.7	2.4
Nő, 25-49, alsó	147	66	67.0	69.2	13.7	5.5	19.4	25.3
Nő, 25-49, közép	371	333	75.7	80.4	8.3	3.9	16.0	15.7
Nő, 25-49, felső	357	402	85.1	88.0	5.4	2.3	9.5	9.8
Ffi, 50-64	452	560	57.9	68.8	5.3	3.0	36.8	28.1
Nő, 50-64	474	572	56.7	67.3	4.6	3.0	38.7	29.8
65- éves	429	462	3.4	7.1	0.0	0.1	96.6	92.8
Bevándorló	79	130	54.5	61.7	13.9	8.5	31.6	29.8
Összesen	3864	4004	59.7	62.4	7.9	3.8	32.4	33.8

9. táblázat.

Finnország – A foglalkoztatás változásának komponensei

	c	p _u	p _n	p _e	Összesen
15-24 éves	0.6	30.0	-30.8	-0.8	-0.3
Ffi, 25-49, alsó	-29.3	3.8	-4.0	-0.2	-29.5
Ffi, 25-49, közép	-6.8	9.1	-0.5	8.5	1.7
Ffi, 25-49, felső	6.7	0.6	1.4	2.1	8.8
Nő, 25-49, alsó	-26.8	4.9	-5.7	-0.8	-27.7
Nő, 25-49, közép	-14.9	6.1	-1.2	5.0	-9.9
Nő, 25-49, felső	19.3	3.7	-0.6	3.1	22.4
Ffi, 50-64	33.2	5.1	14.6	19.7	52.9
Nő, 50-64	29.9	4.0	17.9	21.9	51.9
65- éves	0.9	-0.2	9.5	9.3	10.2
Bevándorló	14.9	1.6	3.0	4.6	19.5
Összesen	27.7	68.7	3.6	72.3	100.0

Rövidítések: c = összetételhatás. p_u = a munkanélküliség csökkenés hatása. p_n = az inaktivitás-csökkenés hatása. p_e = teljes paraméterhatás . Lsd. a (6) egyenletet!

10. táblázat.

Finnország – Naiv előrejelzések (ezer fő)

	E ₀	E ₁	Naiv 1	Naiv 2
15-24 éves	279.7	279.2	280.8	279.2
Ffi, 25-49, alsó	150.5	91.5	91.8	91.8
Ffi, 25-49, közép	376.9	380.3	363.5	363.5
Ffi, 25-49, felső	254.4	272.0	267.7	267.7
Nő, 25-49, alsó	98.0	42.7	43.8	43.8
Nő, 25-49, közép	279.8	260.0	250.6	250.6
Nő, 25-49, felső	304.5	349.3	342.7	342.7
Ffi, 50-64	260.1	365.9	322.3	365.9
Nő, 50-64	269.5	373.1	325.2	373.1
65- éves	14.5	34.8	15.6	34.8
Bevándorló	43.2	82.2	70.8	82.2
Összesen	2331.1	2530.9	2374.9	2495.3

E₀ = a foglalkoztatás a bázisidőszakban. E₁ % a foglalkoztatás a tárgyidőszakban.

Naiv 1 = előrejelzés a bázisidőszaki foglalkoztatási rátákkal.

Naiv 2 = előrejelzés a 23-49 évesek esetében a bázisidőszaki, a 15-24 évesek, az 50-74 évesek és a bevándorlók esetében a tárgyidőszaki foglalkoztatási rátákkal.

11. táblázat.
Finnország – A naiv előrejelzések hibái
(ezer fő)

	E ₁	Naiv 1	Eltérés	Naiv 2	Eltérés
15-24 éves	279.2	280.8	1.7	279.2	0.0
Ffi, 25-49, alsó	91.5	91.8	0.4	91.8	0.4
Ffi, 25-49, közép	380.3	363.5	16.7	363.5	16.7
Ffi, 25-49, felső	272.0	267.7	4.2	267.7	4.2
Nő, 25-49, alsó	42.7	43.8	1.0	43.8	1.0
Nő, 25-49, közép	260.0	250.6	9.3	250.6	9.3
Nő, 25-49, felső	349.3	342.7	6.6	342.7	6.6
Ffi, 50-64	365.9	322.3	43.5	365.9	0.0
Nő, 50-64	373.1	325.2	47.9	373.1	0.0
65- éves	34.8	15.6	19.2	34.8	0.0
Bevándorló	82.2	70.8	11.4	82.2	0.0
Összesen	2530.9	2374.9	162.1	2495.3	38.3
Hiba ^{*)}		6,4			1,5

*) Hiba = az eltérések abszolút értéknek összege a tárgyidőszaki aggregált foglalkoztatáshoz viszonyítva. E₁ = a foglalkoztatás 2007-ben. Naiv 1 = előrejelzés a bázisidőszaki foglalkoztatási rátákkal. Naiv 2 = előrejelzés a 25-49 évesek esetében a bázisidőszaki, a 15-24 évesek, az 50-74 évesek és a bevándorlók esetében a tárgyidőszaki foglalkoztatási rátákkal

12. táblázat.
Finnország 1999-2008 - Az aggregált foglalkoztatás-növekedés (100%) összetétele
iskolázottság és foglalkozás szerint

	Foglalkozások közötti	Foglalkozásokon belüli	Teljes változás
Alapfokú			
Fegyveres	0.0	0.0	0.0
Vezetők	1.4	-10.4	-9.0
Szakemberek	0.8	-2.4	-1.6
Ügyintézők	2.4	-9.7	-7.3
Irodai	-3.1	-8.6	-11.7
Szolgáltató	13.1	-19.7	-6.6
Mezőgazdasági	-6.9	-5.5	-12.4
Szakmunkák	1.0	-11.2	-10.1
Gépkezelők	3.6	-8.9	-5.3
Egyszerű	5.2	-11.0	-5.8
Összesen	17.4	-87.2	-69.8
Középfokú			
Fegyveres	0.0	0.0	0.0
Vezetők	2.4	1.7	4.1
Szakemberek	4.3	-0.2	4.1
Ügyintézők	7.9	-28.6	-20.7
Irodai	-5.9	5.8	-0.1
Szolgáltató	32.7	23.0	55.7
Mezőgazdasági	-9.4	2.0	-7.4
Szakmunkák	2.8	11.8	14.6
Gépkezelők	5.9	8.1	14.0
Egyszerű	6.9	10.2	17.1
Összesen	47.6	33.9	81.4
Felsőfokú			
Fegyveres	0.0	0.0	0.0
Vezetők	4.8	8.7	13.5
Szakemberek	20.2	2.6	22.8
Ügyintézők	9.6	38.3	47.9
Irodai	-5.5	2.8	-2.8
Szolgáltató	6.6	-3.3	3.3
Mezőgazdasági	-2.1	3.4	1.3
Szakmunkák	0.2	-0.6	-0.5
Gépkezelők	0.5	0.8	1.3
Egyszerű	0.7	0.8	1.5
Összesen	35.0	53.4	88.4

13. táblázat.
Finnország 1999-2008: Hozzájárulás a teljes foglalkoztatás-növekedéshez (%)

		1998	2008	
<i>Munkaidő (összesen)</i>	Teljes munkaidő	2046,247	2186,062	6
	Részmunkaidő	284,961	344,3351	3
<i>Munkaidő (férfiak)</i>	Teljes munkaidő	1125,625	1195,598	3
	Részmunkaidő	96,84063	118,9842	1
<i>Munkaidő (nők)</i>	Teljes munkaidő	920,6219	990,4635	3
	Részmunkaidő	188,1204	225,3509	2
<i>Szerződés</i>	Határozatlan	1644,972	1890,721	11
	Határozott	364,9141	326,8509	-2
	N.a	321,2394	312,2642	0
<i>Alkalmazás</i>	Vállalkozó	302,3407	300,7452	0
	Alkalmazott	2011,41	2218,631	9
	Segítő családtag	18,78998	11,51902	0
<i>Vállalat méret</i>	1-11 fő	731,969	747,6188	1
	11-19 fő	251,2968	298,8203	2
	20- 49 fő	413,588	478,6817	3
	50 fő, vagy több	676,1996	746,1772	3
<i>Esti munka</i>	Rendszeresen	564,2334	575,9012	1
	Néha	593,7987	584,7627	0
	Soha	1171,531	1358,978	8
<i>Éjszakai munka</i>	Rendszeresen	203,2144	209,7237	0
	Néha	213,9126	167,4654	-2
	Soha	1912,558	2143,073	10
<i>Szombati munka</i>	Rendszeresen	586,2907	564,9491	-1
	Néha	305,7622	310,1973	0
	Soha	1437,641	1644,127	9
<i>Vasárnapi munka</i>	Rendszeresen	416,1892	407,3168	0
	Néha	236,8939	236,106	0
	Soha	1676,801	1876,682	9
<i>Dolgozik</i>		2332,65	2530,895	

14. táblázat.
Hollandia – Foglalkoztatás, aktivitás, munkanélküliség
(ezer fő)

	1998	2008
Férfi		
Foglalkoztatott	4319.9	4644.0
Aktív	4470.0	4784.0
Munkanélküli	150.1	140.0
Nő		
Foglalkoztatott	3082.1	3880.9
Aktív	3272.2	4008.5
Munkanélküli	190.1	127.6
Összesen		
Foglalkoztatott	7402.0	8524.9
Aktív	7742.2	8792.5
Munkanélküli	340.2	267.6

15. táblázat.
Hollandia – A foglalkoztatottak, az aktívak és a munkanélküliek aránya a 15-74 éves népességben
(százalék)

	1998	2008
Férfi		
Foglalkoztatott	73.1	75.4
Aktív	75.6	77.6
Munkanélküli	2.5	2.3
Nő		
Foglalkoztatott	52.5	63.2
Aktív	55.8	65.3
Munkanélküli	3.2	2.1
Összesen		
Foglalkoztatott	62.8	69.3
Aktív	65.7	71.5
Munkanélküli	2.9	2.2

16. táblázat.

Hollandia – A foglalkoztatottak, az aktívak és a munkanélküliek aránya a 15-64 éves népességben (százalék)

	1998	2008
Férfi		
Foglalkoztatott	79.6	82.7
Aktív	82.4	85.1
Munkanélküli	2.8	2.4
Nő		
Foglalkoztatott	58.9	70.5
Aktív	62.5	72.8
Munkanélküli	3.6	2.3
Összesen		
Foglalkoztatott	69.4	76.6
Aktív	72.6	79.0
Munkanélküli	3.2	2.4

17. táblázat

Hollandia – Foglalkoztatási ráták öt éves életkori csoportokban (százalék)

	Mindkét nem		Férfi		Nő	
Életkor	1998	2008	1998	2008	1998	2008
15-19	46.3	57.3	48.2	57.0	44.4	57.6
20-24	73.6	77.2	74.6	78.1	72.5	76.1
25-29	84.4	87.6	89.6	92.0	79.1	83.3
30-34	82.9	89.3	93.6	94.7	71.6	84.0
35-39	79.8	88.0	92.6	94.8	66.6	81.2
40-44	80.2	87.3	92.7	93.5	67.4	81.0
45-49	77.1	85.4	89.9	91.5	63.2	79.2
50-54	69.5	81.6	86.9	90.1	52.2	73.1
55-59	47.4	69.9	64.8	82.1	29.6	57.5
60-64	16.2	34.9	24.0	44.3	8.7	25.6
65-69	5.6	11.0	9.8	15.6	1.6	6.9
70-74	2.2	4.8	4.9	7.4	0.3	2.4
Összesen	62.8	69.3	73.1	75.4	52.5	63.2

18. táblázat.

Hollandia – A nyugdíjasok és munkaképtelenek aránya öt éves életkori csoportokban (százalék)

	Mindkét nem		Férfi		Nő	
Életkor	1998	2008	1998	2008	1998	2008
15-19	0.0	0.5	0.0	0.6	0.0	0.4
20-24	0.0	1.4	0.0	1.1	0.0	1.7
25-29	0.0	1.9	0.0	1.5	0.0	2.2
30-34	0.0	2.0	0.0	1.6	0.0	2.3
35-39	0.0	2.8	0.0	2.1	0.0	3.5
40-44	0.0	3.3	0.0	2.4	0.0	4.2
45-49	0.0	4.8	0.0	4.5	0.0	5.0
50-54	0.0	7.0	0.0	5.9	0.0	8.0
55-59	0.0	11.9	0.0	12.1	0.0	11.8
60-64	0.0	32.6	0.0	44.0	0.0	21.1
65-69	0.0	100.0	0.0	100.0	0.0	100.0
70-74	0.0	100.0	0.0	100.0	0.0	100.0
Összesen	0.0	16.7	0.0	16.9	0.0	16.4

19. táblázat

Hollandia – Iskolai végzettség öt éves életkori csoportokban (részarány a megfelelő korú népességben, százalék)

	Alsó		Közép		Felső	
Életkor	1998	2008	1998	2008	1998	2008
25-29	24.0	19.3	52.8	41.0	23.2	39.8
30-34	27.6	19.1	49.8	39.0	22.7	42.0
35-39	30.4	22.8	45.2	40.9	24.3	36.2
40-44	34.4	25.5	41.6	40.2	24.0	34.3
45-49	38.6	29.2	38.3	37.0	23.1	33.7
50-54	42.5	31.5	35.9	34.6	21.6	33.9
55-59	48.4	37.2	35.3	31.5	16.3	31.3
60-64	52.6	42.1	32.4	29.5	15.1	28.4
65-69	57.0	46.8	31.2	26.5	11.8	26.7
70-74	60.7	53.5	26.5	26.0	12.8	20.5

Alsó: ISCED 0-2, Közép: ISCED 3, Felső: ISCED 4-6

20. táblázat.

Hollandia – Az alsó fokon iskolázottak foglalkoztatási rátái öt éves életkori csoportokban (százalék)

Életkor	1998	2008
15-19	46.3	57.3
20-24	73.6	77.2
25-29	84.4	87.6
30-34	82.9	89.3
35-39	79.8	88.0
40-44	80.2	87.3
45-49	77.1	85.4
50-54	69.5	81.6
55-59	47.4	69.9
60-64	16.2	34.9
65-69	5.6	11.0
70-74	2.2	4.8
Összesen	62.8	69.3

21. táblázat.

Hollandia – Néesség, valamint a foglalkoztatottak, a munkanélküliek és az inaktívak aránya a dekomponáláshoz használt csoportokban

	Néesség		Foglalkoztatott		Munkanélküli		Inaktív	
	ezer fő		%		%		%	
	1998	2008	1998	2008	1998	2008	1998	2008
15-24 éves	1664	1798	63.2	68.9	6.1	4.0	30.7	27.1
Ffi, 25-49, alsó	726	532	87.7	91.1	4.0	1.9	8.3	7.0
Ffi, 25-49, közép	1309	978	94.2	96.2	2.4	1.0	3.4	2.8
Ffi, 25-49, felső	731	947	96.3	97.8	1.9	0.7	1.9	1.5
Nő, 25-49, alsó	846	464	54.1	70.5	6.4	2.5	39.5	27.0
Nő, 25-49, közép	1246	1012	72.6	85.6	4.1	1.6	23.3	12.7
Nő, 25-49, felső	562	912	85.5	92.0	3.1	1.4	11.4	6.6
Ffi, 50-64	1165	1448	63.6	74.8	1.8	2.0	34.6	23.2
Nő, 50-64	1186	1439	33.7	53.8	2.0	1.4	64.3	44.8
65- éves	1101	1219	4.2	10.3	0.0	0.5	95.8	89.2
Bevándorló	1162	1519	49.4	63.5	7.8	4.2	42.7	32.3
Összesen	11697	12269	64.3	73.2	3.9	2.1	31.8	24.7

22. táblázat.

Hollandia – A foglalkoztatás változásának komponensei

	c	p _u	p _n	p _e	Összesen
15-24 éves	8.0	2.6	4.8	7.4	15.4
Ffi, 25-49, alsó	-15.6	0.3	-0.2	0.1	-15.5
Ffi, 25-49, közép	-28.2	0.4	0.4	0.9	-27.3
Ffi, 25-49, felső	18.9	0.2	-0.0	0.2	19.1
Nő, 25-49, alsó	-21.7	1.1	7.0	8.1	-13.6
Nő, 25-49, közép	-16.9	1.7	9.4	11.1	-5.8
Nő, 25-49, felső	28.3	0.5	2.7	3.2	31.4
Ffi, 50-64	17.6	-1.1	11.8	10.7	28.3
Nő, 50-64	10.0	-0.0	22.7	22.7	32.7
65- éves	0.6	-0.5	4.8	4.3	5.0
Bevándorló	18.3	2.3	9.7	12.0	30.2
Összesen	19.3	7.6	73.1	80.7	100.0

Rövidítések: c = összetételhatás. p_u = a munkanélküliség csökkenés hatása. p_n = az inaktivitás-csökkenés hatása. p_e = teljes paraméterhatás. Lsd. a (6) egyenletet!

23. táblázat.

Hollandia – Naiv előrejelzések (ezer fő)

	E ₀	E ₁	Naiv 1	Naiv 2
15-24 éves	1068.5	1240.6	1154.5	1240.6
Ffi, 25-49, alsó	650.1	477.4	476.3	476.3
Ffi, 25-49, közép	1240.3	935.5	927.2	927.2
Ffi, 25-49, felső	710.4	923.7	921.1	921.1
Nő, 25-49, alsó	477.2	325.8	261.7	261.7
Nő, 25-49, közép	934.9	869.9	759.0	759.0
Nő, 25-49, felső	491.4	841.9	798.0	798.0
Ffi, 50-64	755.4	1071.3	939.1	1071.3
Nő, 50-64	406.3	770.6	493.0	770.6
65- éves	44.6	100.0	49.4	100.0
Bevándorló	605.2	942.0	791.1	942.0
Összesen	7384.2	8498.6	7570.3	8267.8

E₀ = a foglalkoztatás a bázisidőszakban. E₁ % a foglalkoztatás a tárgyidőszakban.
Naiv 1 = előrejelzés a bázisidőszaki foglalkoztatási rátákkal.
Naiv 2 = előrejelzés a 23-49 évesek esetében a bázisidőszaki, a 15-24 évesek, az 50-74 évesek és a bevándorlók esetében a tárgyidőszaki foglalkoztatási rátákkal.

24. táblázat.
Hollandia – A naiv előrejelzések hibái
(ezer fő)

	E ₁	Naiv 1	Eltérés	Naiv 2	Eltérés
15-24 éves	1240.6	1154.5	86.1	1240.6	0.0
Ffi, 25-49, alsó	477.4	476.3	1.0	476.3	1.0
Ffi, 25-49, közép	935.5	927.2	8.3	927.2	8.3
Ffi, 25-49, felső	923.7	921.1	2.6	921.1	2.6
Nő, 25-49, alsó	325.8	261.7	64.2	261.7	64.2
Nő, 25-49, közép	869.9	759.0	110.9	759.0	110.9
Nő, 25-49, felső	841.9	798.0	43.8	798.0	43.8
Ffi, 50-64	1071.3	939.1	132.2	1071.3	0.0
Nő, 50-64	770.6	493.0	277.6	770.6	0.0
65- éves	100.0	49.4	50.6	100.0	0.0
Bevándorló	942.0	791.1	151.0	942.0	0.0
Összesen	8498.6	7570.3	928.4	8267.8	230.8
Hiba		11.0			2.7

) Hiba = az eltérések abszolút értéknek összege a tárgyidőszaki aggregált foglalkoztatáshoz viszonyítva. E₁ = a foglalkoztatás 2007-ben. Naiv 1 = előrejelzés a bázisidőszaki foglalkoztatási rátákkal. Naiv 2 = előrejelzés a 25-49 évesek esetében a bázisidőszaki, a 15-24 évesek, az 50-74 évesek és a bevándorlók esetében a tárgyidőszaki foglalkoztatási rátákkal.

25. táblázat.
Hollandia 1998-2008 - Az aggregált foglalkoztatás-növekedés (100%) összetétele
iskolázottság és foglalkozás szerint

	Foglalkozások közötti	Foglalkozásokon belüli	Teljesváltozás
Alapfokú			
Fegyveres	0.1	0.1	0.2
Vezetők	0.8	-3.3	-2.5
Szakemberek	1.0	-2.6	-1.6
Ügyintézők	1.9	-2.7	-0.7
Irodai	3.5	-2.9	0.6
Szolgáltató	8.1	-3.2	4.9
Mezőgazdasági	-0.9	-0.1	-1.0
Szaktunók	-1.1	-1.1	-2.3
Gépkészítők	-0.6	-2.2	-2.8
Egyszerű	12.1	-0.8	11.4
Összesen	25.0	-18.8	6.3
Középfokú			
Fegyveres	0.3	0.1	0.4
Vezetők	1.8	-7.4	-5.6
Szakemberek	5.2	-8.8	-3.6
Ügyintézők	10.8	-14.1	-3.3
Irodai	6.1	-5.3	0.8
Szolgáltató	11.4	-1.8	9.6
Mezőgazdasági	-0.6	-0.2	-0.8
Szaktunók	-1.2	-1.3	-2.5
Gépkészítők	-0.4	0.3	-0.1
Egyszerű	4.9	-1.2	3.7
Összesen	38.2	-39.6	-1.5
Felsőfokú			
Fegyveres	0.1	-0.2	-0.1
Vezetők	1.6	10.7	12.3
Szakemberek	25.8	11.3	37.1
Ügyintézők	5.3	16.7	22.1
Irodai	1.7	8.2	10.0
Szolgáltató	1.8	5.0	6.8
Mezőgazdasági	-0.1	0.3	0.2
Szaktunók	-0.1	2.4	2.3
Gépkészítők	-0.0	1.9	1.9
Egyszerű	0.6	1.9	2.6
Összesen	36.8	58.4	95.2

26. táblázat.
Hollandia 1998-2008 – Hozzájárulás a teljes foglalkoztatás-növekedéshez (%)

		1998	2008	
<i>Munkaidő (összesen)</i>	Teljes munkaidő	4516,347	4557,424	1
	Részmunkaidő	2863,207	3967,469	15
<i>Munkaidő (férfiak)</i>	Teljes munkaidő	3530,876	3579,294	1
	Részmunkaidő	780,2025	1064,664	4
<i>Munkaidő (nők)</i>	Teljes munkaidő	985,4714	978,1308	0
	Részmunkaidő	2083,004	2902,805	11
<i>Szerződés</i>	Határozatlan	5705,219	6108,069	5
	Határozott	830,7742	1234,653	5
	N.a	863,3747	1117,236	3
<i>Alkalmazás</i>	Vállalkozó	796,708	1081,399	4
	Alkalmazott	6538,652	7407,657	12
	Segítő családtag	65,36733	35,83772	0
<i>Vállalat méret</i>	1-11 fő	1077,403	1313,201	3
	11-19 fő	488,8618	862,814	5
	20- 49 fő	755,8959	1248,634	7
	50 fő, vagy több	4544,322	3979,943	-8
<i>Esti munka</i>	Rendszeresen	1288,337	2664,16	19
	Néha	760,2422	1277,234	7
	Soha	5353,448	4581,863	-10
<i>Éjszakai munka</i>	Rendszeresen	173,6662	783,3716	8
	Néha	650,7824	506,5949	-2
	Soha	6569,771	7233,418	9
<i>Szombati munka</i>	Rendszeresen	2094,934	2463,624	5
	Néha	1125,774	1423,461	4
	Soha	4181,319	4635,672	6
<i>Vasárnapi munka</i>	Rendszeresen	1150,057	1484,156	5
	Néha	745,2464	1080,106	5
	Soha	5506,058	5958,533	6
<i>Dolgozik</i>		7402,027	8524,894	15

27. táblázat.
Írország – Foglalkoztatás, aktivitás, munkanélküliség
(ezer fő)

	1999	2008
Férfi		
Foglalkoztatott	948.0	1186.9
Aktív	1007.8	1265.6
Munkanélküli	59.8	78.7
Nő		
Foglalkoztatott	641.0	921.6
Aktív	679.2	959.7
Munkanélküli	38.2	38.2
Összesen		
Foglalkoztatott	1589.1	2108.5
Aktív	1687.0	2225.3
Munkanélküli	97.9	116.9

28. táblázat.
Írország – A foglalkoztatottak, az aktívak és a munkanélküliek aránya a 15-74 éves népességben
(százalék)

	1999	2008
Férfi		
Foglalkoztatott	69.2	71.3
Aktív	73.6	76.0
Munkanélküli	4.4	4.8
Nő		
Foglalkoztatott	46.8	56.0
Aktív	49.6	58.4
Munkanélküli	2.8	2.3
Összesen		
Foglalkoztatott	58.0	63.7
Aktív	61.6	67.2
Munkanélküli	3.6	3.5

29. táblázat.

Írország – A foglalkoztatottak, az aktívak és a munkanélküliek aránya a 15-64 éves népességben (százalék)

	1999	2008
Férfi		
Foglalkoztatott	73.6	75.6
Aktív	78.4	80.7
Munkanélküli	4.8	5.2
Nő		
Foglalkoztatott	51.2	60.5
Aktív	54.3	63.0
Munkanélküli	3.1	2.5
Összesen		
Foglalkoztatott	62.5	68.1
Aktív	66.4	71.9
Munkanélküli	3.9	3.9

30. táblázat.

Írország – Foglalkoztatási ráták öt éves életkori csoportokban (százalék)

	Mindkét nem		Férfi		Nő	
Életkor	1999	2008	1999	2008	1999	2008
15-19	25.9	20.7	29.7	20.8	21.9	20.6
20-24	69.0	67.7	72.1	69.9	65.8	65.6
25-29	82.6	81.1	88.1	84.9	77.2	77.3
30-34	77.2	79.5	89.5	87.3	65.2	71.6
35-39	74.3	78.3	87.8	88.2	61.0	68.2
40-44	72.3	76.8	87.9	88.1	56.7	65.3
45-49	66.8	77.3	83.2	86.8	50.4	67.8
50-54	62.1	72.8	80.6	83.6	43.0	61.9
55-59	50.4	60.5	68.6	72.2	31.8	48.7
60-64	36.0	46.2	53.4	58.7	18.7	33.4
65-69	14.4	18.1	23.7	25.4	5.5	11.0
70-74	8.0	9.5	14.9	15.9	2.4	3.8
Összesen	58.0	63.7	69.2	71.3	46.8	56.0

31. táblázat.

Írország – Iskolai végzettség öt éves életkori csoportokban (részarány a megfelelő korú népességben, százalék)

	Alsó		Közép		Felső	
Életkor	1999	2008	1999	2008	1999	2008
25-29	24.9	13.9	44.3	41.1	30.8	45.0
30-34	31.0	18.0	44.3	37.4	24.7	44.6
35-39	37.5	22.9	41.2	37.2	21.3	39.9
40-44	43.4	28.3	36.3	38.5	20.3	33.2
45-49	53.2	34.3	29.8	36.2	17.0	29.5
50-54	60.0	42.9	25.2	32.5	14.8	24.6
55-59	63.0	53.9	23.0	26.6	14.0	19.5
60-64	70.8	58.1	18.2	24.1	11.0	17.8
65-69	73.9	66.7	17.1	20.1	9.0	13.2
70-74		68.6		18.7		12.7

Alsó: ISCED 0-2, Közép: ISCED 3, Felső: ISCED 4-6

32. táblázat.

Írország – Az alsó fokon iskolázottak foglalkoztatási rátái öt éves életkori csoportokban (százalék)

Életkor	1999	2008
25-29	82.6	81.1
30-34	77.2	79.5
35-39	74.3	78.3
40-44	72.3	76.8
45-49	66.8	77.3
50-54	62.1	72.8
55-59	50.4	60.5
60-64	36.0	46.2
65-69	14.4	18.1
70-74	8.0	9.5
Összesen	58.0	63.7

33. táblázat.
Írország – Népeség, valamint a foglalkoztatottak, a munkanélküliek és az inaktívak aránya a
dekomponáláshoz használt csoportokban

	Népeség		Foglalkoztatott		Munkanélküli		Inaktív	
	ezer fő		%		%		%	
	1999	2008	1999	2008	1999	2008	1999	2008
15-24 éves	607	511	44.9	42.0	4.2	5.2	51.0	52.8
Ffi, 25-49, alsó	242	190	78.7	75.6	8.9	8.5	12.3	15.9
Ffi, 25-49, közép	215	244	93.1	91.1	3.3	4.3	3.6	4.6
Ffi, 25-49, felső	126	207	96.2	94.7	1.1	2.3	2.7	3.0
Nő, 25-49, alsó	206	131	42.3	47.7	4.7	2.6	53.0	49.6
Nő, 25-49, közép	251	251	66.9	68.6	2.5	2.2	30.6	29.2
Nő, 25-49, felső	126	268	86.7	85.6	1.6	1.4	11.7	13.1
Ffi, 50-64	247	310	69.4	72.5	3.6	2.5	27.0	24.9
Nő, 50-64	243	308	32.2	48.7	1.5	1.2	66.3	50.0
65- éves	230	252	11.5	14.7	0.1	0.0	88.5	85.3
Bevándorló	198	599	60.0	67.2	5.0	5.0	35.0	27.8
Összesen	2691	3271	57.1	61.2	3.6	3.3	39.4	35.5

34. táblázat.
Írország – A foglalkoztatás változásának komponensei

	c	p _u	p _n	p _e	Összesen
15-24 éves	-8.4	-1.3	-1.0	-2.3	-10.7
Ffi, 25-49, alsó	-7.7	0.0	-1.8	-1.8	-9.5
Ffi, 25-49, közép	5.2	-0.6	-0.4	-1.0	4.1
Ffi, 25-49, felső	15.0	-0.4	-0.1	-0.5	14.4
Nő, 25-49, alsó	-6.5	0.7	1.0	1.7	-4.8
Nő, 25-49, közép	0.1	0.1	0.7	0.8	0.9
Nő,25-49, felső	23.6	0.1	-0.3	-0.3	23.4
Ffi, 50-64	8.6	0.6	1.4	2.0	10.6
Nő, 50-64	5.1	0.1	8.8	8.9	14.0
65- éves	0.6	0.0	1.4	1.4	2.0
Bevándorló	50.3	-0.0	7.0	7.0	57.3
Összesen	85.8	-0.7	16.7	16.0	101.8

Rövidítések: c = összetételhatás. p_u = a munkanélküliség csökkenés hatása. p_n = az inaktivitás-csökkenés hatása. p_e = teljes paraméterhatás . Lsd. a (6) egyenletet!

35. táblázat.
Írország – Naiv előrejelzések
(ezer fő)

	E ₀	E ₁	Naiv 1	Naiv 2
15-24 éves	280.6	225.2	236.2	225.2
Ffi, 25-49, alsó	190.8	141.7	149.7	149.7
Ffi, 25-49, közép	200.3	221.7	227.5	227.5
Ffi, 25-49, felső	120.7	195.5	198.8	198.8
Nő, 25-49, alsó	87.7	62.8	55.9	55.9
Nő, 25-49, közép	169.0	173.5	169.5	169.5
Nő,25-49, felső	109.4	230.4	232.3	232.3
Ffi, 50-64	172.0	226.7	215.1	226.7
Nő, 50-64	78.3	150.8	99.2	150.8
65- éves	26.6	37.0	29.2	37.0
Bevándorló	119.7	416.5	361.8	416.5
Összesen	1555.1	2081.8	1975.2	2089.7

E₀ = a foglalkoztatás a bázisidőszakban. E₁ % a foglalkoztatás a tárgyidőszakban.
Naiv 1 = előrejelzés a bázisidőszaki foglalkoztatási rátákkal.
Naiv 2 = előrejelzés a 23-49 évesek esetében a bázisidőszaki, a 15-24 évesek, az 50-74 évesek és a bevándorlók esetében a tárgyidőszaki foglalkoztatási rátákkal.

36. táblázat.
Írország – A naiv előrejelzések hibái
(ezer fő)

	E ₁	Naiv 1	Eltérés	Naiv 2	Eltérés
15-24 éves	225.2	236.2	11.0	225.2	0.0
Ffi, 25-49, alsó	141.7	149.7	8.0	149.7	8.0
Ffi, 25-49, közép	221.7	227.5	5.7	227.5	5.7
Ffi, 25-49, felső	195.5	198.8	3.3	198.8	3.3
Nő, 25-49, alsó	62.8	55.9	7.0	55.9	7.0
Nő, 25-49, közép	173.5	169.5	4.0	169.5	4.0
Nő,25-49, felső	230.4	232.3	1.9	232.3	1.9
Ffi, 50-64	226.7	215.1	11.5	226.7	0.0
Nő, 50-64	150.8	99.2	51.5	150.8	0.0
65- éves	37.0	29.2	7.8	37.0	0.0
Bevándorló	416.5	361.8	54.7	416.5	0.0
Összesen	2081.8	1975.2	166.5	2089.7	29.9
Hiba*		8.0			1.4

*) Hiba = az eltérések abszolút értéknek összege a tárgyidőszaki aggregált foglalkoztatáshoz viszonyítva. E₁ = a foglalkoztatás 2007-ben. Naiv 1 = előrejelzés a bázisidőszaki foglalkoztatási rátákkal. Naiv 2 = előrejelzés a 25-49 évesek esetében a bázisidőszaki, a 15-24 évesek, az 50-74 évesek és a bevándorlók esetében a tárgyidőszaki foglalkoztatási rátákkal

37. táblázat.
 Írország 1999-2008: Az aggregált foglalkoztatás-növekedés (100%) összetétele
 iskolázottság és foglalkozás szerint

	Foglalkozások közötti	Foglalkozásokon belüli	Teljes változás
Alapfokú			
Fegyveres	-0.1	-0.2	-0.3
Vezetők	3.6	-4.6	-1.0
Szakemberek	0.7	-1.0	-0.3
Ügyintézők	1.3	-1.0	0.2
Irodai	1.7	-2.3	-0.7
Szolgáltató	9.0	-7.4	1.6
Mezőgazdasági	-0.0	-0.7	-0.8
Szaktunók	4.4	-6.8	-2.5
Gépkészítők	0.1	-1.9	-1.7
Egyszerű	3.3	-5.0	-1.7
Összesen	23.9	-31.1	-7.1
Középfokú			
Fegyveres	-0.1	0.0	-0.1
Vezetők	4.5	-3.7	0.8
Szakemberek	3.6	-4.7	-1.1
Ügyintézők	3.5	-1.1	2.4
Irodai	6.0	-4.4	1.6
Szolgáltató	12.9	0.9	13.8
Mezőgazdasági	-0.0	0.3	0.3
Szaktunók	5.9	4.1	10.1
Gépkészítők	0.1	0.1	0.2
Egyszerű	1.9	2.7	4.7
Összesen	38.3	-5.7	32.6
Felsőfokú			
Fegyveres	-0.0	0.2	0.2
Vezetők	3.6	8.3	11.9
Szakemberek	20.6	5.7	26.3
Ügyintézők	4.9	2.1	7.1
Irodai	2.5	6.7	9.2
Szolgáltató	4.6	6.5	11.2
Mezőgazdasági	-0.0	0.4	0.4
Szaktunók	1.2	2.7	3.8
Gépkészítők	0.0	1.8	1.8
Egyszerű	0.4	2.3	2.7
	37.7	36.8	74.5

38. táblázat.
 Írország – Hozzájárulás a teljes foglalkoztatás-növekedéshez (%)

		1997	2008	EI
<i>Munkaidő (összesen)</i>	Teljes munkaidő	1210,005	1718,89	37
	Részmunkaidő	170,0927	389,5991	16
<i>Munkaidő (férfiak)</i>	Teljes munkaidő	794,8515	1096,713	22
	Részmunkaidő	45,41184	90,18161	3
<i>Munkaidő (nők)</i>	Teljes munkaidő	415,1532	622,1764	15
	Részmunkaidő	124,6809	299,4175	13
<i>Szerződés</i>	Határozatlan	990,1431	1593,176	44
	Határozott	102,8779	139,9462	3
	Nem tudja, nincs adat	287,0437	362,9822	5
<i>Alkalmazás</i>	Vállalkozó	267,6904	348,1426	6
	Alkalmazott	1094,77	1745,506	47
	Segítő családtag	17,45887	14,83967	0
<i>Vállalatméret</i>	1-11 fő	384,7835	586,9848	15
	11-19 fő	87,05689	203,0988	8
	20- 49 fő	199,0105	295,8127	7
	50 fő, vagy több	497,6872	710,2217	15
<i>Esti munka</i>	Rendszeresen	159,835	235,7526	5
	Néha	327,7446	463,1126	10
	Soha	888,4506	1408,215	38
<i>Éjszakai munka</i>	Rendszeresen	85,14078	146,3069	4
	Néha	198,0118	252,9747	4
	Soha	1092,627	1708,068	45
<i>Szombati munka</i>	Rendszeresen	418,0381	477,594	4
	Néha	405,6384	636,8935	17
	Soha	552,3916	992,5026	32
<i>Vasárnapi munka</i>	Rendszeresen	236,7188	302,4274	5
	Néha	252,0253	389,7683	10
	Soha	887,3394	1414,777	38
<i>Dolgozik összesen</i>		1381,814	2108,489	

39. táblázat.
Olaszország – Foglalkoztatás, aktivitás, munkanélküliség
(ezer fő)

	1998	2008
Férfi		
Foglalkoztatott	13049.7	14063.6
Aktív	14409.2	14884.0
Munkanélküli	1359.5	820.4
Nő		
Foglalkoztatott	7307.6	9341.1
Aktív	8755.4	10212.7
Munkanélküli	1447.8	871.5
Összesen		
Foglalkoztatott	20357.3	23404.7
Aktív	23164.5	25096.6
Munkanélküli	2807.2	1691.9

40. táblázat.
Olaszország – A foglalkoztatottak, az aktívak és a munkanélküliek aránya a 15-74 éves népességben
(százalék)

	1998	2008
Férfi		
Foglalkoztatott	59.3	62.5
Aktív	65.4	66.2
Munkanélküli	6.2	3.7
Nő		
Foglalkoztatott	32.2	40.7
Aktív	38.5	44.5
Munkanélküli	6.4	3.8
Összesen		
Foglalkoztatott	45.5	51.5
Aktív	51.8	55.2
Munkanélküli	6.3	3.7

41. táblázat.
Olaszország – A foglalkoztatottak, az aktívak és a munkanélküliek aránya a 15-64 éves népességben
(százalék)

	1998	2008
Férfi		
Foglalkoztatott	66.1	70.3
Aktív	73.1	74.4
Munkanélküli	7.0	4.2
Nő		
Foglalkoztatott	37.1	47.2
Aktív	44.5	51.6
Munkanélküli	7.4	4.4
Összesen		
Foglalkoztatott	51.6	58.7
Aktív	58.8	63.0
Munkanélküli	7.2	4.3

42. táblázat.
Olaszország – Foglalkoztatási ráták öt éves életkori csoportokban
(százalék)

	Mindkét nem		Férfi		Nő	
Életkor	1998	2008	1998	2008	1998	2008
15-19	10.4	7.2	13.2	9.3	7.5	4.9
20-24	36.7	40.9	42.5	48.5	30.7	33.1
25-29	57.1	64.3	67.0	73.2	47.1	55.4
30-34	69.5	74.7	86.2	86.2	52.5	63.0
35-39	72.2	76.8	91.2	90.1	53.0	63.3
40-44	73.3	76.2	92.3	90.2	54.2	62.2
45-49	68.1	75.3	90.0	90.6	46.3	60.1
50-54	55.7	71.0	76.4	87.2	35.5	55.2
55-59	36.2	47.6	51.4	60.3	21.7	35.4
60-64	18.4	20.0	30.4	29.1	7.4	11.6
65-69	5.9	7.6	9.5	12.5	2.8	3.2
70-74	2.7	3.2	4.8	5.6	1.2	1.3
Összesen	45.5	51.5	59.3	62.5	32.2	40.7

43. táblázat.

Olaszország – A nyugdíjasok és munkaképtelenek aránya öt éves életkori csoportokban (százalék)

	Mindkét nem		Férfi		Nő	
Életkor	1998	2008	1998	2008	1998	2008
15-19	0.4	0.4	0.5	0.4	0.3	0.3
20-24	0.7	0.6	0.8	0.6	0.7	0.6
25-29	0.9	0.9	1.2	1.1	0.6	0.7
30-34	0.9	0.8	1.0	1.0	0.7	0.5
35-39	1.2	1.0	1.3	1.2	1.0	0.8
40-44	1.9	1.3	2.0	1.5	1.8	1.1
45-49	4.9	1.6	4.7	1.9	5.1	1.3
50-54	15.0	4.3	18.8	5.8	11.2	2.9
55-59	34.1	24.7	45.1	32.9	23.8	17.0
60-64	55.8	56.4	67.6	66.9	45.0	46.6
65-69	68.5	69.5	90.5	86.8	49.8	54.1
70-74	71.3	71.8	94.9	94.1	53.6	53.3
Összesen	18.0	16.9	21.7	20.3	14.4	13.5

44. táblázat.

Olaszország – Iskolai végzettség öt éves életkori csoportokban (részarány a megfelelő korú népességben, százalék)

	Alsó		Közép		Felső	
Életkor	1998	2008	1998	2008	1998	2008
25-29	42.5	28.2	49.4	49.4	8.1	22.4
30-34	49.1	33.5	41.0	45.4	9.9	21.1
35-39	48.5	39.7	40.7	41.5	10.9	18.9
40-44	53.1	46.0	35.7	39.3	11.3	14.7
45-49	61.2	49.0	28.6	38.6	10.2	12.4
50-54	69.3	52.4	22.4	34.7	8.3	12.8
55-59	76.6	60.3	17.2	28.3	6.1	11.4
60-64	82.9	69.8	12.8	21.6	4.3	8.6
65-69	84.1	77.6	11.5	16.4	4.4	6.0
70-74	84.7	84.1	11.3	11.7	4.0	4.3

Alsó: ISCED 0-2, Közép: ISCED 3, Felső: ISCED 4-6

45. táblázat.

Olaszország – Az alsó fokon iskolázottak foglalkoztatási rátái öt éves életkori csoportokban (százalék)

Életkor	1998	2008
15-19	10.4	7.2
20-24	36.7	40.9
25-29	57.1	64.3
30-34	69.5	74.7
35-39	72.2	76.8
40-44	73.3	76.2
45-49	68.1	75.3
50-54	55.7	71.0
55-59	36.2	47.6
60-64	18.4	20.0
65-69	5.9	7.6
70-74	2.7	3.2
Összesen	45.5	51.5

46. táblázat.

Olaszország – Népesség, valamint a foglalkoztatottak, a munkanélküliek és az inaktívok aránya a dekomponáláshoz használt csoportokban

	Népesség		Foglalkoztatott		Munkanélküli		Inaktív	
	ezer fő	%	%	%		ezer fő	%	%
	1998	2008	1998	2008	1998	2008	1998	2008
15-24 éves	7221	5552	24.5	22.5	12.5	6.4	62.9	71.1
Ffi, 25-49, alsó	5281	4135	84.5	82.5	8.1	5.9	7.4	11.7
Ffi, 25-49, közép	4092	4166	84.9	88.8	6.2	3.5	8.9	7.7
Ffi, 25-49, felső	1039	1540	88.3	86.3	6.0	4.4	5.6	9.3
Nő, 25-49, alsó	5177	3484	37.5	43.3	8.7	6.0	53.8	50.7
Nő, 25-49, közép	4053	4121	61.1	68.5	9.1	4.9	29.9	26.7
Nő, 25-49, felső	1029	2020	77.2	77.9	9.7	5.6	13.1	16.5
Ffi, 50-64	4776	5213	54.3	57.9	2.4	1.8	43.3	40.3
Nő, 50-64	4808	5370	23.7	32.9	1.4	1.1	74.9	65.9
65- éves	5737	6031	4.4	5.3	0.1	0.1	95.5	94.7
Bevándorló	322	3706	56.7	60.4	7.6	5.8	35.7	33.8
Összesen	43535	45337	45.2	48.1	6.3	3.6	48.5	48.4

47. táblázat.
Olaszország – A foglalkoztatás változásának komponensei

	c	p _u	p _n	p _e	Összesen
15-24 éves	-12.4	12.3	-15.2	-2.9	-15.4
Ffi, 25-49, alsó	-29.6	3.1	-5.7	-2.6	-32.3
Ffi, 25-49, közép	2.0	3.5	2.0	5.5	7.4
Ffi, 25-49, felső	13.5	0.8	-1.3	-0.5	13.0
Nő, 25-49, alsó	-21.1	3.6	4.3	7.9	-13.1
Nő, 25-49, közép	1.4	4.8	4.3	9.2	10.5
Nő, 25-49, felső	23.8	1.8	-1.4	0.3	24.2
Ffi, 50-64	7.7	0.9	6.6	7.6	15.3
Nő, 50-64	4.9	0.4	16.5	17.0	21.9
65- éves	0.4	0.0	1.9	1.9	2.4
Bevándorló	64.1	0.7	1.3	2.0	66.1
Összesen	54.7	32.0	13.3	45.3	100.0

Rövidítések: c = összetételhatás. p_u = a munkanélküliség csökkenés hatása. p_n = az inaktivitás-csökkenés hatása. p_e = teljes paraméterhatás . Lsd. a (6) egyenletet!

48. táblázat.
Olaszország – Naiv előrejelzések
(ezer fő)

	E ₀	E ₁	Naiv 1	Naiv 2
15-24 éves	1804.4	1304.7	1387.3	1304.7
Ffi, 25-49, alsó	4488.6	3439.3	3514.2	3514.2
Ffi, 25-49, közép	3471.3	3712.7	3533.4	3533.4
Ffi, 25-49, felső	920.7	1344.6	1364.2	1364.2
Nő, 25-49, alsó	1941.2	1513.9	1306.6	1306.6
Nő, 25-49, közép	2501.6	2844.6	2543.8	2543.8
Nő, 25-49, felső	802.0	1588.4	1574.0	1574.0
Ffi, 50-64	2612.0	3108.0	2850.7	3108.0
Nő, 50-64	1111.7	1823.9	1241.7	1823.9
65- éves	254.3	331.6	267.3	331.6
Bevándorló	192.7	2341.3	2221.2	2341.3
Összesen	20100.6	23353.0	21804.5	22745.8

E₀ = a foglalkoztatás a bázisidőszakban. E₁ % a foglalkoztatás a tárgyidőszakban.
Naiv 1 = előrejelzés a bázisidőszaki foglalkoztatási rátákkal.
Naiv 2 = előrejelzés a 23-49 évesek esetében a bázisidőszaki, a 15-24 évesek, az 50-74 évesek és a bevándorlók esetében a tárgyidőszaki foglalkoztatási rátákkal.

49. táblázat.
Olaszország – A naiv előrejelzések hibái
(ezer fő)

	E ₁	Naiv 1	Eltérés	Naiv 2	Eltérés
15-24 éves	1304.7	1387.3	82.6	1304.7	0.0
Ffi, 25-49, alsó	3439.3	3514.2	74.9	3514.2	74.9
Ffi, 25-49, közép	3712.7	3533.4	179.2	3533.4	179.2
Ffi, 25-49, felső	1344.6	1364.2	19.6	1364.2	19.6
Nő, 25-49, alsó	1513.9	1306.6	207.3	1306.6	207.3
Nő, 25-49, közép	2844.6	2543.8	300.8	2543.8	300.8
Nő, 25-49, felső	1588.4	1574.0	14.4	1574.0	14.4
Ffi, 50-64	3108.0	2850.7	257.3	3108.0	0.0
Nő, 50-64	1823.9	1241.7	582.2	1823.9	0.0
65- éves	331.6	267.3	64.3	331.6	0.0
Bevándorló	2341.3	2221.2	120.1	2341.3	0.0
Összesen	23353.0	21804.5	1902.8	22745.8	796.2
Hiba [*]		8.1			3.4

^{*}) Hiba = az eltérések abszolút értéknek összege a tárgyidőszaki aggregált foglalkoztatáshoz viszonyítva. E₁ = a foglalkoztatás 2007-ben. Naiv 1 = előrejelzés a bázisidőszaki foglalkoztatási rátákkal. Naiv 2 = előrejelzés a 25-49 évesek esetében a bázisidőszaki, a 15-24 évesek, az 50-74 évesek és a bevándorlók esetében a tárgyidőszaki foglalkoztatási rátákkal

50. táblázat.

Olaszország 1998-2008: Az aggregált foglalkoztatás-növekedés (100%) összetétele iskolázottság és foglalkozás szerint

	Foglalkozások közötti	Foglalkozásokon belüli	Teljes változás
Alapfokú			
Fegyveres	0.6	-1.3	-0.7
Vezetők	10.2	3.5	13.8
Szakemberek	0.1	0.4	0.6
Ügyintézők	7.2	-6.1	1.1
Irodai	0.2	-3.1	-2.9
Szolgáltató	-4.9	-11.8	-16.7
Mezőgazdasági	-3.7	-1.8	-5.5
Szaktunok	-0.1	-9.7	-9.8
Gépkezelők	3.1	-5.8	-2.7
Egyszerű	10.0	-7.8	2.1
Összesen	22.7	-43.5	-20.8
Középfokú			
Fegyveres	0.7	1.0	1.7
Vezetők	13.9	-0.1	13.7
Szakemberek	2.3	-6.8	-4.4
Ügyintézők	36.0	-6.7	29.3
Irodai	0.5	-2.6	-2.1
Szolgáltató	-3.8	8.8	4.9
Mezőgazdasági	-1.0	1.6	0.6
Szaktunok	-0.0	8.9	8.9
Gépkezelők	1.2	5.3	6.6
Egyszerű	3.1	6.6	9.7
Összesen	52.8	16.1	68.9
Felsőfokú			
Fegyveres	0.1	0.3	0.4
Vezetők	6.7	-3.4	3.3
Szakemberek	8.0	6.3	14.3
Ügyintézők	9.8	12.8	22.5
Irodai	0.1	5.6	5.7
Szolgáltató	-0.4	3.0	2.6
Mezőgazdasági	-0.1	0.2	0.2
Szaktunok	-0.0	0.8	0.8
Gépkezelők	0.0	0.5	0.5
Egyszerű	0.3	1.2	1.5
Összesen	24.5	27.3	51.8

51. táblázat.

Olaszország 1998-2008 – Különböző szegmensek hozzájárulása az aggregált foglalkoztatás növekedéséhez

		1998	2008	%
<i>Munkaidő (összesen)</i>	Teljes munkaidő	18851,43	20058,36	6
	Részmunkaidő	1505,87	3346,325	9
<i>Munkaidő (férfiak)</i>	Teljes munkaidő	12597,52	13319,99	4
	Részmunkaidő	452,1704	743,5677	1
<i>Munkaidő (nők)</i>	Teljes munkaidő	6253,915	6738,378	2
	Részmunkaidő	1053,699	2602,758	8
<i>Szerződés</i>	Határozatlan	13281,97	15122,67	9
	Határozott	1232,932	2323,191	5
	N.a	5842,402	5958,831	1
<i>Alkalmazás</i>	Vállalkozó	4966,084	5556,153	3
	Alkalmazott	14514,9	17445,86	14
	Segítő családtag	876,3171	402,678	-2
<i>Vállalat méret</i>	1-11 fő	8179,081	6837,577	-7
	11-19 fő	1611,317	3359,905	9
	20- 49 fő	2755,547	2868,561	1
	50 fő, vagy több	4194,62	6397,12	11
<i>Esti munka</i>	Rendszeresen	2679,517	3600,933	5
	Néha	3255,876	1225,204	-10
	Soha	14394,93	18554,61	20
<i>Éjszakai munka</i>	Rendszeresen	1038,354	1886,088	4
	Néha	1572,697	693,6009	-4
	Soha	17718,76	20803,78	15
<i>Szombati munka</i>	Rendszeresen	8045,751	8830,019	4
	Néha	4303,283	2122,389	-11
	Soha	7985,286	12414,04	22
<i>Vasárnapi munka</i>	Rendszeresen	1703,187	3107,463	7
	Néha	2786,71	1292,074	-7
	Soha	15841,61	18975,74	15
	Dolgozik	20357,3	23404,69	15

52. táblázat.
Spanyolország – Foglalkoztatás, aktivitás, munkanélküliség
(ezer fő)

	1998	2008
Férfi		
Foglalkoztatott	8979.6	11720.7
Aktív	10398.7	13031.7
Munkanélküli	1419.1	1311.0
Nő		
Foglalkoztatott	4834.6	8536.9
Aktív	6587.4	9816.5
Munkanélküli	1752.9	1279.6
Összesen		
Foglalkoztatott	13814.2	20257.6
Aktív	16986.1	22848.2
Munkanélküli	3171.9	2590.6

53. táblázat.
Spanyolország – A foglalkoztatottak, az aktívak és a munkanélküliek aránya a 15-74 éves népességben
(százalék)

	1998	2008
Férfi		
Foglalkoztatott	58.9	66.7
Aktív	68.2	74.1
Munkanélküli	9.3	7.5
Nő		
Foglalkoztatott	31.0	48.6
Aktív	42.3	55.9
Munkanélküli	11.3	7.3
Összesen		
Foglalkoztatott	44.8	57.7
Aktív	55.1	65.0
Munkanélküli	10.3	7.4

54. táblázat.
Spanyolország – A foglalkoztatottak, az aktívak és a munkanélküliek aránya a 15-64 éves népességben
(százalék)

	1998	2008
Férfi		
Foglalkoztatott	65.8	73.3
Aktív	76.3	81.6
Munkanélküli	10.5	8.3
Nő		
Foglalkoztatott	35.6	54.7
Aktív	48.6	62.9
Munkanélküli	13.0	8.2
Összesen		
Foglalkoztatott	50.7	64.1
Aktív	62.5	72.3
Munkanélküli	11.7	8.3

55. táblázat.
Spanyolország – Foglalkoztatási ráták ötéves életkori csoportokban
(százalék)

	Mindkét nem		Férfi		Nő	
Életkor	1998	2008	1998	2008	1998	2008
15-19	10.8	14.8	13.9	18.5	7.6	10.8
20-24	39.2	54.4	45.3	57.8	32.9	50.9
25-29	61.8	74.6	72.6	78.2	50.7	70.7
30-34	66.0	78.7	82.6	85.7	49.1	71.1
35-39	66.2	77.8	85.9	87.1	46.4	68.0
40-44	66.9	75.8	86.5	86.4	47.3	64.8
45-49	61.7	74.2	85.1	85.8	38.6	63.2
50-54	55.9	68.9	79.8	82.2	32.5	55.2
55-59	45.0	55.4	67.3	72.9	23.6	39.2
60-64	26.1	33.0	38.7	46.1	14.6	21.0
65-69	3.4	5.7	4.6	8.6	2.3	3.2
70-74	1.0	1.5	1.5	1.8	0.6	1.2
Összesen	44.8	57.7	58.9	66.7	31.0	48.6

56. táblázat.

Spanyolország – Iskolai végzettség öt éves életkori csoportokban
(részarány a megfelelő korú népességben, százalék)

Életkor	Alsó		Közép		Felső	
	1998	2008	1998	2008	1998	2008
25-29	43.7	34.4	22.4	27.3	33.9	38.3
30-34	51.2	32.5	20.5	25.7	28.3	41.7
35-39	57.4	40.3	19.5	24.0	23.1	35.7
40-44	66.1	43.9	15.2	23.8	18.6	32.3
45-49	72.7	52.0	11.5	23.1	15.8	24.9
50-54	80.9	56.5	7.3	20.7	11.7	22.8
55-59	84.4	67.0	5.8	15.0	9.8	17.9
60-64	89.7	73.9	3.8	11.2	6.5	14.9
65-69	91.0	79.5	3.4	8.4	5.6	12.1
70-74	93.6	85.3	2.5	5.6	3.9	9.1

Alsó: ISCED 0-2, Közép: ISCED 3, Felső: ISCED 4-6

57. táblázat.

Spanyolország – Az alsó fokon iskolázottak foglalkoztatási rátái öt éves életkori csoportokban
(százalék)

Életkor	1998	2008
15-19	10.8	14.8
20-24	39.2	54.4
25-29	61.8	74.6
30-34	66.0	78.7
35-39	66.2	77.8
40-44	66.9	75.8
45-49	61.7	74.2
50-54	55.9	68.9
55-59	45.0	55.4
60-64	26.1	33.0
65-69	3.4	5.7
70-74	1.0	1.5
Összesen	44.8	57.7

58. táblázat.

Spanyolország – Népesség, valamint a foglalkoztatottak, a munkanélküliek
és az inaktívak aránya a dekomponáláshoz használt csoportokban

	Népesség		Foglalkoztatott		Munkanélküli		Inaktív	
	ezer fő		%		%		%	
	1998	2008	1998	2008	1998	2008	1998	2008
15-24 éves	5525	3776	27.3	36.2	15.4	11.2	57.3	52.6
Ffi, 25-49, alsó	4061	3214	80.0	81.4	12.8	9.1	7.2	9.5
Ffi, 25-49, közép	1306	1627	82.7	88.6	9.6	4.8	7.7	6.6
Ffi, 25-49, felső	1712	2621	85.1	91.5	8.6	4.1	6.3	4.4
Nő, 25-49, alsó	4028	2666	35.5	51.9	14.6	11.1	49.8	37.0
Nő, 25-49, közép	1236	1531	53.0	70.4	16.9	7.7	30.1	21.9
Nő, 25-49, felső	1710	2919	68.1	81.5	16.6	6.1	15.3	12.3
Ffi, 50-64	3000	3625	62.7	67.9	6.1	4.1	31.2	28.0
Nő, 50-64	3156	3725	23.5	38.8	3.8	3.8	72.8	57.4
65- éves	3699	3541	2.4	3.3	0.0	0.1	97.6	96.6
Bevándorló	852	5443	48.8	63.1	13.9	11.7	37.3	25.1
Összesen	30285	34688	43.8	55.4	10.2	6.5	46.1	38.1

59. táblázat.

Spanyolország – A foglalkoztatás változásának komponensei

	c	p _a	p _n	p _e	Összesen
15-24 éves	-9.2	2.6	5.4	8.0	-1.2
Ffi, 25-49, alsó	-10.5	1.4	-1.4	0.1	-10.4
Ffi, 25-49, közép	4.3	0.9	0.0	0.9	5.2
Ffi, 25-49, felső	12.5	1.1	0.6	1.7	14.3
Nő, 25-49, alsó	-9.2	1.8	6.8	8.6	-0.7
Nő, 25-49, közép	2.8	1.8	1.6	3.4	6.2
Nő, 25-49, felső	14.2	3.7	1.1	4.8	19.0
Ffi, 50-64	6.4	1.2	2.0	3.2	9.6
Nő, 50-64	2.7	0.1	7.6	7.7	10.5
65- éves	-0.1	-0.0	0.7	0.7	0.6
Bevándorló	41.2	0.1	5.7	5.8	47.0
Összesen	55.1	14.7	30.3	44.9	100.0

Rövidítések: c = összetételhatás. p_a = a munkanélküliség csökkenés hatása. p_n = az inaktivitás-csökkenés hatása. p_e = teljes paraméterhatás . Lsd. a (6) egyenletet!

60. táblázat.
Spanyolország – Naiv előrejelzések (ezer fő)

	E ₀	E ₁	Naiv 1	Naiv 2
15-24 éves	1567.7	1489.7	1071.5	1489.7
Ffi, 25-49, alsó	3247.0	2574.5	2569.5	2569.5
Ffi, 25-49, közép	1087.5	1421.1	1354.7	1354.7
Ffi, 25-49, felső	1477.0	2394.6	2261.0	2261.0
Nő, 25-49, alsó	1425.8	1383.9	943.7	943.7
Nő, 25-49, közép	665.9	1067.7	825.3	825.3
Nő, 25-49, felső	1174.1	2397.3	2005.0	2005.0
Ffi, 50-64	1887.3	2503.6	2280.1	2503.6
Nő, 50-64	748.2	1420.9	883.0	1420.9
65- éves	83.9	123.4	80.3	123.4
Bevándorló	441.7	3466.0	2822.3	3466.0
Összesen	13806.2	20242.8	17096.4	18962.8

E₀ = a foglalkoztatás a bázisidőszakban. E₁ % a foglalkoztatás a tárgyidőszakban.
Naiv 1 = előrejelzés a bázisidőszaki foglalkoztatási rátákkal.
Naiv 2 = előrejelzés a 23-49 évesek esetében a bázisidőszaki, a 15-24 évesek, az 50-74 évesek és a bevándorlók esetében a tárgyidőszaki foglalkoztatási rátákkal.

61. táblázat.
Spanyolország – A naiv előrejelzések hibái (ezer fő)

	E ₁	Naiv 1	Eltérés	Naiv 2	Eltérés
15-24 éves	1489.7	1071.5	418.2	1489.7	0.0
Ffi, 25-49, alsó	2574.5	2569.5	5.0	2569.5	5.0
Ffi, 25-49, közép	1421.1	1354.7	66.4	1354.7	66.4
Ffi, 25-49, felső	2394.6	2261.0	133.5	2261.0	133.5
Nő, 25-49, alsó	1383.9	943.7	440.3	943.7	440.3
Nő, 25-49, közép	1067.7	825.3	242.5	825.3	242.5
Nő, 25-49, felső	2397.3	2005.0	392.3	2005.0	392.3
Ffi, 50-64	2503.6	2280.1	223.5	2503.6	0.0
Nő, 50-64	1420.9	883.0	537.9	1420.9	0.0
65- éves	123.4	80.3	43.1	123.4	0.0
Bevándorló	3466.0	2822.3	643.7	3466.0	0.0
Összesen	20242.8	17096.4	3146.4	18962.8	1279.9
Hiba*		6.3			1.5

*) Hiba = az eltérések abszolút értékének összege a tárgyidőszaki aggregált foglalkoztatáshoz viszonyítva. E₁ = a foglalkoztatás 2007-ben. Naiv 1 = előrejelzés a bázisidőszaki foglalkoztatási rátákkal. Naiv 2 = előrejelzés a 25-49 évesek esetében a bázisidőszaki, a 15-24 évesek, az 50-74 évesek és a bevándorlók esetében a tárgyidőszaki foglalkoztatási rátákkal

62. táblázat.
Spanyolország 1999-2008: Az aggregált foglalkoztatás-növekedés (100%) összetétele iskolázottság és foglalkozás szerint

	Foglalkozások közötti	Foglalkozásokon belüli	Teljes változás
Alapfokú			
Fegyveres	0.1	0.1	0.2
Vezetők	3.3	-4.7	-1.4
Szakemberek	0.1	-0.2	-0.1
Ügyintézők	4.0	-3.6	0.4
Irodai	2.2	-1.7	0.5
Szolgáltató	10.8	-6.0	4.8
Mezőgazdasági	-3.3	-1.3	-4.6
Szakt munkák	8.6	-6.6	2.0
Gépkezelők	4.3	-3.8	0.5
Egyszerű	11.4	-6.1	5.4
Összesen	41.5	-33.9	7.6
Középfokú			
Fegyveres	0.1	-0.2	-0.0
Vezetők	1.5	0.7	2.2
Szakemberek	0.4	-0.4	0.0
Ügyintézők	6.5	-1.2	5.3
Irodai	2.9	0.1	2.9
Szolgáltató	5.9	4.0	9.9
Mezőgazdasági	-0.4	1.0	0.5
Szakt munkák	2.2	4.3	6.5
Gépkezelők	1.2	2.7	3.9
Egyszerű	2.5	4.6	7.1
Összesen	22.8	15.5	38.3
Felsőfokú			
Fegyveres	0.1	0.1	0.2
Vezetők	2.2	4.0	6.3
Szakemberek	13.9	0.6	14.5
Ügyintézők	10.5	4.8	15.2
Irodai	2.9	1.6	4.5
Szolgáltató	3.0	2.0	5.0
Mezőgazdasági	-0.2	0.4	0.2
Szakt munkák	1.6	2.3	3.9
Gépkezelők	0.7	1.1	1.7
Egyszerű	1.1	1.5	2.5
Összesen	35.7	18.4	54.1

63. táblázat.

Spanyolország 1998-2008 – Hozzájárulás az aggregált foglalkoztatás növekedéséhez (%)

		1998	2008	%
<i>Munkaidő (összesen)</i>	Teljes munkaidő	12702,04	17766,39	37
	Részmunkaidő	1095,789	2491,247	10
<i>Munkaidő (férfiak)</i>	Teljes munkaidő	8699,505	11197,94	18
	Részmunkaidő	269,5471	522,7771	2
<i>Munkaidő (nők)</i>	Teljes munkaidő	4002,532	6568,452	19
	Részmunkaidő	826,2421	1968,47	8
<i>Szerződés</i>	Határozatlan	7143,719	11823,48	34
	Határozott	3499,89	4815,377	10
	N.a	3154,857	3618,781	3
<i>Alkalmazás</i>	Vállalkozó	2752,649	3406,738	5
	Alkalmazott	10659,34	16638,85	43
	Segítő családtag	378,97	201,9511	-1
<i>Vállalati méret</i>	1-11 fő	4091,209	5955,627	13
	11-19 fő	2697,297	3241,043	4
	20- 49 fő	1103,227	2305,383	9
	50 fő, vagy több	3847,418	4945,185	8
<i>Esti munka</i>	Rendszeresen	3809,41	n.a.	..
	Néha	2440,797	n.a.	..
	Soha	13883,67	n.a.	..
<i>Éjszakai munka</i>	Rendszeresen	624,6705	1017,893	3
	Néha	810,3609	1164,081	3
	Soha	12362,79	18009,81	41
<i>Szombati munka</i>	Rendszeresen	4990,871	5622,046	5
	Néha	664,8134	1097,765	3
	Soha	8142,142	12990,27	35
<i>Vasárnapi munka</i>	Rendszeresen	2035,619	2772,101	5
	Néha	453,8052	719,0142	2
	Soha	11308,4	16516,26	38
	Dolgozik	13814,19	20257,63	

64. táblázat.

Bulgária – Foglalkoztatás, aktivitás, munkanélküliség
(ezer fő)

	2000	2007
Férfi		
Foglalkoztatott	1531.8	1731.5
Aktív	1836.0	1852.2
Munkanélküli	304.2	120.7
Nő		
Foglalkoztatott	1340.6	1521.1
Aktív	1592.5	1640.6
Munkanélküli	251.9	119.5
Összesen		
Foglalkoztatott	2872.4	3252.6
Aktív	3428.4	3492.8
Munkanélküli	556.0	240.2

65. táblázat.

Bulgária – A foglalkoztatottak, az aktívak és a munkanélküliek aránya a 15-74 éves népességben
(százalék)

	2000	2007
Férfi		
Foglalkoztatott	48.8	58.7
Aktív	58.5	62.8
Munkanélküli	9.7	4.1
Nő		
Foglalkoztatott	40.7	49.2
Aktív	48.4	53.1
Munkanélküli	7.7	3.9
Összesen		
Foglalkoztatott	44.6	53.8
Aktív	53.3	57.8
Munkanélküli	8.7	4.0

66. táblázat.

Bulgária – A foglalkoztatottak, az aktívák és a munkanélküliek aránya a 15-64 éves népességben (százalék)

	2000	2007
Férfi		
Foglalkoztatott	54.9	65.8
Aktív	65.9	70.4
Munkanélküli	11.1	4.6
Nő		
Foglalkoztatott	47.2	57.6
Aktív	56.1	62.1
Munkanélküli	8.9	4.6
Összesen		
Foglalkoztatott	51.0	61.7
Aktív	61.0	66.2
Munkanélküli	10.0	4.6

67. táblázat.

Bulgária – Foglalkoztatási ráták öt éves életkori csoportokban (százalék)

	Mindkét nem		Férfi		Nő	
Életkor	2000	2007	2000	2007	2000	2007
15-19	5.4	5.1	3.8	5.5	7.0	4.7
20-24	32.9	46.7	36.8	51.9	28.7	41.3
25-29	59.3	72.6	64.8	78.3	53.1	66.0
30-34	69.2	79.4	71.9	85.2	66.5	73.6
35-39	73.7	81.2	75.9	84.0	71.6	78.3
40-44	75.8	84.6	76.8	86.1	74.9	83.0
45-49	73.5	80.9	75.0	82.7	72.1	79.0
50-54	65.6	75.2	67.6	77.0	63.8	73.6
55-59	33.5	59.7	53.6	64.5	16.2	55.3
60-64	10.5	23.7	15.7	37.5	6.1	11.8
65-69	4.8	6.6	7.1	10.5	2.9	3.5
70-74	2.5	3.0	4.0	4.9	1.3	1.6
Összesen	44.6	53.8	48.8	58.7	40.7	49.2

68. táblázat.

Bulgária – Iskolai végzettség öt éves életkori csoportokban (részarány a megfelelő korú népességben, százalék)

	Alsó		Közép		Felső	
Életkor	2000	2007	2000	2007	2000	2007
25-29	25.1	18.6	56.8	57.4	18.1	24.0
30-34	23.7	17.9	56.6	55.8	19.7	26.3
35-39	23.3	17.7	57.4	58.7	19.3	23.6
40-44	24.1	15.9	54.2	60.4	21.7	23.7
45-49	30.5	19.5	48.6	56.6	20.9	23.9
50-54	37.4	23.4	45.8	53.7	16.8	22.9
55-59	49.1	30.7	35.1	48.6	15.8	20.7
60-64	57.4	39.9	29.7	40.9	12.9	19.2
65-69	67.7	52.8	22.5	30.7	9.7	16.6
70-74	72.6	62.5	19.2	23.4	8.2	14.0

Alsó: ISCED 0-2, Közép: ISCED 3, Felső: ISCED 4-6

69. táblázat.

Bulgária – Az alsó fokon iskolázottak foglalkoztatási rátái öt éves életkori csoportokban (százalék)

Életkor	2000	2007
15-19	5.4	5.1
20-24	32.9	46.7
25-29	59.3	72.6
30-34	69.2	79.4
35-39	73.7	81.2
40-44	75.8	84.6
45-49	73.5	80.9
50-54	65.6	75.2
55-59	33.5	59.7
60-64	10.5	23.7
65-69	4.8	6.6
70-74	2.5	3.0
Összesen	44.6	53.8

70. táblázat.

Bulgária – Népesség, valamint a foglalkoztatottak, a munkanélküliek és az inaktívak aránya a dekomponáláshoz használt csoportokban

	Népesség		Foglalkoztatott		Munkanélküli		Inaktív	
	ezer fő		%		%		%	
	2000	2007	2000	2007	2000	2007	2000	2007
15-24 éves	1193	1025	19.4	24.7	9.9	4.4	70.8	70.9
Ffi, 25-49, alsó	382	251	54.8	60.1	17.8	11.4	27.4	28.5
Ffi, 25-49, közép	822	868	76.6	86.9	12.2	4.3	11.2	8.8
Ffi, 25-49, felső	226	262	89.4	94.1	5.8	2.3	4.8	3.6
Nő, 25-49, alsó	347	239	44.0	47.4	17.0	13.9	39.0	38.7
Nő, 25-49, közép	739	712	70.9	78.8	11.8	4.7	17.3	16.4
Nő,25-49, felső	346	401	85.5	90.5	5.5	2.0	9.0	7.5
Ffi, 50-64	703	678	48.0	59.8	7.0	3.9	45.0	36.2
Nő, 50-64	802	769	30.9	46.7	5.1	3.6	64.0	49.7
65- éves	861	830	3.7	4.8	0.1	0.1	96.1	95.1
Összesen	6420	6035	43.3	51.3	8.5	3.9	48.2	44.8

71. táblázat.

Bulgária – A foglalkoztatás változásának komponensei

	c	p _u	p _n	p _e	Összesen
15-24 éves	-9.6	15.7	-1.4	14.2	4.6
Ffi, 25-49, alsó	-19.7	5.8	-1.4	4.3	-15.3
Ffi, 25-49, közép	9.8	17.6	4.9	22.5	32.3
Ffi, 25-49, felső	8.5	2.3	0.7	3.0	11.4
Nő, 25-49, alsó	-13.0	3.0	-1.0	2.0	-11.0
Nő, 25-49, közép	-5.3	13.9	1.0	15.0	9.7
Nő,25-49, felső	12.7	3.5	1.1	4.6	17.3
Ffi, 50-64	-3.5	5.8	16.6	22.4	18.9
Nő, 50-64	-3.4	3.2	30.2	33.5	30.1
65- éves	-0.3	-0.0	2.3	2.3	2.0
Összesen	-23.8	70.9	52.9	123.8	100.0

Rövidítések: c = összetételhatás. p_u = a munkanélküliség csökkenés hatása. p_n = az inaktivitás-csökkenés hatása. p_e = teljes paraméterhatás . Lsd. a (6) egyenletet!

72. táblázat.

Bulgária – Naiv előrejelzések (ezer fő)

	E ₀	E ₁	Naiv 1	Naiv 2
15-24 éves	232.2	249.8	199.6	249.8
Ffi, 25-49, alsó	209.4	150.9	137.7	137.7
Ffi, 25-49, közép	631.3	754.8	666.4	666.4
Ffi, 25-49, felső	202.4	246.1	233.9	233.9
Nő, 25-49, alsó	154.7	112.9	106.6	106.6
Nő, 25-49, közép	524.1	561.1	505.0	505.0
Nő,25-49, felső	296.6	362.7	344.0	344.0
Ffi, 50-64	336.0	408.0	324.1	408.0
Nő, 50-64	247.6	362.4	237.3	362.4
65- éves	32.3	39.8	31.2	39.8
Összesen	2866.5	3248.5	2785.7	3053.6

E₀ = a foglalkoztatás a bázisidőszakban. E₁ % a foglalkoztatás a tárgyidőszakban.

Naiv 1 = előrejelzés a bázisidőszaki foglalkoztatási rátákkal.

Naiv 2 = előrejelzés a 23-49 évesek esetében a bázisidőszaki, a 15-24 évesek, az 50-74 évesek és a bevándorlók esetében a tárgyidőszaki foglalkoztatási rátákkal.

73. táblázat.

Bulgária – A naiv előrejelzések hibái (ezer fő)

	E ₁	Naiv 1	Eltérés	Naiv 2	Eltérés
15-24 éves	249.8	199.6	50.2	249.8	0.0
Ffi, 25-49, alsó	150.9	137.7	13.2	137.7	13.2
Ffi, 25-49, közép	754.8	666.4	88.4	666.4	88.4
Ffi, 25-49, felső	246.1	233.9	12.2	233.9	12.2
Nő 25-49, alsó	112.9	106.6	6.3	106.6	6.3
Nő, 25-49, közép	561.1	505.0	56.1	505.0	56.1
Nő,25-49, felső	362.7	344.0	18.8	344.0	18.8
Ffi, 50-64	408.0	324.1	83.9	408.0	0.0
Nő, 50-64	362.4	237.3	125.1	362.4	0.0
65- éves	39.8	31.2	8.6	39.8	0.0
Összesen	3248.5	2785.7	462.9	3053.6	194.9
Hiba*			14.3		6.0

*) Hiba = az eltérések abszolút értéknek összege a tárgyidőszaki aggregált foglalkoztatáshoz viszonyítva. E₁ = a foglalkoztatás 2007-ben. Naiv 1 = előrejelzés a bázisidőszaki foglalkoztatási rátákkal. Naiv 2 = előrejelzés a 25-49 évesek esetében a bázisidőszaki, a 15-24 évesek, az 50-74 évesek és a bevándorlók esetében a tárgyidőszaki foglalkoztatási rátákkal

74. táblázat.
Bulgária 2000-2007: Az aggregált foglalkoztatás-növekedés (100%) összetétele iskolázottság és foglalkozás szerint

	Foglalkozások közötti	Foglalkozásokon belüli	Teljesváltozás
Alapfokú			
Fegyveres	0.0	0.0	0.0
Vezetők	0.3	-1.5	-1.2
Szakemberek	0.0	-0.2	-0.2
Ügyintézők	-0.2	-0.8	-1.0
Irodai	0.4	-1.6	-1.2
Szolgáltató	4.2	-6.2	-2.0
Mezőgazdasági	-15.1	-10.7	-25.8
Szakt munkák	4.7	-8.1	-3.3
Gépkezelők	3.8	-11.6	-7.8
Egyszerű	11.5	-10.0	1.5
Összesen	9.7	-50.7	-41.0
Középfokú			
Fegyveres	0.0	0.0	0.0
Vezetők	4.2	-2.2	1.9
Szakemberek	1.2	-2.4	-1.2
Ügyintézők	-5.9	-10.7	-16.6
Irodai	9.0	-3.8	5.2
Szolgáltató	25.3	2.5	27.8
Mezőgazdasági	-8.3	10.0	1.7
Szakt munkák	15.9	5.9	21.8
Gépkezelők	14.1	11.1	25.2
Egyszerű	14.0	8.9	23.0
Összesen	69.6	19.3	88.8
Felsőfokú			
Fegyveres	0.0	0.0	0.0
Vezetők	4.8	3.7	8.6
Szakemberek	13.7	2.6	16.3
Ügyintézők	-5.2	11.5	6.3
Irodai	2.3	5.4	7.7
Szolgáltató	3.3	3.7	7.0
Mezőgazdasági	-0.7	0.7	0.1
Szakt munkák	1.0	2.1	3.1
Gépkezelők	0.6	0.5	1.1
Egyszerű	0.8	1.1	1.9
Összesen	20.7	31.4	52.1

75. táblázat.
Bulgária – A foglalkoztatás szerkezetének néhány mutatója, 2000-2007

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Foglalkozási jogviszony, %								
Önfoglalkoztatott	14.7							11.3
Segítő családtag	1.7							1.2
Szektor, %								
Mezőgazdaság	13.2							7.5
Ipar	32.8							35.5
Szolgáltatás	54.0							57.0
Vállalatméret, %								
<10 fős		26.6						20.7
11-20 fős		20.8						23.4
21-50 fős		15.3						14.4
50- fős		37.3						41.4
Munkaidő, óra	40.7							41.5
Részmunkaidős, %		3.5						1.7
Határozott idejű, %		6.8						5.2
Soha nem dolgozik, %								
Este					59.1			58.5
Éjjel					83.1			83.0
Szombaton					46.1			44.5
Vasárnap					66.8			66.2
Otthon							94.6	96.9

76. táblázat.
Magyarország – A foglalkoztatás növekedése 1997-2008-ban

	Foglalkoztatottak száma	Foglalkoztatási ráta, százalék	
	ezer fő	15-64 évesek	65-74 évesek
1997	3580	52.0	1.9
2008	3868	56.6	3.4
Változás	288	4.6	1.5

77. táblázat.

Magyarország - A 25-32 éves nők megoszlása iskolázottság szerint 1997-ben és 2008-ban
(százalék)

	1997	2008
8 osztálynál kevesebb	1.9	1.9
8 osztály	22.6	14.6
Szakmunkásképző, szakiskola	28.2	23.5
Szakközépiskola, technikum	15.7	10.6
Gimnázium	19.1	23.7
Főiskola, akkreditált felsőfokú szakképzés	9.5	18.0
Egyetem	3.1	7.8
Összesen	100.0	100.0

78. táblázat.

Magyarország - A 25-32 éves nők megoszlása a háztartásban
élő 0-6 éves gyermekek száma szerint 1997-ben és 2008-ban, százalék

A 0-6 éves gyermekek száma	1997	2008
0	40.8	57.9
1	40.4	29.9
2	16.7	10.2
3 vagy több	2.4	2.0
Összesen	100.0	100.0

79. táblázat.

Magyarország - A 25-32 éves nők foglalkoztatási rátája a háztartásban élő
0-6 éves gyermekek száma szerint 1997-ben és 2008-ban, százalék

	Foglalkoztatási ráta	
A 0-6 éves gyermekek száma	1997	2008
0	75.3	77.9
1	46.2	36.4
2	23.2	15.6
3 vagy több	8.6	4.2
25-32 éves nők összesen	53.4	57.7

80. táblázat.

Magyarország - A 15-74 éves népesség csoportjai és foglalkoztatási rátái, 1997, 2008

	Foglalkoztatási ráta		Népesség, ezer fő	
	1997	2008	1997	2008
15-24 évesek	0.32	0.24	1796	1374
25-49 éves, 0-8 osztályt végzett	0.55	0.50	925	580
25-49 éves, szakiskolát végzett	0.74	0.77	1133	1115
25-49 éves, középiskolát végzett	0.79	0.81	1008	1080
25-49 éves, főiskolát, egyetemet végzett	0.87	0.87	478	731
50-74 éves, férfi	0.26	0.37	1046	1249
50-74 éves, nő	0.13	0.26	1384	1582

81. táblázat.

Magyarország - Foglalkoztatás-növekedés 1997-2008-ban: komponensek

	Összetétel-változás	Paraméter-változás	Összesen
15-25 évesek	-120	-128	-247
26-50 éves, 0-8 osztályt végzettek	-181	-37	-217
26-50 éves, szakiskolát végzettek	-13	40	26
26-50 éves, középiskolát végzettek	57	16	74
26-50 éves, főiskolát, egyetemet végzettek	221	-1	221
26-50 évesek összesen	85	19	104
51-74 éves, férfiak	63	129	192
51-74 éves, nők	39	202	241
51-74 évesek összesen	102	331	433
Mindösszesen	67	222	289

82. táblázat.
Magyarország – A foglalkoztatás szerkezetének változása (ezer fő)

	1997	2008	Változás
Mezőgazdaság	292	177	-115
Ipar	972	933	-39
Építőipar	213	306	93
Kereskedelem, szolgáltatás	1324	1599	275
Közigazgatás, oktatás, egészségügy	779	854	75
Tiszta állami	1086	993	-93
Szövetkezeti	193	42	-151
Egyéb (tisza magán és vegyes)	2239	2719	480
A kérdezett nem tudja	62	113	51
0-4 fő	874	832	-42
5-10 fő	293	375	80
11-19 fő	359	505	146
20-49 fő	465	611	146
Több mint 50 fő	1232	1167	-65
Nem tudja, de 10 főnél több	264	288	24
Nem tudja, de 10 főnél kevesebb	93	90	-3
Alkalmazásban álló	2929	3360	431
Vállalkozó alkalmazottal	93	110	17
Szövetkezet tagja	69	3	-66
Kft tagja	65	59	-6
Vállalkozó alkalmazott nélkül	286	228	-58
Segítő családtag	42	13	-29
Alkalmi munkás, napszámos	25	32	7
Teljes munkaidős	3263	3641	378
Részmunkaidős*	317	227	-90
Határozatlan idejű szerződése van**	2830	3124	294
Határozott idejű szerződése van**	195	268	73
Összesen	3580	3868	288

*) A szokásos heti munkaidő kisebb 40 óránál
**) Az adatok a munkaszerződéssel foglalkoztatottakra vonatkoznak és az önfoglalkoztatás visszaszorulásának hatását is tükrözik.

83. táblázat.
Magyarország – Népesség, valamint a foglalkoztatottak, a munkanélküliek és az inaktívak aránya a dekomponáláshoz használt csoportokban

	Népesség		Foglalkoztatott		Munkanélküli		Inaktív	
	ezer fő		%		%		%	
	1998	2008	1998	2008	1998	2008	1998	2008
15-24 éves	1561	1212	33.2	20.3	6.1	5.4	60.7	74.4
Ffi, 25-49, alsó	332	264	55.8	55.6	11.7	15.9	32.5	28.5
Ffi, 25-49, közép	1185	1153	81.4	84.7	6.9	5.8	11.8	9.5
Ffi, 25-49, felső	210	303	93.0	92.7	2.0	2.5	5.0	4.7
Nő, 25-49, alsó	499	301	49.5	40.0	6.7	10.7	43.9	49.3
Nő, 25-49, közép	995	998	69.2	69.4	5.5	5.9	25.3	24.7
Nő, 25-49, felső	258	416	84.6	82.5	1.1	2.6	14.3	14.9
Ffi, 50-64	759	934	38.0	47.9	2.6	3.2	59.5	48.9
Nő, 50-64	898	1084	20.9	38.2	1.2	2.5	77.9	59.3
65- éves	908	896	1.4	2.5	0.5	0.0	98.1	97.4
Bevándorló	133	150	41.7	48.6	3.0	3.9	55.3	47.5
Összesen	7737	7710	44.4	45.2	4.4	4.4	51.2	50.4

84. táblázat.
Magyarország – A foglalkoztatás változásának komponensei

	c	p _u	p _n	p _e	Összesen
15-24 éves	-39.2	6.3	-86.4	-80.1	-119.3
Ffi, 25-49, alsó	-16.4	-2.9	6.5	3.6	-12.8
Ffi, 25-49, közép	-11.3	5.8	13.2	18.9	7.6
Ffi, 25-49, felső	36.6	0.0	0.8	0.8	37.4
Nő, 25-49, alsó	-38.1	-5.6	-9.2	-14.8	-52.9
Nő, 25-49, közép	1.0	0.6	4.3	4.9	5.9
Nő, 25-49, felső	54.8	-1.4	-2.0	-3.4	51.3
Ffi, 50-64	34.3	-0.6	35.4	34.8	69.0
Nő, 50-64	25.5	-5.7	78.8	73.1	98.6
65- éves	-0.1	1.8	3.8	5.6	5.5
Bevándorló	3.9	-0.5	6.3	5.8	9.7
Összesen	50.8	-2.3	51.5	49.2	100.0

Rövidítések: c = összetételhatás. p_u = a munkanélküliség csökkenés hatása. p_n = az inaktivitás-csökkenés hatása. p_e = teljes paraméterhatás . Lsd. a (6) egyenletet!

85. táblázat.
Magyarország – Naiv előrejelzések
(ezer fő)

	E ₀	E ₁	Naiv 1	Naiv 2
15-24 éves	526.5	241.5	408.8	241.5
Ffi, 25-49, alsó	185.2	154.6	147.0	147.0
Ffi, 25-49, közép	969.8	988.0	943.3	943.3
Ffi, 25-49, felső	195.9	285.3	283.0	283.0
Nő, 25-49, alsó	250.7	124.3	150.9	150.9
Nő, 25-49, közép	684.7	698.8	687.0	687.0
Nő, 25-49, felső	216.1	338.7	348.8	348.8
Ffi, 50-64	317.8	482.7	391.0	482.7
Nő, 50-64	215.5	451.0	260.1	451.0
65- éves	16.4	29.5	16.2	29.5
Bevándorló	62.0	85.1	70.4	85.1
Összesen	3640.5	3879.4	3706.5	3849.8

E₀ = a foglalkoztatás a bázisidőszakban. E₁ % a foglalkoztatás a tárgyidőszakban.
Naiv 1 = előrejelzés a bázisidőszaki foglalkoztatási rátákkal.
Naiv 2 = előrejelzés a 23-49 évesek esetében a bázisidőszaki, a 15-24 évesek, az 50-74 évesek és a bevándorlók esetében a tárgyidőszaki foglalkoztatási rátákkal.

86. táblázat.
Magyarország – A naiv előrejelzések hibái
(ezer fő)

	E ₁	Naiv 1	Eltérés	Naiv 2	Eltérés
15-24 éves	241.5	408.8	167.3	241.5	0.0
Ffi, 25-49, alsó	154.6	147.0	7.6	147.0	7.6
Ffi, 25-49, közép	988.0	943.3	44.6	943.3	44.6
Ffi, 25-49, felső	285.3	283.0	2.3	283.0	2.3
Nő, 25-49, alsó	124.3	150.9	26.6	150.9	26.6
Nő, 25-49, közép	698.8	687.0	11.8	687.0	11.8
Nő,25-49, felső	338.7	348.8	10.1	348.8	10.1
Ffi, 50-64	482.7	391.0	91.6	482.7	0.0
Nő, 50-64	451.0	260.1	190.9	451.0	0.0
65- éves	29.5	16.2	13.4	29.5	0.0
Bevándorló	85.1	70.4	14.7	85.1	0.0
Összesen	3879.4	3706.5	581.0	3849.8	103.1
Hiba*		15.0			2.7

*) Hiba = az eltérések abszolút értéknek összege a tárgyidőszaki aggregált foglalkoztatáshoz viszonyítva. E₁ = a foglalkoztatás 2007-ben. Naiv 1 = előrejelzés a bázisidőszaki foglalkoztatási rátákkal. Naiv 2 = előrejelzés a 25-49 évesek esetében a bázisidőszaki, a 15-24 évesek, az 50-74 évesek és a bevándorlók esetében a tárgyidőszaki foglalkoztatási rátákkal

87. táblázat.
Magyarország 1998-2008: Az aggregált foglalkoztatás-növekedés (100%) összetétele iskolázottság
és foglalkozás szerint

	Foglalkozások közötti	Foglalkozásokon belüli	Teljes változás
Alapfokú			
Fegyveres	-0.1	-0.6	-0.7
Vezetők	0.5	-0.5	0.0
Szakemberek	0.2	-1.0	-0.8
Ügyintézők	1.1	-6.1	-5.1
Irodai	0.5	-9.5	-9.0
Szolgáltató	4.1	-10.6	-6.5
Mezőgazdasági	-7.1	-6.7	-13.8
Szakt munkák	-7.3	-18.4	-25.6
Gépkezelők	9.4	-10.1	-0.7
Egyszerű	-0.5	-17.7	-18.2
Összesen	0.9	-81.2	-80.4
Középfokú			
Fegyveres	-1.2	-1.3	-2.5
Vezetők	15.1	-4.7	10.4
Szakemberek	5.8	-10.1	-4.4
Ügyintézők	19.6	-20.1	-0.6
Irodai	4.5	-1.0	3.5
Szolgáltató	27.7	4.8	32.5
Mezőgazdasági	-9.1	5.7	-3.4
Szakt munkák	-48.9	16.8	-32.1
Gépkezelők	22.5	9.3	31.7
Egyszerű	-0.4	16.4	16.1
Összesen	35.5	15.7	51.3
Felsőfokú			
Fegyveres	-0.6	1.9	1.2
Vezetők	14.6	5.2	19.9
Szakemberek	43.1	11.1	54.2
Ügyintézők	5.5	26.2	31.7
Irodai	0.5	10.5	11.0
Szolgáltató	1.5	5.8	7.3
Mezőgazdasági	-0.6	1.1	0.4
Szakt munkák	-0.7	1.6	0.9
Gépkezelők	0.2	0.9	1.1
Egyszerű	-0.0	1.3	1.3
Összesen	63.6	65.5	129.1

87. táblázat.
Tényleges és naivan becsült aggregált foglalkoztatás-növekedések (százalék)

	Tényleges	Naiv1	Naiv2
Finnország	8.5	1.8	7.0
Hollandia	15.1	2.5	12.0
Írország	32.7	26.0	33.2
Olaszország	15.0	7.4	12.0
Spanyolország	46.6	23.8	37.3
Bulgária	13.3	-2.8	6.5
Magyarország	6.6	1.8	5.7

88. táblázat.
Hibák - az abszolút eltérések átlaga a tárgyidőszaki foglalkoztatás százalékában

	Naiv1	Naiv2
Finnország	6.4	1.5
Hollandia	10.9	2.7
Írország	8.0	1.4
Olaszország	8.1	3.4
Spanyolország	15.5	6.3
Bulgária	14.2	6.0
Magyarország	15.0	2.7

89. táblázat.
A legfontosabb összetétel- és paraméterhatások

	SF	NL	IE	IT	ES	BG	HU
<i>Összetétel- és paraméterhatások a fiataloknál, az időseknel és a bevándorlóknál</i>							
15-24 évesek (c+p _e)	-0.3	15.4	-10.7	-15.4	-1.2	4.6	-119.3
Bevándorlók (c+p _e)	19.5	30.2	57.3	66.1	47.0	0.0	9.7
50-74 évesek (c+p _e)	114.9	66.0	26.6	39.5	20.6	50.9	173.1
<i>Az iskolázottság szerinti összetétel változásának hatása</i>							
Alapfokon képzettek (c)	-56.1	-37.3	-14.3	-50.7	-19.8	-32.6	-54.5
Középfokon képzettek (c)	-21.7	-45.2	5.3	3.3	7.1	4.5	-10.4
Felsőfokon képzettek (c)	26.0	47.2	38.6	37.4	26.7	21.2	91.3
<i>Paraméterváltozások a 25-49 éves népességben</i>							
p _e	-17.6	-23.6	2.8	-19.8	-19.6	51.4	10.1

90. táblázat.
Foglalkozások közötti és foglalkozásokon belüli eltolódások hatása a különböző iskolázottságú rétegek foglalkoztatására (aggregált foglalkozás-változás = 100)

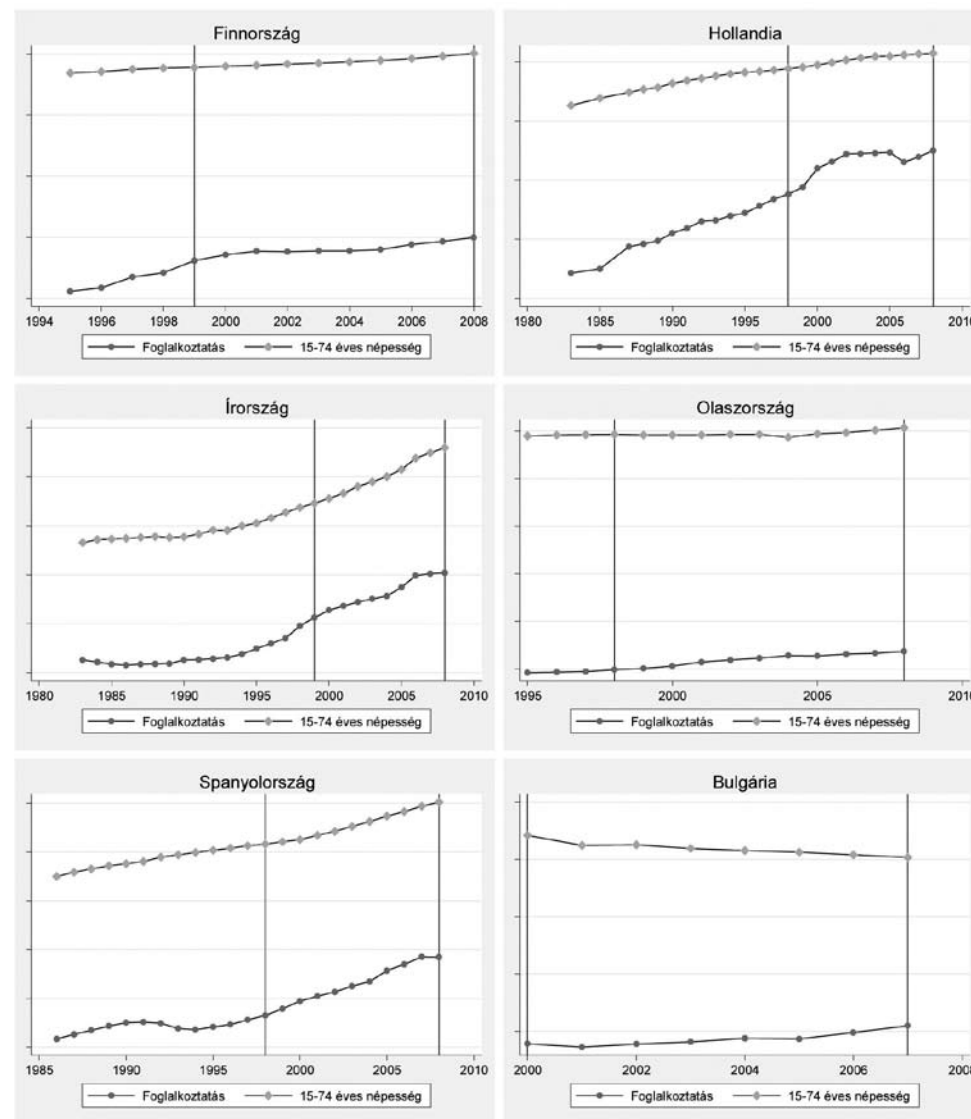
	A foglalkozások méretváltozásából eredő hatás	A foglalkozásokon belüli iskolázottsági összetétel változásából eredő hatás	Teljes hozzájárulás az aggregált foglalkoztatás változásához (=100%)
Finnország			
alsó	17.4	-87.2	-69.8
közép	47.6	33.9	81.4
felső	35.0	53.4	88.4
Hollandia			
alsó	25.0	-18.8	6.3
közép	38.2	-39.6	-1.5
felső	36.8	58.4	95.2
Írország			
alsó	23.9	-31.1	-7.1
közép	38.3	-5.7	32.6
felső	37.7	36.8	74.5
Olaszország			
alsó	22.7	-43.5	-20.8
közép	52.8	16.1	68.9
felső	24.5	27.3	51.8
Spanyolország			
alsó	41.5	-33.9	7.6
közép	22.8	15.5	38.3
felső	35.7	18.4	54.1
Bulgária			
alsó	9.7	-50.7	-41.0
közép	69.6	19.3	88.8
felső	20.7	31.4	52.1
Magyarország			
alsó	0.9	-81.2	-80.4
közép	35.5	15.7	51.3
felső	63.6	65.5	129.1

Hollandia, Magyarország, Olaszország, Spanyolország: 1998-2008. Finnország, Írország: 1999-2008, Bulgária: 2000-2007

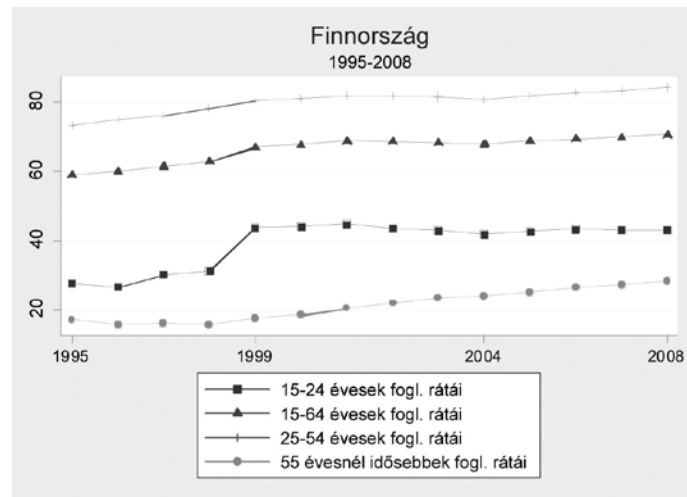
91. táblázat.
Hozzájárulás az aggregált foglalkoztatás változásához (%)

		Finnország	Hollandia	Írország	Olaszország	Spanyolország
<i>Munkaidő (összesen)</i>	Teljes munkaidő	6	1	37	6	37
	Részmunkaidő	3	15	16	9	10
<i>Munkaidő (férfiak)</i>	Teljes munkaidő	3	1	22	4	18
	Részmunkaidő	1	4	3	1	2
<i>Munkaidő (nők)</i>	Teljes munkaidő	3	0	15	2	19
	Részmunkaidő	2	11	13	8	8
<i>Szerződés</i>	Határozatlan	11	5	44	9	34
	Határozott	-2	5	3	5	10
	N.a	0	3	5	1	3
<i>Alkalmazás</i>	Vállalkozó	0	4	6	3	5
	Alkalmazott	9	12	47	14	43
	Segítő családtag	0	0	0	-2	-1
<i>Vállalatméret</i>	1-11 fő	1	3	15	-7	13
	11-19 fő	2	5	8	9	4
	20- 49 fő	3	7	7	1	9
	50 fő, vagy több	3	-8	15	11	8
<i>Esti munka</i>	Rendszeresen	1	19	5	5	..
	Néha	0	7	10	-10	..
	Soha	8	-10	38	20	..
<i>Éjszakai munka</i>	Rendszeresen	0	8	4	4	3
	Néha	-2	-2	4	-4	3
	Soha	10	9	45	15	41
<i>Szombati munka</i>	Rendszeresen	-1	5	4	4	5
	Néha	0	4	17	-11	3
	Soha	9	6	32	22	35
<i>Vasárnapi munka</i>	Rendszeresen	0	5	5	7	5
	Néha	0	5	10	-7	2
	Soha	9	6	38	15	38

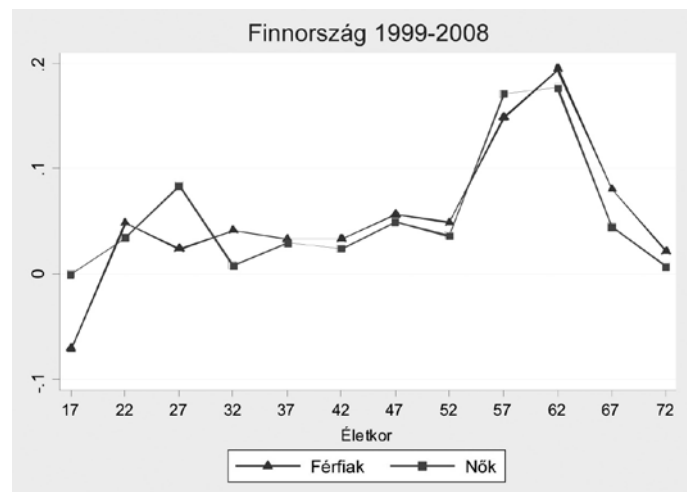
1. ábra. A 15-74 éves népesség és a foglalkoztatás alakulása a kiválasztott országokban
Függőleges vonalak jelzik a vizsgálatba bevonható éveket

2. ábra. Finnország - foglalkoztatási ráták életkor szerint

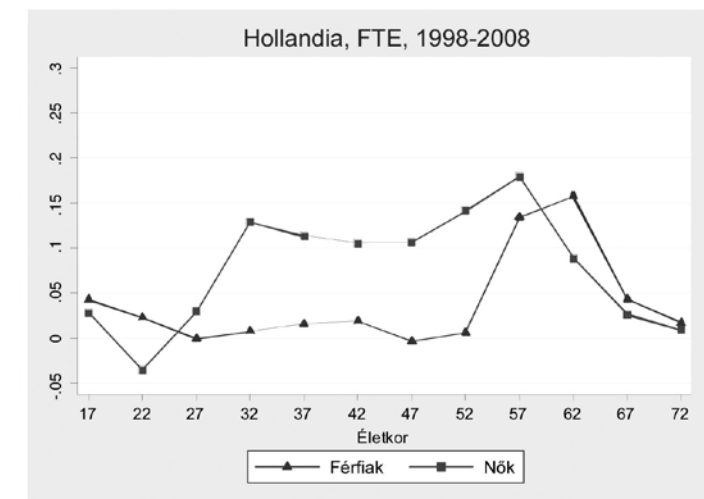
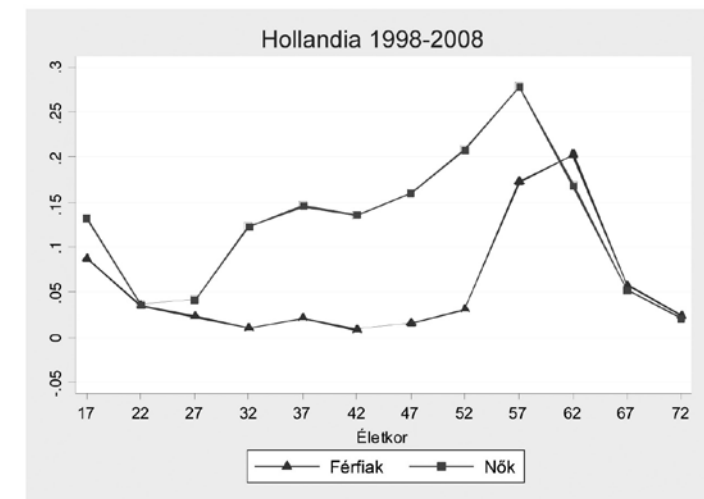

3. ábra. Finnország – Foglalkoztatási rátaváltozások 1999 és 2008 között

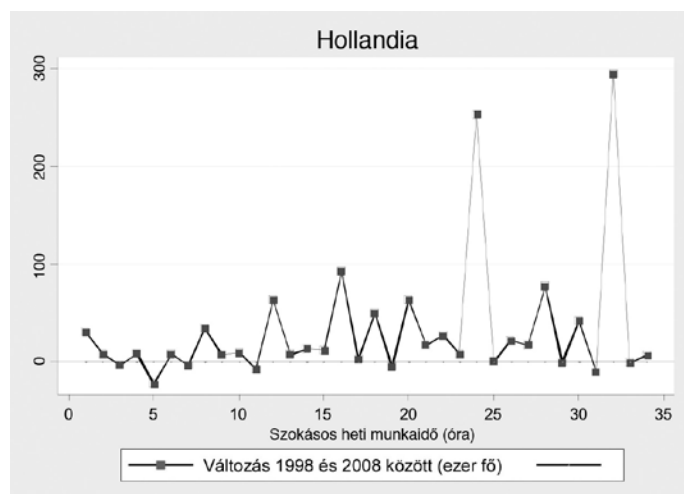
4. ábra.

Hollandia 1998-2008: Az emberfőben illetve teljes munkaidős létszámban mért (FTE) foglalkoztatási ráta változása életkor szerint

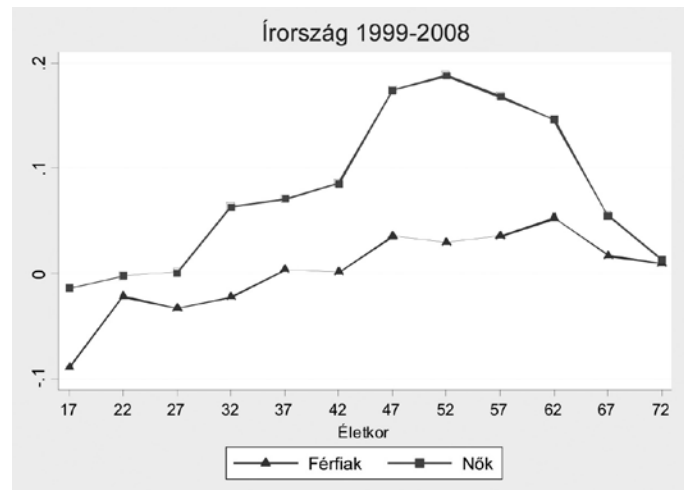
5. ábra.

Hollandia 1998-2008: A munkahelyek számának változása a szokásos heti munkaidő szerint (ezer darab)

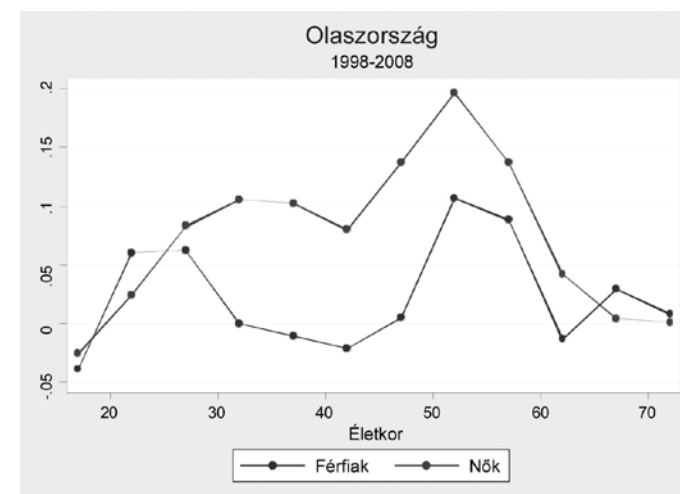
6. ábra.

Írország 1999-2008: A foglalkoztatási ráta változása életkor szerint

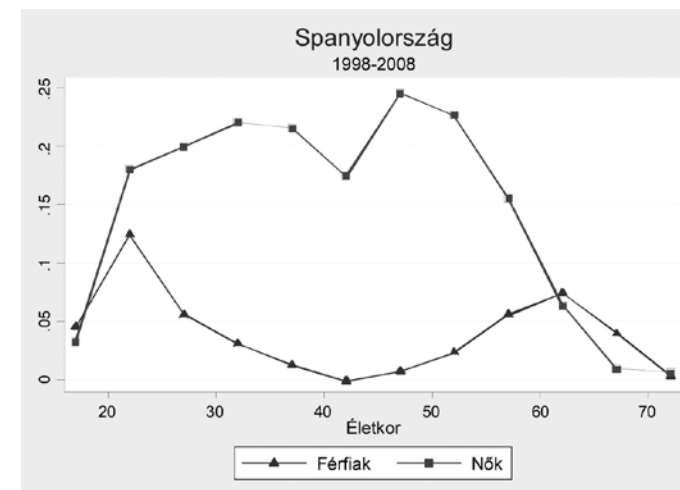
7. ábra.

Olaszország 1998-2008: A foglalkoztatási ráta változása életkor szerint

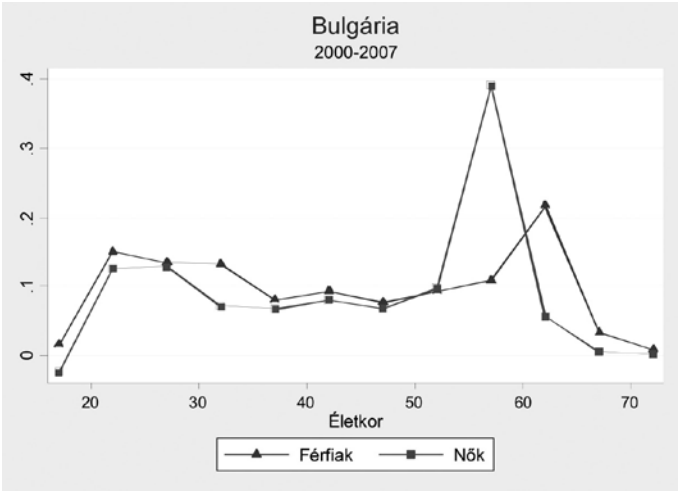

8. ábra.

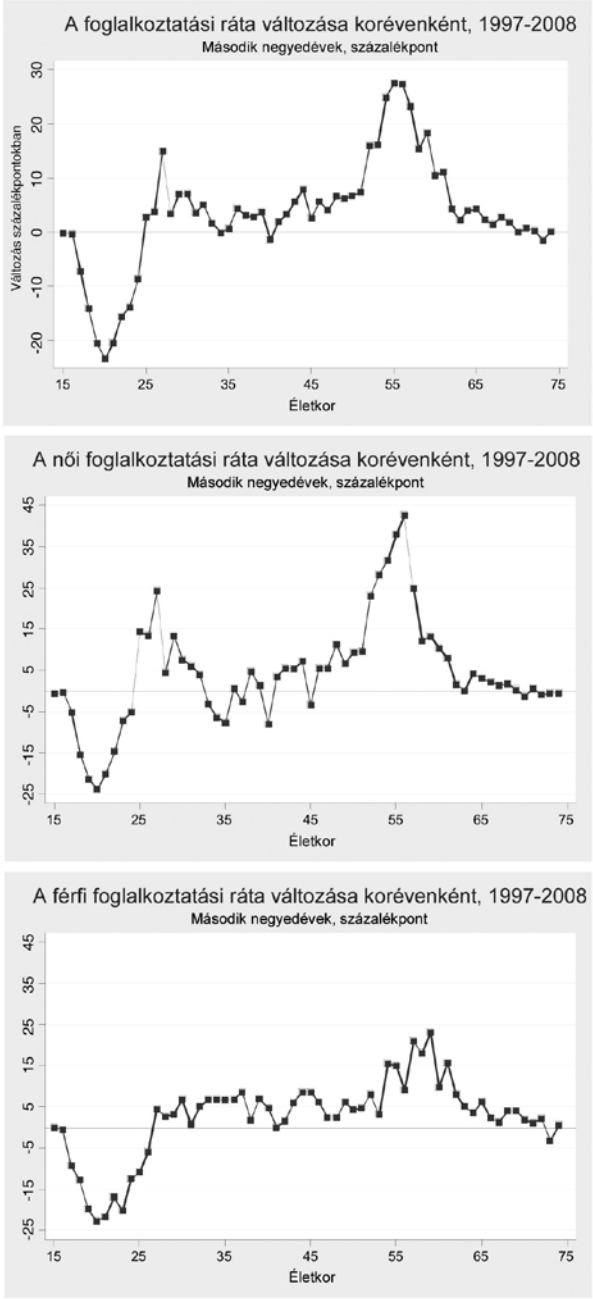
Spanyolország 1998-2008: A foglalkoztatási ráta változása életkor szerint

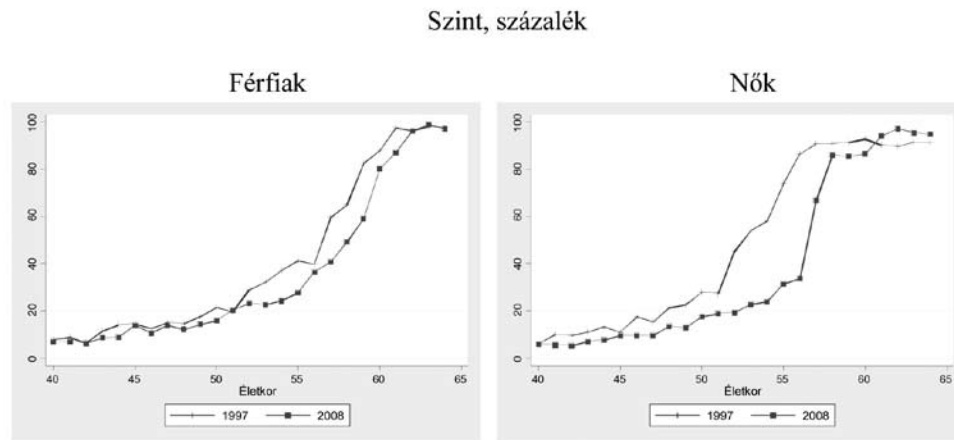
9. ábra.
Bulgária 2000-2007: A foglalkoztatási ráta változása életkor szerint

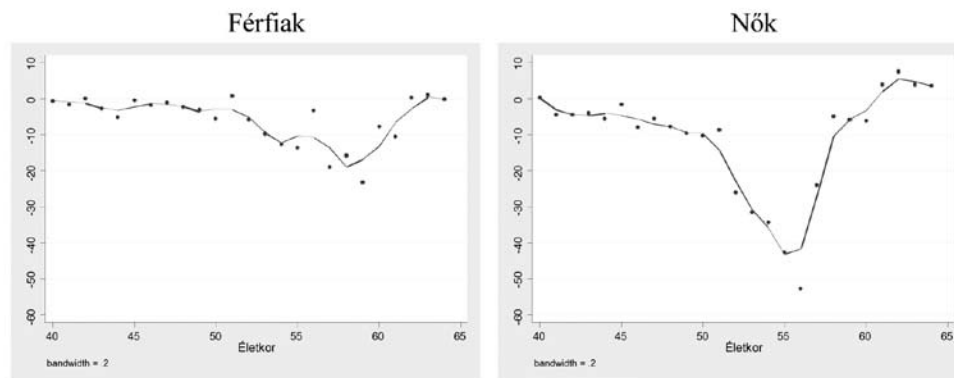
10. ábra.
Magyarország – Az életkor-foglalkoztatási profil változása 1997-2008-ban

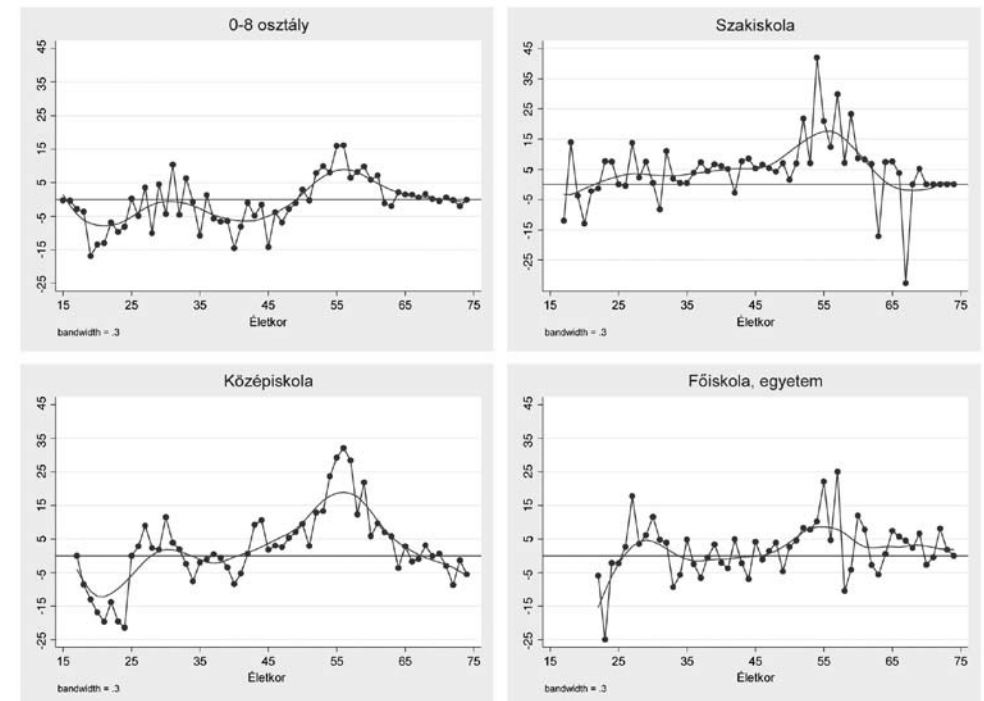
11. ábra.
Magyarország – Saját jogú nyugdíjasok a 40-64 évesek között (1997, 2008)

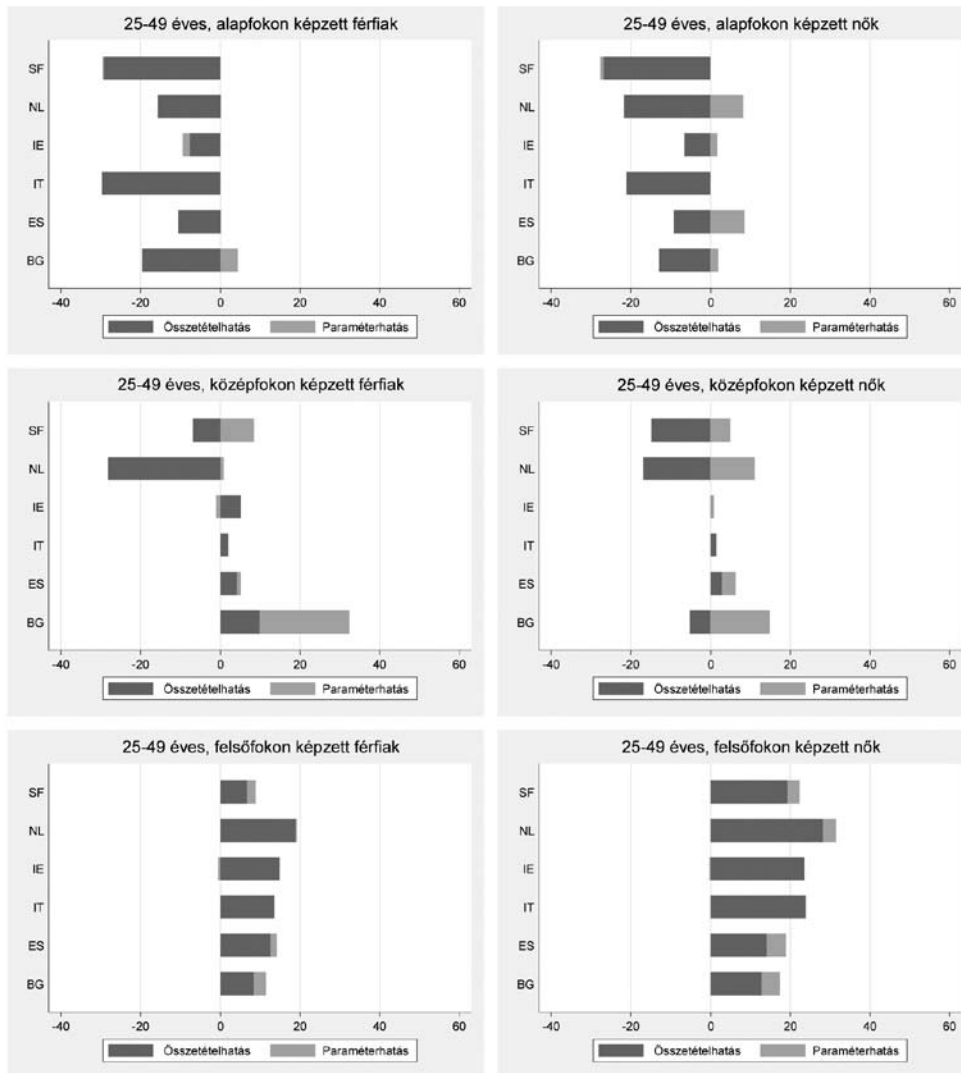
Változás, százalékpont. Simítás nem-lineáris regresszióval

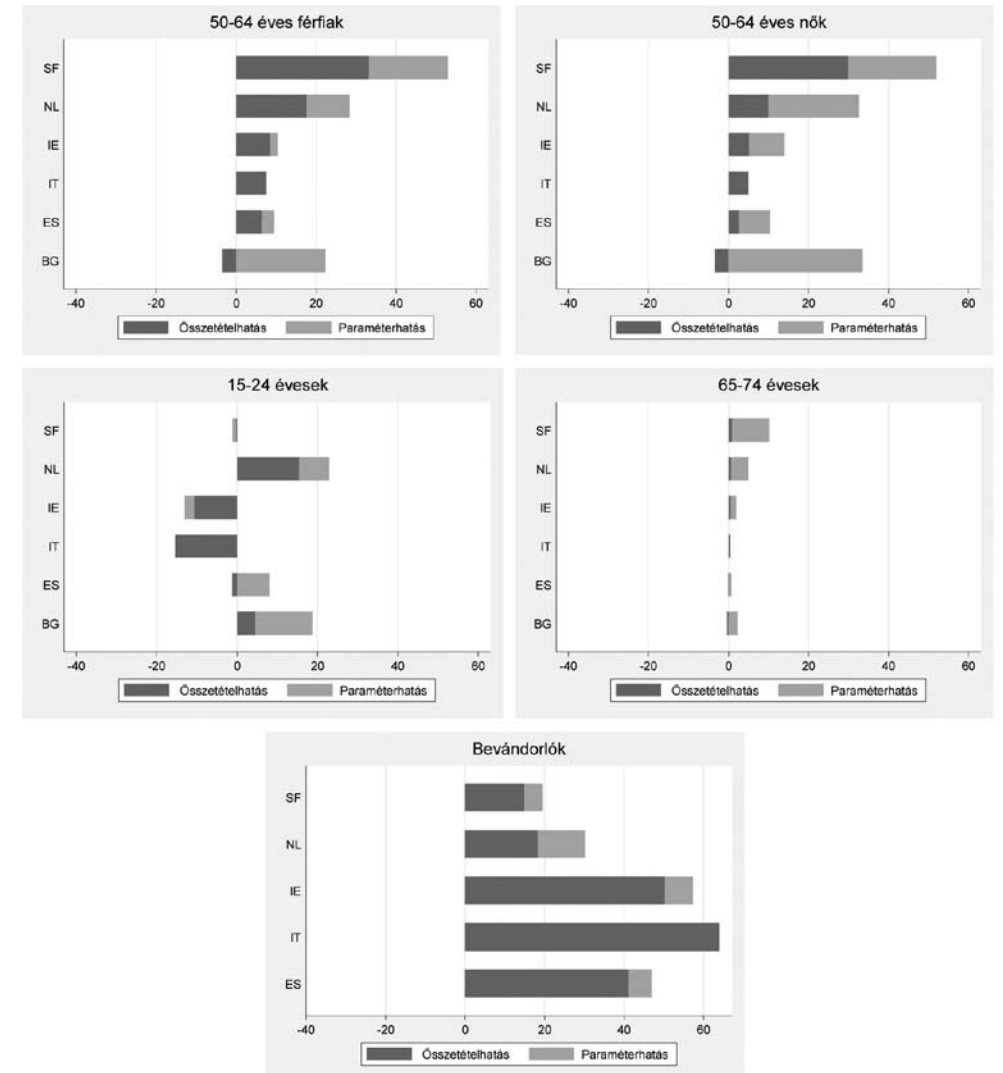
12. ábra.
Magyarország – A foglalkoztatási ráta változása korévenként, iskolázottság szerint

13. ábra.
Foglalkoztatási összetétel- és paraméterhatások (c és p)
25-49 évesek

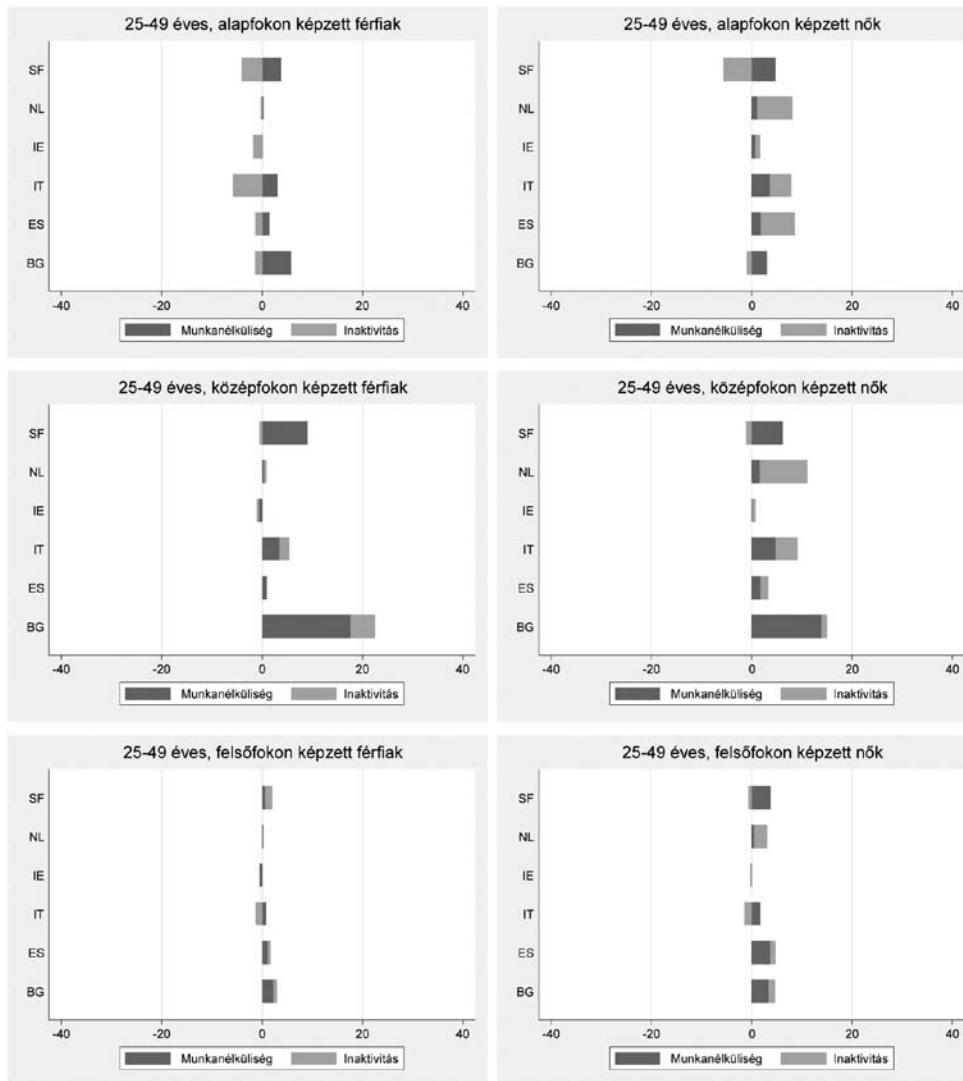

14. ábra.
Foglalkoztatási összetétel- és paraméterhatások (c és p)
Egyéb csoportok

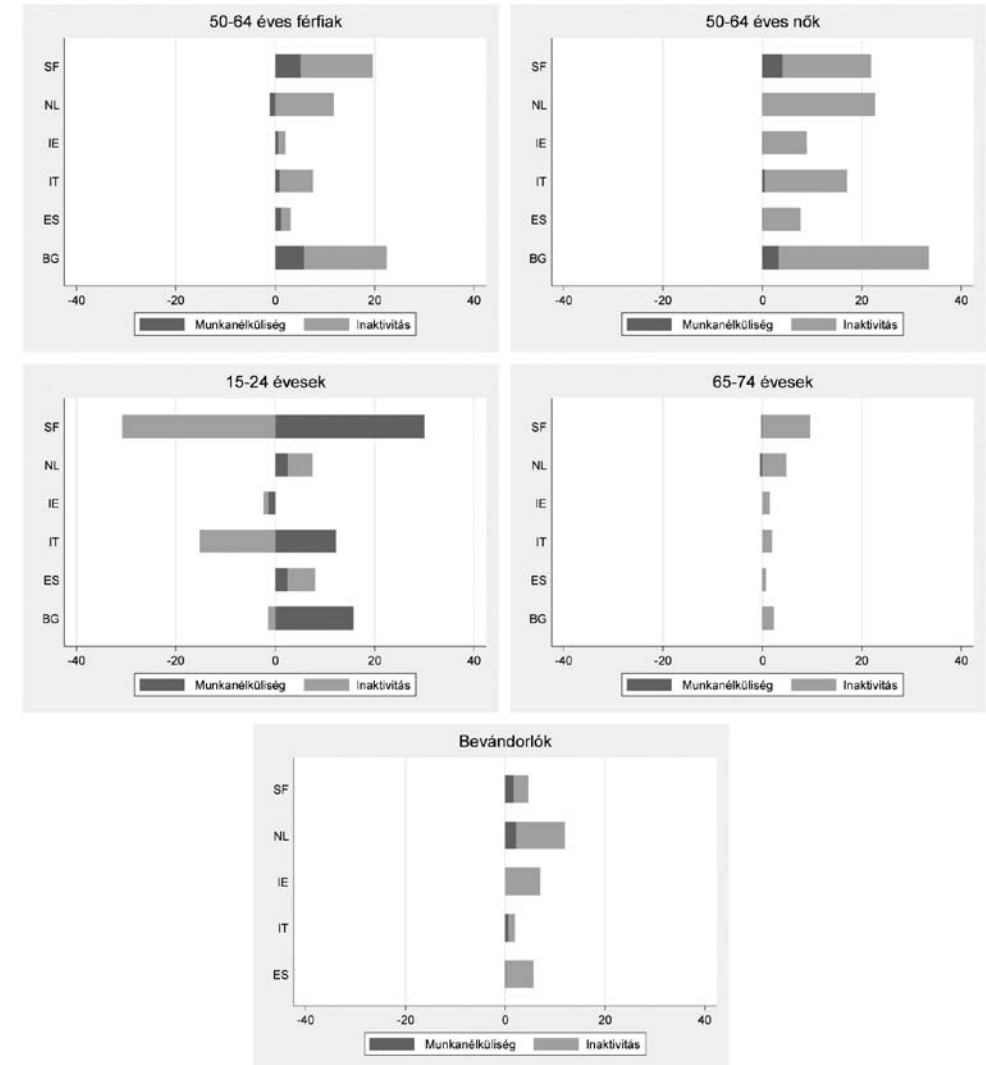
15. ábra.

A munkanélküliség és az inaktivitás csökkenéséből eredő paraméterhatások (p_u és p_n)
25-49 évesek

16. ábra.

A munkanélküliség és az inaktivitás csökkenéséből eredő paraméterhatások (p_u és p_n)
Egyéb csoportok

7. Függelék

A 15-24, 15-64, 25-54 évesek és az 54 éven felüliek foglalkoztatási rátái és ezek változása 1995 és 2008 között (a volt szocialista országok esetében 2000 és 2008 között) országonként.

(EU_LFS, ilostat változó)

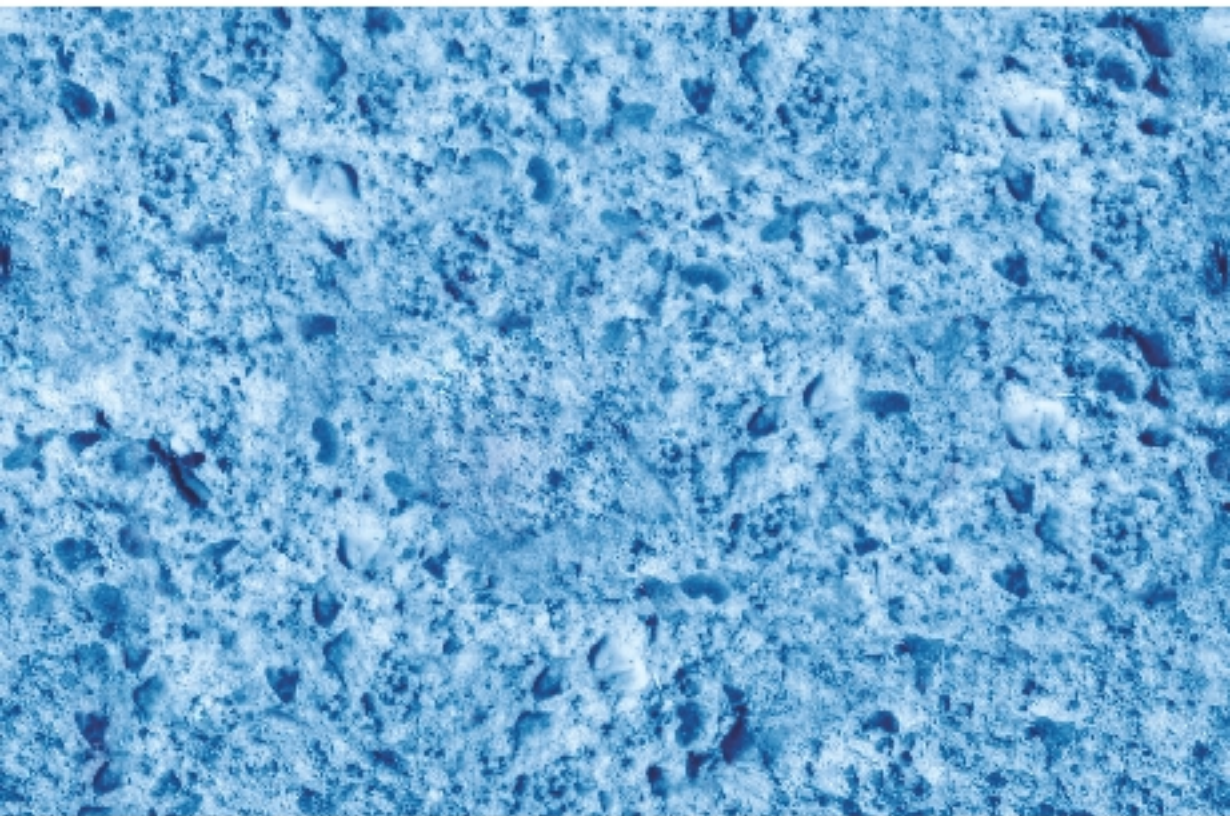
year	country	Foglalkoztatási ráták				1995 (v. 2000) és 2008 közötti változás (százalékpont)			
		15-24	15-64	25-54	55+				
1995	at	57.02	68.13	79.85	13.98				
1996	at	54.38	67.03	79.23	14.07				
2000	at	51.31	67.59	81.57	14.19				
2007	at	54.29	71.09	84.00	18.49				
2008	at	54.76	71.82	84.36	19.57	-2.27	3.68	4.51	5.59
1995	be	26.59	56.22	73.71	10.42				
1996	be	26.04	56.24	73.88	9.61				
2000	be	30.28	60.92	77.93	10.43				
2007	be	27.49	62.05	79.69	15.01				
2008	be	27.40	62.40	80.46	15.25	0.81	6.18	6.75	4.83
2000	bg	19.47	50.98	69.69	10.75				
2001	bg	20.31	50.33	68.01	11.52				
2007	bg	24.37	61.65	79.35	18.95	4.90	10.67	9.66	8.20
2000	cy	33.17	63.99	77.93	28.42				
2007	cy	34.22	69.79	83.81	32.14				
2008	cy	34.65	69.67	83.72	32.36	1.48	5.68	5.80	3.94
2000	cz	35.32	64.46	81.45	17.94				
2001	cz	33.40	64.58	81.97	18.54				
2007	cz	28.49	66.10	83.46	24.78				
2008	cz	28.07	66.58	83.84	25.55	-7.25	2.11	2.39	7.61
2002	de	44.55	65.09	78.77	17.92				
2007	de	45.36	69.28	80.74	21.53				
2008	de	46.84	70.37	81.61	22.06	2.29	5.29	2.83	4.13
1995	dk	65.11	73.74	81.69	19.89				
1996	dk	65.32	73.83	82.20	19.90				
2000	dk	66.52	76.32	84.36	23.94				
2007	dk	65.09	77.10	86.33	29.68				
2008	dk	66.71	78.03	87.97	28.66	1.60	4.29	6.28	8.78
2000	ee	26.58	59.86	76.57	22.69				

2001	ee	26.31	60.54	75.75	25.48				
2007	ee	34.21	69.06	84.55	29.91				
2008	ee	35.93	69.49	83.70	30.59	9.35	9.63	7.13	7.90
1995	es	23.67	46.50	59.43	14.47				
1996	es	23.11	47.34	60.35	14.47				
2000	es	31.83	55.93	68.33	14.86				
2007	es	39.13	65.34	76.83	18.81				
2008	es	35.97	64.09	75.31	19.34	12.30	17.59	15.88	4.87
1995	fi	27.77	59.02	73.33	17.25				
1996	fi	26.65	59.94	75.06	15.60				
2000	fi	44.02	67.76	81.14	18.51				
2007	fi	43.24	69.88	83.34	27.28				
2008	fi	43.20	70.55	84.25	28.20	15.43	11.53	10.92	10.96
1995	fr	24.48	58.82	77.03	12.81				
1996	fr	23.98	58.99	77.03	12.41				
2000	fr	27.32	61.25	78.28	11.72				
2007	fr	32.35	64.25	81.80	17.07				
2008	fr	33.23	65.30	83.26	17.44	8.74	6.48	6.22	4.63
1995	gr	26.47	54.51	68.76	21.66				
1996	gr	25.43	54.92	69.52	21.48				
2000	gr	27.42	56.60	70.71	19.04				
2007	gr	23.98	61.37	75.55	19.08				
2008	gr	23.55	61.86	76.15	19.34	-2.92	7.35	7.39	-2.32
1996	hu	27.36	52.01	70.21	8.87				
2000	hu	33.13	55.94	72.79	10.25				
2001	hu	30.42	56.07	73.12	10.51				
2007	hu	20.99	57.31	74.56	15.35				
2008	hu	20.02	56.65	74.39	14.82	-13.10	0.71	1.60	4.56
1995	ie	36.47	53.96	64.65	20.96				
1996	ie	35.67	54.81	66.32	21.39				
2000	ie	48.07	64.54	75.26	24.09				
2007	ie	48.39	68.86	78.92	30.21				
2008	ie	46.13	68.08	78.03	30.58	9.66	14.12	13.38	9.62
1995	is	61.20	81.64	87.75	65.10				
1996	is	59.72	81.98	88.97	63.66				
2000	is	73.93	87.13	91.76	62.33				
2007	is	73.79	84.99	88.44	65.27				

2008	is	71.58	83.54	87.33	65.02	10.38	1.91	-0.41	-0.08
1995	it	25.14	50.56	65.49	13.80				
1996	it	24.67	50.84	65.73	13.88				
2000	it	25.61	53.16	67.63	12.77				
2007	it	24.66	58.66	73.47	14.80				
2008	it	24.35	58.73	73.48	15.10	-0.79	8.17	7.98	1.30
2000	lt	26.66	59.60	75.58	22.34				
2001	lt	22.37	58.01	75.26	20.18				
2007	lt	25.15	64.92	82.53	24.62				
2008	lt	26.66	64.34	81.17	24.42	0.00	4.74	5.59	2.08
1995	lu	38.22	58.52	71.91	11.63				
1996	lu	36.92	59.13	73.15	10.51				
2000	lu	31.89	62.74	78.19	12.36				
2007	lu	22.47	64.17	81.89	14.21				
2008	lu	23.84	63.42	79.96	15.47	-14.39	4.90	8.05	3.84
2000	lv	30.26	57.38	73.41	19.55				
2001	lv	28.89	58.83	75.88	19.78				
2007	lv	38.35	68.33	82.29	29.33				
2008	lv	37.23	68.65	82.59	30.76	6.97	11.27	9.18	11.21
1995	nl	54.16	64.15	74.31	14.20				
1996	nl	53.89	65.34	75.81	14.77				
2000	nl	68.36	72.88	81.69	18.23				
2007	nl	65.93	75.12	85.00	26.64				
2008	nl	67.11	76.62	86.49	27.90	12.95	12.47	12.17	13.70
1995	no	42.68	71.32	82.47	36.56				
1996	no	50.00	73.98	83.44	37.39				
2000	no	57.13	77.48	85.54	42.18				
2007	no	53.73	76.34	85.74	48.99				
2008	no	56.51	77.62	86.75	49.48	13.84	6.29	4.28	12.92
2000	pl	24.14	55.14	71.02	16.25				
2001	pl	24.19	53.65	69.22	15.95				
2007	pl	25.84	57.02	74.91	16.17				
2008	pl	27.35	59.23	77.45	17.37	3.21	4.09	6.44	1.11
1995	pt	35.76	62.20	78.16	28.44				
1996	pt	34.69	62.06	78.08	28.71				
2000	pt	40.74	68.06	81.73	31.32				
2007	pt	34.94	67.79	80.97	31.30				

2008	pt	34.72	68.19	81.64	31.00	-1.03	5.99	3.47	2.55
2000	ro	32.91	63.70	78.59	44.24				
2001	ro	31.89	62.97	77.61	43.09				
2007	ro	24.38	58.77	74.56	26.67	-8.54	-4.93	-4.04	-17.57
1995	se	36.54	70.72	83.04	36.10				
1996	se	33.84	69.66	81.45	25.43				
2000	se	36.81	71.10	82.48	28.32				
2007	se	41.99	74.13	86.07	46.68				
2008	se	41.96	74.26	86.49	46.58	5.42	3.54	3.44	10.48
1996	si	35.55	61.74	82.01	12.56				
2000	si	31.19	62.66	82.57	13.86				
2001	si	30.32	63.59	83.82	14.95				
2007	si	37.61	67.77	85.35	19.39				
2008	si	38.41	68.58	86.76	17.78	2.86	6.84	4.74	5.22
2000	sk	27.62	55.96	74.21	9.76				
2001	sk	26.95	56.32	74.56	10.24				
2007	sk	27.58	60.69	78.03	17.50				
2008	sk	26.24	62.27	80.12	19.76	-1.38	6.31	5.91	9.99
1995	uk	53.11	67.95	77.20	21.96				
1996	uk	53.98	68.49	77.50	21.78				
2000	uk	54.91	70.74	80.18	23.60				
2007	uk	50.94	70.98	81.43	28.78				
2008	uk	51.77	71.22	81.30	29.29	-1.34	3.26	4.10	7.33

A kutatás az MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaságtudományi Intézet
TÁMOP-2.3.2-09/1-2009-0001 projekt (amely az Európai Unió és a Magyar Állam támogatásával,
az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg)
Munkaerő-piaci előrejelzések készítése, szerkezetváltási folyamatok előrejelzése című program keretében készült.

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujkezesnyiterv.gov.hu
06 40 638 638

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.